

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

IEVA ŠMIGELSKAITĖ
CIVILINĖ IR VERSLO TEISĖ

CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ DĖL VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ ĮSTATYMO PAŽEIDIMŲ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Gediminas Sagatys

Vilnius, 2022

Turinys

ĮVADAS	3
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	8
1. VIEŠIEJI PIRKIMAI IR JŲ REGLAMENTAVIMAS.....	9
1.1. Viešųjų pirkimų sąvoka, paskirtis ir subjektai.....	9
1.2. Viešųjų pirkimų reglamentavimas	14
1.2.1. Viešųjų pirkimų principai.....	14
1.2.2. Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys viešuosius pirkimus	17
1.2.3. Viešuosius pirkimus reglamentuojantys Lietuvos respublikos teisės aktai.....	19
2. CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ VIEŠUOSIUS PIRKIMUS REGLAMENTUOJANČIUOSE TEISĖS AKTUOSE IR DOKTRINOJE	22
2.1. Civilinės atsakomybės reglamentavimas ES teisės aktuose	29
2.2. Civilinės atsakomybės reglamentavimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose	37
3. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMO ELEMENTAI.....	42
3.1. Tiekėjų teisinis suinteresuotumas	44
3.2. Neteisėti veiksmai.....	50
3.3. Žala	58
3.4. Kaltė.....	65
3.5. Priežastinis ryšys.....	67
IŠVADOS	73
LITERATŪRA	75
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	84
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	86
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	87
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	89

IVADAS

Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija pateikia statistiką¹, jog organizacijos narės viešuosiuose pirkimuose išleidžia apie 12 proc. savo bendrojo vidaus produkto. Europos komisija pateikia statistiką², kad viešieji pirkimai sudaro apie 14 proc. Europos bendrojo vidaus produkto. Tai rodo, jog viešieji pirkimai užima didelę dalį Europos ir viso pasaulio rinkos ir privalo būti atitinkamai reguliuojami. Tinkamas ir efektyvus viešųjų pirkimų reguliavimas leidžia užtikrinti ne tik skaidrų procesą ir racionalų valstybės lėšų panaudojimą, tačiau ir sąžiningą, rinkos sąlygas gerinančią konkurenciją tarp tiekėjų. Tam, jog šie tikslai būtų pasiekti, Europos Sąjungoje (toliau – ES) buvo priimtose direktyvos, skirtos viešųjų pirkimų procedūrų reguliavimui. Direktyvos privalomos visoms valstybėms narėms ir leidžia užtikrinti, jog visoje ES viešieji pirkimai bus vykdomi analogiškai, taikant tapačius principus, taisykles ir užtikrinant visuotinai priimtas procedūras. Tačiau net ir vieningas reguliavimas bei taisyklių įdiegimas į valstybių narių teisę ne visais atvejais užtikrina nepriekaištingą viešųjų pirkimų procedūrų įvykdymą. Todėl vienas iš bendro viešųjų pirkimų reguliavimo tikslų yra stiprinti procedūrų skaidrumą ir nediskriminavimą bei nustatyti efektyvius peržiūros mechanizmus³. Šių tikslų įgyvendinimas yra itin svarbus, kadangi pažeidus viešojo pirkimo procedūras, pažeidžiamos ne tik viešųjų pirkimų subjektų teisės, bet ir viešasis interesas.

Perkančiosios organizacijos yra atsakingos, jog viešojo pirkimo procedūros būtų atliktos laikantis įstatymų reikalavimų⁴. Tai reiškia, kad jos ne tik privalo užtikrinti tinkamą vykdymą iš savo pusės, bet turi imtis priemonių, jog ir tiekėjai tinkamai dalyvautų pirkimuose. Tam perkančiosios organizacijos turi griežtai vadovautis įstatymo reikalavimais (pavyzdžiui, neleisti tiekėjams tikslinti pasiūlymų neribotą kiekį kartų). Tuo pačiu perkančiosios organizacijos gali pasitelkti papildomas priemones, jog užtikrintų iki sutarties sudarymo galinčių kilti nuostolių atlyginimą (pavyzdžiui, reikalauti tiekėjų pateikti pasiūlymo užtikrinimo garantiją), dėl ko šių interesams apginti sąlygos yra paprastesnės, nei tiekėjų žalos atlyginimo klausimas.

Todėl šiame darbe išsamiai nagrinėjami perkančiųjų organizacijų Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymo⁵ (toliau – VPI) pažeidimai iki sutarties sudarymo momento

¹ „Public procurement“, OECD, žiūrėta 2022 m. kovo 9 d., <https://www.oecd.org/gov/public-procurement/>

² „Public procurement“, Europa, žiūrėta 2022 m. kovo 9 d., https://single-market-scoreboard.ec.europa.eu/policy_areas/public-procurement_en

³ „Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. gruodžio 11 d. direktyva 2007/66/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo“, Eur-lex, žiūrėta 2022 m. kovo 10 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32007L0066>

⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-325-469/2018“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1644492>

⁵ „Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas“, TAR. žiūrėta 2022 m. kovo 9 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622/asr>

ir analizuojamos jų civilinės atsakomybės kilimo prielaidos. VPĮ 107 straipsnyje reglamentuojama tiekėjo teisė reikalauti žalos atlyginimo „1. *Teismas tenkina tiekėjo reikalavimą tik dėl žalos atlyginimo* <...>, 2. *Tiekėjas, kreipdamasis į teismą dėl žalos atlyginimo* <...>, 3. *žalos atlyginimo reikalaujantis tiekėjas turi įrodyti* <...>.“ O kaip teigia Europos Sąjungos teisingumo teismas (toliau – ESTT), peržiūros procedūros yra taikomos tik tiekėjų reikalavimams, bet ne perkančiųjų organizacijų⁶. Taigi, šis teisinis reguliavimas leidžia daryti išvadą, kad dažniau tiekėjai susiduria su jų teisių pažeidimais ir patiria žalą, dėl ko teisės aktai yra orientuoti būtent į tiekėjų teisių gynimą. Todėl šiame darbe bus nagrinėjamas perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės taikymo klausimas.

Būtent tuo tikslu – siekiant užtikrinti veiksmingą teisinę tiekėjų interesų apsaugą – įtvirtinta, jog turi būti užtikrinamos peržiūros procedūros, kuriomis galėtų pasinaudoti suinteresuoti sutarties sudarymu asmenys, kuriems dėl pažeidimo buvo padaryta žala⁷. Lietuvoje atitinkami reikalavimai, susiję su peržiūros procedūrų, numatytų ES direktyvose įtvirtinimu, buvo priimti 2010 m. vasario 11 d. įsigaliojusiu VPĮ, kuris buvo papildytas 2017 m. liepos 1 d. Ir nors nuo šio papildyto VPĮ įsigaliojimo praėjo jau beveik penkeri metai, dalis praktinių klausimų vis dar yra nagrinėtini. 2018 m. gruodžio 20 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo (toliau – LAT) išplėstinė septynių teisėjų kolegija patikslino ir pakeitė iki tol galiojusią civilinės atsakomybės viešųjų pirkimų srityje taikymo praktiką, nutartimi Nr. e3K-7-359-469/2018⁸, tačiau iki šiol LAT nėra gausios praktikos bylose dėl žalos atlyginimo už VPĮ pažeidimus. Taigi, šiuo metu aktualu išsiaiškinti likusius atvirus klausimus, kurie nėra išsamiai aptarti kol kas negausioje LAT praktikoje, civilinę atsakomybę taikant perkančiosioms organizacijoms.

Tiriama problema. Atsižvelgiant į priimtus VPĮ pakeitimus svarbu nustatyti ne tik kaip Lietuvos teisės aktų leidėjui pavyko įgyvendinti Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. gruodžio 11 d. direktyvos 2007/66/EB, iš dalies keičiančios Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo (toliau – **Direktyva 2007/66/EB**) reikalavimus dėl peržiūros procedūrų į VPĮ, tačiau ir kaip Lietuvos bei Europos teismai taiko peržiūros procedūros dėl žalos atlyginimo nuostatas. **Darbe nagrinėjama problema** – ar Lietuvoje taikomos procedūros tinkamai užtikrina tiekėjų teisės reikalauti perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės, veiksmingumą.

⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. kovo 27 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/822111>

⁷ „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/66/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo“, *supra note*, 3

⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. kovo 10 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1676090>

Baigiamojo darbo aktualumas. Pagal Viešųjų pirkimų tarnybos (toliau – VPT) pateikiamą informaciją⁹, 2017 m. – 2020 m. periodu kiekvienais metais vidutiniškai buvo įvykdyta virš 900 000 pirkimų, iš kurių apie 87 pirkimai, pripažinti netinkamai įvykdytais. Pažeidimai gali būti nustatomi jau po sutarčių įvykdymo, tačiau iki tol, nustačius, jog pirkimas vykdomas nesilaikant VPI, perkančiosios organizacijos yra įpareigojamos nutraukti procedūras. Jau įvykdžius pirkimą – pasirašyta sutartis gali būti pripažįstama niekine ir turi būti nutraukta. Bet kuriuo atveju, nustačius, jog pirkimas atliktas nesilaikant įstatymo reikalavimų, neabejotinai yra dalis pirkime dalyvavusių tiekėjų, kurių teisės buvo pažeistos. Vienas iš pažeistų teisių gynimo mechanizmų yra civilinės atsakomybės taikymas. Taigi, kiekvienais metais esant netinkamai įvykdytų viešųjų pirkimų, pažeidžiančių tiekėjų teisės, aktualu nustatyti – ar tinkamai veikia civilinės atsakomybės taikymo už VPI pažeidimus procedūra.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis.

Lietuvos autoriai civilinės atsakomybės už viešųjų pirkimų pažeidimus klausimą yra menkai nagrinėję. Didžioji dalis mokslinių darbų, nagrinėjančių klausimą susijusį su žalos atlyginimu už VPI pažeidimus yra magistro baigiamieji darbai. Pavyzdžiui, 2011 m. tirtas klausimas dėl teisės į žalos atlyginimo ypatumus viešuosiuose pirkimuose¹⁰, 2017 m. magistro baigiamajame darbe nagrinėjama ar tiekėjų teisių gynimo priemonės užtikrina jų įgyvendinimą¹¹, viešųjų pirkimų ginčai ir jų sprendimas analizuojami 2018 m. magistro baigiamajame darbe¹². Tačiau nei vienas iš šių darbų iš esmės neanalizavo civilinės atsakomybės taikymo po to, kai buvo priimtas minėtas VPI pakeitimas ir atnaujinta LAT praktika. Todėl atlikti tyrimai ne visiškai atspindi šiandieninę situaciją. LAT praktikos pasikeitimus vertino D. Soloveičik savo straipsnyje¹³, tačiau esminė situacijos analizė atlikta nebuvo. To padaryti nebuvo galimybės, kadangi vertinimui yra būtina remtis teismų praktika, kuri negalėjo būti susiformavusi iš karto po naujų reguliavimų įvedimo. Didesnį dėmesį civilinės atsakomybės už viešųjų pirkimų pažeidimus taikymo klausimui skiria užsienio mokslininkai. Miguel Assis Raimundo savo darbe¹⁴ analizuoja civilinės atsakomybės

⁹ „Ketvirtinės ir metinės ataskaitos“, LRV, žiūrėta 2022 m. kovo 9 d., <https://vpt.lrv.lt/lt/statistika-ir-analize/ketvirtines-ir-metines-ataskaitos-1>

¹⁰ Kristina Čepurnaitė, „Teisės į žalos atlyginimą ypatumai viešuosiuose pirkimuose“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2011), <https://vb.mruni.eu/permalink/f/q9ukf4/ELABAETD1956317>

¹¹ Aistė Meškutavičienė, „Ar tiekėjų teisių gynimo priemonės, įtvirtintos galiojančiuose ES ir LR teisės aktuose, reglamentuojančiuose viešuosius pirkimus, užtikrina jų įgyvendinimą?“ (magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2017), <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20017545/datastreams/MAIN/content>

¹² Vilija Blažienė, „Viešųjų pirkimų ginčai ir jų sprendimas“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2018), <https://vb.mruni.eu/permalink/f/q9ukf4/ELABAETD29066204>

¹³ Deividas Soloveičik, „Naujos taisyklės dėl galimybės reikalauti nuostolių iš perkančiųjų organizacijų“, Cobalt, 2019 m. sausio 3 d., <https://www.cobalt.legal/lt/naujienos-ir-renginiai/naujos-taisykles-del-galimybės-reikalauti-nuostolių-is-perkanciuju-organizaciju>

¹⁴ Miguel Assis Raimundo, „Special Issue on the Legal Remedies and Implications from the Fosen-Linjen Case · Damages in Public Procurement Law: A Right or a Privilege?: Some Thoughts After the Fosen-Linjen Saga.”

taikymo sąlygos – pakankamai rimto pažeidimo klausimą, analogiškai tai savo straipsnyje nagrinėja ir Roberto Caranta¹⁵. Hanna Schebesta žalos atlyginimo reikalavimų analizę atlieka savo straipsnyje¹⁶, šį klausimą nagrinėja ir Zbigniew Raczekiewicz¹⁷.

Taigi, praėjus beveik penkeriems metams po VPĮ pakeitimų bei teismų praktikos civilinės atsakomybės už VPĮ taikymo klausimu Lietuvoje atnaujinimo, formuojasi teismų praktika, kurios analizė leis atskleisti, ar Lietuvos viešųjų pirkimų procedūros tinkamai įgyvendina tiekėjų teisių apsaugą.

Baigiamojo darbo reikšmė – darbe pateikiamos įžvalgos leis nustatyti civilinės atsakomybės procedūros taikymo ypatumus ir atrasti tiekėjų teisių apsaugos veiksmingumo trūkumus. Civilinės atsakomybės taikymo klausimo nagrinėjimas padėtų ir pačioms perkančiosioms organizacijoms, identifikuojant jų daromas klaidas ir būdus jų išvengti. Tiekėjams analogiški tyrimai būtų vienareikšmiškai naudingi tuo, jog pasitelkus papildomas žinias galima užtikrinti efektyvesnę savo teisių apgynimą ir pagrindinio civilinės atsakomybės tikslo pasiekimą – kreditoriaus padėties atstatymą į iki pažeidimo buvusią padėtį.

Tyrimo tikslas nustatyti viešųjų pirkimų pažeidimus atlikusioms perkančiosioms organizacijoms taikomos civilinės atsakomybės pagrindus ir procedūrą, kaip ji reglamentuojama ir įgyvendinama.

Tyrimo uždaviniai, kuriais bus siekiamas darbo tikslas:

- (i) Nustatyti, kaip viešuosius pirkimus reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatomas civilinės atsakomybės taikymas;
- (ii) Iširti, kada tiekėjai įgyja teisę reikalauti žalos atlyginimo bei kokios žalos atlyginimas galimas;
- (iii) Išanalizuoti civilinės atsakomybės elementų – neteisėtų veiksmų, kaltės, priežastinio ryšio, žalos įrodinėjimą bylose dėl VPĮ pažeidimų;

European Procurement & Public Private Partnership Law Review 14, 4 (2019): 255–61, <https://search-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=141054735&site=ehost-live>

¹⁵ Roberto Caranta, „Special Issue on the Legal Remedies and Implications from the Fosen-Linjen Case · Damages in EU Public Procurement Law: Fosen-Linjen Can Hardly Be the Last Chapter.” *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 214–21, <https://search-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=141054730&site=ehost-live>

¹⁶ Hanna Schebesta, „Community Law Requirements for Remedies in the Field of Public Procurement: Damages.” *European Public Private Partnership Law Review* 5, 1 (2010): 23–37, <https://search-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=48921906&site=ehost-live>

¹⁷ Zbigniew Raczekiewicz, „Compensation for Damages Incurred in Irregular Public Procurement Procedure: Annotation on the Judgment of the General Court (Third Chamber, Extended Composition) of 28 February 2018 in Case T-292/15, Vakakis Kai Synergates v European Commission.” *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 13, 4 (2018): 344–349, <https://search-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=133809359&site=ehost-live>

- (iv) Įvertinti Lietuvos ir Europos teismų praktiką siekiant išsiaiškinti civilinės atsakomybės už viešųjų pirkimų pažeidimus taikymo praktikoje efektyvumą.

Tyrimo metodika – rengiant darbą buvo panaudoti šie tyrimo metodai:

- (i) Analizės metodas – surinkta ir susisteminta literatūra bei teismų praktika, analizuoti moksliniai darbai, Lietuvos ir Europos teismų praktika, civilinės bylos, kuriose nagrinėti civilinės atsakomybės taikymo perkančiosioms organizacijoms klausimai;
- (ii) Lingvistinis metodas – aiškinant viešųjų pirkimų sąvoką ir jų prasmę, vertinant teisės aktuose nustatytas civilinės atsakomybės taikymo prielaidas;
- (iii) Lyginamosios analizės metodas – analizuojamos civilinės atsakomybės taikymo prielaidos, pagrindai ir procedūra, siekiama atrasti bendras kylančias proceso problemas ir nustatyti būdus kaip tiekėjai efektyviau gali apginti savo pažeistas teises, taip pat nustatant civilinės atsakomybės praktikos taikymo atitiktį Europos praktikai ir doktrinai;
- (iv) Sisteminis metodas – užsienio ir Lietuvos autorių literatūra kartu su teismų praktika aiškinama sistemiškai, randant bendrus ryšius, kaip Lietuvoje taikoma praktika atliepia tiek mokslo darbuose dėstomą poziciją, tiek Europos teisės aktų reglamentavimą;
- (v) Analitinis ir loginis metodas – surinkti duomenys išanalizuojami, gauta informacija susisteminama, darbe pateikiamos samprotavimo išvados, remiantis ištirta informacija ir dedukciniu metodu išvedamos išvados iš surinktų duomenų.

Tyrimo struktūra – tyrimą sudaro įžanga, trys dėstymo dalys, išvados:

- (i) Pirmojoje dalyje aptariama viešųjų pirkimų samprata, jų paskirtis, bei nustatomi viešųjų pirkimų santykių subjektai. Aptariami viešųjų pirkimų principai, jų prasmė ir viešuosius pirkimus reglamentuojantys teisės aktai;
- (ii) Antrojoje dalyje nagrinėjami viešuosius pirkimus reglamentuojantys teisės aktai ir nustatoma, kaip juose reglamentuojama tiekėjų teisė reikalauti civilinės atsakomybės taikymo perkančiajai organizacijai;
- (iii) Trečiojoje dalyje išanalizuojami civilinės atsakomybės taikymo elementai ir jų įrodinėjimo ypatumai bylose dėl viešųjų pirkimų pažeidimų.

Ginamasis teiginys: Lietuvoje nustatytas civilinės atsakomybės taikymo mechanizmas yra tinkamai pritaikytas viešųjų pirkimų bylų ypatumams ir tiekėjų interesai yra tinkamai apsaugomi bylose dėl žalos atlyginimo.

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

Darbe naudojamos santrumpos:

- (i) Europos Bendrija – **EB**;
- (ii) Europos Sąjunga – **ES**;
- (iii) Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių Teisingumo Teismas – **ELPA teismas**;
- (iv) Europos Sąjungos Teisingumo Teismas – **ESTT**;
- (v) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas – **LAT**;
- (vi) Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas – **CK**;
- (vii) Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas – **CPK**;
- (viii) Lietuvos Respublikos Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymas – **PI**;
- (ix) Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas – **VPI**;
- (x) Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų tarnyba – **VPT**.

1. VIEŠIEJI PIRKIMAI IR JŲ REGLAMENTAVIMAS

1.1. Viešųjų pirkimų sąvoka, paskirtis ir subjektai

Viešųjų pirkimų santykių reguliavimo poreikis Europos lygmeniu atsirado po to, kai įsteigus Europos Bendriją (toliau – **EB**) buvo įtvirtinta bendra rinka, kurios vienas nustatytų tikslų buvo suderinti veiksmus subalansuotai prekybai ir sąžiningai konkurencijai užtikrinti bei nustatyti bendros prekybos politikos vystymą, įtvirtinti įsisteigimo laisvės ir laisvo kapitalo judėjimo principus¹⁸. Tuo pačiu EB steigimo sutartyje buvo nustatytas draudimas bet koku būdu riboti laisvą prekių ir paslaugų judėjimą EB rinkoje. Tai sudarė prielaidas efektyvesnei tarpvalstybinei prekybai bei leido ekonominės veiklos subjektams lengviau pasiūlyti savo teikiamas paslaugas, prekes, darbus kitoms Europos valstybėms. O tai paskatino EB ieškoti priemonių ir būdų, papildančių šią laisvos rinkos EB koncepciją – priemonių, kuriomis būtų garantuojamos vienodos sąlygos visiems viešųjų pirkimų dalyviams visose EB narėse, ko sekoje buvo priimtose viešųjų pirkimų sutarčių sudarymo taisyklės. Tam, kad taisyklės efektyviai veiktų ir atliktų savo tiesioginę paskirtį, buvo reikalinga numatyti priežiūros priemonės, kurios užtikrintų vykdomų procedūrų skaidrumą ir tokios priežiūros veiksmingumą. Dėl šių priežasčių vieningas ir aiškiai apibrėžtas viešųjų pirkimų reguliavimas visu EB mastu buvo neišvengiamas, siekiant užtikrinti sąžiningą konkurenciją tarp tiekėjų. Įsisteigimo laisvės principo gyvavimo pradžioje konkurencijos laisvė galėjo būti stipriai ribojama, valstybėms narėms prioretizuojant savo valstybėse įsisteigusius tiekėjus, nesant tikriems, kaip tinkamai patikrinti kitų valstybių narių tiekėjų kompetencijas ir kvalifikaciją. Be to, viešieji pirkimai iš prigimties yra operatyvus ir dinamiškas procesas, kur kiekviena kilusi problemine situacija gali būti savita ir išskirtinė, todėl gali būti sudėtinga preciziškai tiksliai nustatyti visas pirkime susiklosčiusias aplinkybes. Todėl, siekiant kiek įmanoma efektyviau tai kontroliuoti, buvo būtina įvesti vieningą ir visiems privalomą reguliavimą. Tuo tikslu buvo įvesta pareiga EB valstybių narių atsakingoms institucijoms nustatyti nacionaliniuose teisės aktuose analogiškas viešųjų pirkimų reguliavimo taisykles, kaip jos buvo priimtose pirmosiose viešuosius pirkimus reguliavusiose direktyvose – 1971 m. liepos 26 d. Tarybos Direktyva 71/305/EEB dėl viešojo darbų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo¹⁹ (toliau – **Direktyva 71/305/EEB**) bei 1976 m. gruodžio 21 d. Tarybos Direktyva 77/62/EEB dėl

¹⁸ „Europos Bendrijos steigimo sutartis“, Eur-lex, žiūrėta 2022 m. kovo 27 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12006E/TXT&from=EN>

¹⁹ „Tarybos 1971 m. liepos 26 d. Direktyva 71/305/EEB dėl viešojo darbų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“, Eur-lex, žiūrėta 2022 m. kovo 16 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31971L0305&from=EN>

viešojo prekių pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo²⁰ (toliau – **Direktyva 77/62/EEB**). Vėliau, siekiant įteisinti peržiūros procedūras, jog šios direktyvos būtų sėkmingai įgyvendinamos, priimtos „peržiūros direktyvos“. 1989 m. gruodžio 21 d. priimta Tarybos direktyva dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo 89/665/EEB²¹ (toliau – **Direktyva 89/665/EEB**). Šią direktyvą iš dalies pakeitė 2007 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2007/66/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo²² (toliau – **Direktyva 2007/66/EB**). Iš šių direktyvų perimti viešųjų pirkimų principai numatyti VPĮ 17 straipsnio 1 dalyje, tai – lygiateisiškumas, nediskriminavimas, abipusis pripažinimas, proporcingumas ir skaidrumas²³. Šiais principais siekiami pagrindiniai viešųjų pirkimų tikslai, numatyti VPĮ 17 straipsnio 2 dalyje – racionaliai panaudoti viešojo pirkimo sutarties sudarymui skirtas lėšas, laikytis aplinkos apsaugos, socialinės ir darbo teisės įsipareigojimų, skatinti inovatyvių produktų pasiūlą bei skatinti gamtą tausojančius pirkimus bei prisidėti prie socialinių klausimų sprendimo²⁴. Kaip nurodo LAT, pamatiniai viešųjų pirkimų vertinimo pagrindai yra viešųjų pirkimų principų laikymasis ir viešųjų pirkimų tikslo – sudaryti ekonomiškai racionalų sandorį pasiekimas²⁵. Taigi, įvedus bendrą rinką ES, teko sureguliuoti būsimus santykius tarp tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų bei nustatyti reikalavimus, kuriais vadovaujantis būtų užtikrinamas viešųjų pirkimų efektyvumas ir sąžininga tiekėjų konkurencija.

Viešieji pirkimai apibrėžiami kaip perkančiosios organizacijos atliekamas prekių, paslaugų ar darbų įsigijimas su pasirinktu tiekėju sudarant viešojo pirkimo–pardavimo sutartį²⁶. VPĮ numatytas viešųjų pirkimų tikslas – sudaryti viešojo pirkimo sutartį racionaliai panaudojant lėšas ir užtikrinti esminių viešųjų pirkimų principų bei reikalavimų laikymąsi. Taigi, viešieji pirkimai turi dvejopą paskirtį – viena vertus reikalaujama laikantis principų užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę tarp jame dalyvaujančių tiekėjų. Iš kitos pusės – viešasis pirkimas yra skirtas perkančiosioms organizacijoms, randant būdą racionaliam lėšų panaudojimui ir leidžiant užtikrinti

²⁰ „Tarybos 1976 m. gruodžio 21 d. Direktyva 77/62/EEB dėl viešojo prekių pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“, Eur-lex, žiūrėta 2022 m. kovo 16 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31977L0062>

²¹ „Tarybos 1989 m. gruodžio 21 d. direktyva Nr. 89/665/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo“, Eur-lex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01989L0665-20140417>

²² „Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2007/66/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo“, *supra note*, 3.

²³ „Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas“, *supra note*, 5.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės 24 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-249/2011“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 16 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/205342>

²⁶ „Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas“, *op cit.*

perkamų prekių ir paslaugų kokybę bei atitiktį perkančiosios organizacijos poreikiams. Kadangi darbe nagrinėjama perkančiosioms organizacijoms kylanti civilinė atsakomybė, šiame kontekste plačiau pasisakytina apie pirmąjį viešųjų pirkimų tikslą – sąžiningos konkurencijos užtikrinimą. Tai, jog pagrindinis viešųjų pirkimų siekis yra užtikrinti konkurenciją patvirtina ir LAT, pasisakydamas, kad nesuvaržyta tiekėjų konkurencija, nors ir tiesiogiai įstatyme neįtvirtintas, tačiau yra implicitiškai išplaukiantis ir yra privalomas perkančiajai organizacijai reikalavimas²⁷. Todėl, vykdant viešuosius pirkimus sąžiningos konkurencijos siekti privalu, vadovaujantis viešųjų pirkimų principais. LAT pažymi, kad „*Viešųjų pirkimų principai yra tos imperatyviosios normos, kurių kontekste vertinama dauguma viešųjų pirkimų proceso elementų, taip pat kuriomis galima tiesiogiai remtis siekiant apginti tiekėjų pažeistas teises viešojo pirkimo srityje*“²⁸. Taigi viešųjų pirkimų principai yra ne tik imperatyvūs, bet tuo pačiu, remiantis būtent šiais principais tiekėjai gali tikėtis sėkmingo savo teisių apgynimo, jais vadovaujamasi sprendžiant tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčus. Šie principai, be abejonės yra vertinami sprendžiant dėl atsakomybės taikymo, siekiant nustatyti ar perkančiosios organizacijos tinkamai įgyvendino imperatyvius principų reikalavimus.

Viešojo pirkimo sutartis yra sudaroma tarp perkančiosios organizacijos ir tiekėjo, kurie yra pagrindiniai viešojo pirkimo santykio dalyviai. Sandorio kvalifikacija viešojo pirkimo sutartimi priklauso ne nuo jo paskirties, o pirkimo objekto – nebūtina, kad galutinę sutarties naudą gautų perkančioji organizacija²⁹. Viešojo pirkimo sutarties esmė yra valstybės deleguotųjų funkcijų vykdymas, kurias įgyvendina perkančiosios organizacijos³⁰. Taigi, esminis viešojo pirkimo sutarties elementas nėra viešojo intereso užtikrinimas, jos išimtinis bruožas yra tai, kad ją visais atvejais sudaro perkančioji organizacija. Perkančiosiomis organizacijomis gali būti pripažįstami: (i) valstybės ar savivaldybės institucija, (ii) viešasis arba privatus juridinis asmuo, kai jo veiklos dalis yra skirta specialiai nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio viešojo intereso tenkinimui ir ta veikla yra finansuojama valstybės ar savivaldybės biudžeto arba kontroliuojama, valdoma ar prižiūrima valstybės ar savivaldybės institucijų³¹. Nekomercinio ir nepramoninio pobūdžio viešaisiais interesais laikomi tokie poreikiai, kurie – (i) tenkinami kitu nei ofertos būdu ir (ii) kurių atžvilgiu visuomeninio intereso sumetimais valstybė ar jos kontroliuojamas subjektas

²⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės 24 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-249/2011“, *supra note*, 25.

²⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-583/2008“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 16 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/92072>

²⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1“, *supra note*, 6: 53.

³⁰ *Ibid.*

³¹ „Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas“, *supra note*, 5.

nusprendžia patenkinti šiuos poreikius³². Taigi, perkančiosios organizacijos statusas įgyjamas priklausomai nuo juridinio asmens finansavimo ir valdymo, administravimo pobūdžio, bei kai veikla vykdoma viešojo intereso labui, nekomerciniais ir nepramoniniais tikslais.

Perkančioji organizacija užima ypatingą poziciją pirkimuose, atlieka peržiūros procedūras, todėl savo veikloje turi vadovautis griežtai sureguliuotais reikalavimais. Perkančioji organizacija yra atsakinga už viešojo pirkimo procedūrų įgyvendinimą, turi užtikrinti, kad vykdant pirkimus nebūtų pažeisti esminiai jų principai³³, tačiau negali naudotis savo teisėmis neribotai. VPI reguliavimo srityje veikianti perkančioji organizacija privalo laikytis ir nepažeisti viešųjų pirkimų principų ir turi teisėtai siekti viešųjų pirkimų tikslo³⁴, perkančiosios organizacijos sprendimai turi būti priimti griežtai laikantis VPI nuostatų, jie turi būti motyvuoti ir objektyviai pagrįsti³⁵. Perkančiosioms organizacijoms tenka atsakomybė dėl teisingo viešųjų pirkimų procedūrų įgyvendinimo, tad jos turėtų laikytis didesnių atidumo ir rūpestingumo reikalavimų. Taip pat, perkančioji organizacija yra atsakinga už žalos atlyginimą tiekėjams³⁶. ESTT praktikoje akcentuojama, kad peržiūros direktyvos ir jose nustatytos teisės ginčyti sprendimus taikytinos tik tiekėjams, o ne perkančiosioms organizacijoms³⁷. Taigi, tiekėjų interesai ES priimtose direktyvose yra saugomi labiau nei perkančiųjų organizacijų ir teisių apsauga užtikrinama tiekėjams. Taip pat, LAT praktikoje nurodoma, kad perkančiosioms organizacijoms yra taikomas profesionalumo kriterijus, reiškiantis, kad perkančioji organizacija, priimdama sprendimus, turi imtis aktyvių veiksmų, konsultuotis ir gilintis į pirkimą tiek, kad viešojo pirkimo sutartis būtų sudaryta su pirkimo sąlygas atitinkančiu tiekėju³⁸. Perkančioji organizacija, užtikrindama viešųjų pirkimų principų įgyvendinimą, visų pirma, turi parengti sutarties objektą ir jos sudarymo kriterijus aiškiai apibrėžiančias, nuoseklias, nedviprasmiškas ir tiksliai konkurso sąlygas, techninę specifikaciją bei veiksmingai patikrinti, ar pirkimo dalyvių pasiūlymai išpildo perkančiosios organizacijos nurodytus kriterijus³⁹. Taigi, perkančiajai organizacijai tenka pareiga įgyvendinti viešąjį pirkimą, užtikrinant jog bus išpildyti visi ES lygmeniu nustatyti viešųjų pirkimų rengimo kriterijai. Tuo tikslu VPI numato eilę įsipareigojimų ir veiksmų, kurie privalo būti atlikti, laikantis visų VPI

³² „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2003 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje *Korhonen ir kt.*, (Nr. C-18/01)“, Eur-lex, žiūrėta 2022 m. kovo 16 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62001CJ0018_SUM

³³ „Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas“, *supra note*, 5.

³⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės 24 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-249/2011“, *supra note*, 25.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Schebesta, *supra note*, 16: 28.

³⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1“, *supra note*, 6: 67.

³⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-656/2013“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/776901>

³⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. birželio 22 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-279-690/2017“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1492677>

nustatytų procedūrinių reikalavimų – nuo konkurso sąlygų teisingo ir aiškaus formulavimo iki tinkamo jų pakeitimų išviešinimo ar pranešimo tiekėjams apie pasiūlymo eilės sudarymą. Šie įsipareigojimai yra išplėtojami, aiškinami ir užfiksuojami teismų praktikoje. Visi šie reikalavimai suponuoja aukštus standartus perkančiosioms organizacijoms ir jų profesionalumui, atidumui bei procedūrų įgyvendinimo tikslumui. Tik tokie konkretūs ir griežti reikalavimai gali užtikrinti tinkamą ir vieningą viešųjų pirkimų kontrolę, bei pareigą laikytis teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Šių standartų ir reikalavimų laikymasis užtikrina ne tik perkančiųjų organizacijų interesus įsigyti reikalingą pirkimo objektą geriausiomis sąlygomis, bet garantuoja sąžiningą tiekėjų konkurenciją. Be to, tinkamai įgyvendinus visas procedūras, apskritai nekiltų situacijos, kada būtų pažeidžiamos pirkimuose dalyvaujančių tiekėjų teisės. Vis dėlto, net ir toks griežtas reguliavimas bei reikalavimai ne visais atvejais užtikrina tinkamą pirkimo procedūrų atlikimą ir tiekėjai susiduria su nuostoliais dėl neteisėtų perkančiųjų organizacijų veiksmų.

Perkančiosios organizacijos viešojo pirkimo sutartis sudaro su tiekėjais, kurių teisės yra ginamos direktyvose ir nacionaliniuose teisės aktuose nustatytais pagrindais. Vienas iš direktyvų dėl viešųjų pirkimų tikslų buvo sureguliuoti ir įtvirtinti veiksmingai veikiančias peržiūros procedūras, leidžiančias anuliuoti neteisėtai priimtus sprendimus ir atlyginti žalą, ją patyrusiems tiekėjams⁴⁰. Todėl buvo įtvirtintas principas, jog valstybės narės turi užtikrinti, kad būtų taikomos peržiūros procedūros, pagal kiekvieno suinteresuoto viešojo pirkimo sutarties sudarymu, kuris patyrė arba rizikuoja patirti žalą, tiekėjo prašymą⁴¹. ESTT taip pat nurodo, kad teisė į peržiūros procedūras turi būti užtikrinama bent jau kiekvienam asmeniui, suinteresuotam viešojo pirkimo sutarties sudarymu⁴². Visa tai suponuoja, kad galimybė pasinaudoti peržiūros procedūromis yra plati ir ja naudotis gali kiekvienas suinteresuotas. Tiekėjas VPĮ 2 straipsnio 36 dalyje apibrėžiamas kaip „*ūkio subjektas – fizinis asmuo, privatusis ar viešasis juridinis asmuo, kita organizacija ir jų padalinys arba tokių asmenų grupė, įskaitant laikinas ūkio subjektų asociacijas, kurie rinkoje siūlo atlikti darbus, tiekti prekes ar teikti paslaugas*“. VPĮ numatyta ir viešojo pirkimo dalyvio sąvoka – tai pasiūlymą pirkimui pateikęs tiekėjas⁴³. Taigi, sąvoka viešojo pirkimo dalyvis yra konkretinanti tiekėjo sąvoką ir apibrėžia ne visus tiekėjus, kurie yra potencialūs dalyviai, tačiau konkrečiai kalba apie tuos tiekėjus, kurie sudalyvavo viešajame pirkime ir pateikė savo pasiūlymą. Atsižvelgiant į tai, pagal lingvistinį aiškinimą, tiekėjas iš esmės gali būti bet kuris asmuo,

⁴⁰ „Tarybos direktyva dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo, Nr. 89/665/EEB“, *supra note*, 26.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje Komisija prieš Austriją, (Nr. C-212/02)“, Curia, žiūrėta 2022 m. kovo 16 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49310&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=69305>

⁴³ „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas“, *supra note*, 5.

veikiantis rinkoje ir siūlantis atlikti darbus, tiekti prekes ir (ar) paslaugas – jis iš principo dar nėra viešojo pirkimo konkurso dalyvis, tačiau jo teisės, net ir nesudalyvavus konkurse ir nepateikus pasiūlymo gali būti pažeidžiamos. Tai gali būti atvejai, kai, pavyzdžiui, perkančioji organizacija paskelbia diskriminacinius viešojo konkurso reikalavimus ir taip užkerta kelią tiekėjui dalyvauti konkurse arba pirkimas vykdomas neskelbiamų derybų būdu⁴⁴. Tad siekiant išvengti tokių situacijų, užtikrinama, kad ir tais atvejais, kada tiekėjams formaliai yra sukeliama kliūtis dalyvauti pirkime, jie galėtų ginti savo interesą dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo. Taigi, remiantis tuo, kad VPĮ pažeidimais gali būti pažeistos tiek tiekėjų, tiek viešojo pirkimo dalyvių teisės, toliau darbe šie abu subjektai bendrai bus vadinami tiekėjais. Be to, VPĮ pateiktoje sąvokoje įtvirtinama, kad tiekėjai gali būti ne tik pavieniai asmenys, tačiau ir jų grupės, veikiančios kartu. Tokiu atveju, tiekėjams dalyvaujant pirkime grupėje, viešųjų pirkimų reikalavimų laikymosi yra reikalaujama iš visų tiekėjų grupės narių. To sekoje kiekvienas tiekėjų grupės narys atskirai turi teisę reikalauti jo patirtos žalos atlyginimo, nepriklausomai nuo to, ar kiti tiekėjų grupės nariai reiškia analogiškus reikalavimus⁴⁵.

1.2. Viešųjų pirkimų reglamentavimas

Viešieji pirkimai yra reguliuojami tiek Europos teisės aktais, tiek nacionaliniais įstatymais ir kitais teisės aktais. Kaip minėta, reguliavimo pagrindai buvo sukurti priimant direktyvas dėl pirkimo sutarčių sudarymo ir priežiūros procedūrų vykdymo, tad šie teisės aktai laikytini pirminiais, iš kurių vėliau buvo kuriamos kiekvienos valstybės narės nacionalinės teisės nuostatos. Kai kurie direktyvų straipsniai ir juose nustatytos taisyklės yra imperatyvios ir privalėjo būti perkeltos į nacionalinius teisės aktus, dėl kitų nuostatų direktyvose palikta pasirinkimo laisvė valstybėms narėms – ar traukti konkrečias taisykles į nacionalinę teisę bei kokia apimtimi jas naudoti. Perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų santykiuose Europos direktyvos tiesiogiai taikomos nėra, tačiau tai nereiškia, kad teismai, nagrinėdami ginčus, neatsižvelgia į direktyvų tekstą, jų prasmę bei siekiamus tikslus, nustatydami perkančiajai organizacijai taikytiną atsakomybę.

1.2.1. Viešųjų pirkimų principai

Viešųjų pirkimų principų tinkamam taikymui skiriamas ypatingas dėmesys ir reikalaujama besąlygiško jų laikymosi. Viešųjų pirkimų principų taikymas apima visas pirkimo

⁴⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1“, *supra note*, 6: 68.

⁴⁵ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. gegužės 6 d. sprendimas byloje Club Hotel Loutraki ir kt., (Nr. C-145/08 ir C-149/08)“, Curia, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81179&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=95429>

stadijas nuo konkurso pradžios iki jo pabaigos, be to, į juos privaloma atsižvelgti ir pirkimo sutarties vykdymo laikotarpiu⁴⁶. Viešųjų pirkimų principai yra tiesiogiai taikomi bei imperatyvūs. LAT yra pasisakęs, kad viešojo konkurso tikslų pasiekimo garantu laikomi principai yra privalomi – „*VPI įtvirtintų principų pažeidimas neabejotinai reiškia imperatyviųjų teisės normų pažeidimą*“⁴⁷. Teismas plėtoja, kad principai turi būti prilyginami imperatyvioms įstatymo nuostatoms dėl esminės jų paskirties – apginti viešąjį interesą, o patys principai yra tiesioginis tiekėjų (ir perkančiųjų organizacijų) teisių šaltinis, kuriais galima tiesiogiai naudotis siekiant apginti savo teises⁴⁸. Kasacinio teismo praktikoje nuosekliai aiškinama, kad viešųjų pirkimų principų pažeidimas yra prilyginamas imperatyvių nuostatų pažeidimui, ir kiekvienas pažeidimas laikytinas esminiu, lemiančiu perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą⁴⁹. Todėl svarbu suprasti principų esminę paskirtį ir jų keliamus reikalavimus perkančiosioms organizacijoms.

Lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principas yra iš esmės persipynę vienas su kitu ir užtikrina viešųjų pirkimų tikslą – nesukurti dirbtinės konkurencijos tarp pirkimo dalyvių, imtis reikalingų veiksmų bei vengti priemonių, kuriomis būtų sukeliamas nelygiateisė viešojo pirkimo santykių dalyvių padėtis arba vieno subjekto diskriminacija kitų atžvilgiu⁵⁰. Pavyzdžiui, lygiateisiškumo principas gali būti pažeidžiamas tais atvejais, kai vertinant tiekėjų pasiūlymus vienam tiekėjui būtų leista pataisyti pasiūlyme esančia klaidą, o kitam, analogiškos klaidos taisyti nebūtų leista, arba atvirkščiai⁵¹. Abipusio pripažinimo principas iš esmės reiškia perkančiosios organizacijos pareigą pripažinti kitose valstybėse narėse išduotus oficialiuosius dokumentus, susijusius su prekių kokybe, tiekėjų kvalifikacija, užsienio tiekėjų atitiktimi kitiems reikalavimams⁵². Vadovaujantis šiuo principu, tiekėjai, siūlantys prekes, paslaugas ar darbus, kurie yra pripažįstami vienoje valstybėje narėje, turi teisę reikalauti, kad tokie dokumentai būtų pripažinti ir kitoje valstybėje narėje⁵³. Todėl, perkančiosios organizacijos sprendimas atmesti dokumentus tik tuo pagrindu, kad jie yra išduoti kitoje valstybėje narėje, būtų laikomas abipusio pripažinimo principo pažeidimu. Vienas iš svarbiausių principų – proporcingumo principas. Jo turinio esmė yra derinti siekiamus tikslus su pasirinktomis priemonėmis, priemonių adekvatumo vertinimas – pasirenkant bet kokias tiekėjų teises varžančias priemones, jos turi būti įvertintos

⁴⁶ Žydrūnas Plytnikas, „Viešųjų Pirkimų Kontrolės Modelis Lietuvoje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio Universitetas, 2020), 62-72, <https://vb.mruni.eu/permalink/f/q9ukf4/ELABAETD69983963>

⁴⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-508/2009“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 17 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/141314>

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 14 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-23-248/2017“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1427260>

⁵⁰ Plytnikas, *op. cit.*: 62-72

⁵¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-583/2008“, *supra note*, 28.

⁵² Plytnikas, *op. cit.*

⁵³ *Ibid.*

tinkamumo, reikalingumo ir būtinumo aspektais⁵⁴. Proporciningumo principas taikytinas ir vertinant pirkimo sąlygas – pavyzdžiui, neproporcingomis gali būti pripažintos tokios pirkimo sąlygos, kuriomis bus keliama neproporcingai aukšti reikalavimai tiekėjams, neatitinkantys pirkimo objekto ypatybių⁵⁵. Tokios situacijos gali susidaryti, kai pavyzdžiui, perkančioji organizacija reikalauja iš tiekėjo turėti atestatą, suteikiantį teisę statyti ypatinguosius statinius, nors pirkimu siekiama įsigyti darbus neypatingojo statinio statybai. Galiausiai skaidrumo principas yra iš esmės susijęs su viešųjų pirkimų santykių subjektų atskaitomybe ir korupcijos bei interesų konfliktų vengimu. LAT įtvirtina, kad skaidrumo principu pirmiausia siekiama užkirsti kelią perkančiojo subjekto favoritizmui ir savivalei – to sekoje skaidrumo principas suponuoja reikalavimą viešųjų pirkimų procesui būti atviram ir prieinamam visiems suinteresuotiems asmenims, taip pat šio principo įgyvendinimas pasireiškia per viešojo pirkimo procedūrų atitiktį įstatymų reikalavimams bei efektyvią pirkimų dalyvių teisių apsaugą⁵⁶. Perkančiosios organizacijos, užtikrindamos skaidrumo principo įgyvendinimą, privalo užimti aktyvų vaidmenį – taikyti vienodas sąlygas visiems tiekėjams ir jų nediskriminuoti⁵⁷. Taip pat perkančioji organizacija privalo patikrinti, ar egzistuoja interesų konfliktai ir imtis atitinkamų priemonių jiems išvengti, nustatyti ir pašalinti⁵⁸. LAT praktikoje nurodoma, kad skaidrumo principo pažeidimu gali būti pripažintos tokios situacijos, kada nustatoma, jog VPI ir konkurso sąlygose esant nustatytai sąlygai, kad negalima teikti alternatyvių pasiūlymų, paaiškėja, jog konkursą laimėjęs tiekėjas buvo pateikęs alternatyvų pasiūlymą ir nebuvo dėl to pašalintas iš pirkimo procedūrų⁵⁹. LAT praktikoje ne kartą konstatuota, jog principų pažeidimas lemia veiksmų neteisėtumą – pažeidus lygiateisiškumo ir skaidrumo principus, pirkimo sąlygos *ex officio* pripažintinos neteisėtomis⁶⁰. Apibendrinant – visi šie principai ir tinkamas jų įgyvendinimas leidžia užtikrinti ne tik teisingą viešojo pirkimo procedūros įvykdymą, bet sėkmingą galutinio tikslo pasiekimą – sąžiningą tiekėjų konkurenciją ir sutarties sudarymą racionaliai panaudojant lėšas. Atsižvelgiant į viešųjų pirkimų principų tikslus ir imperatyvų pobūdį, vien principo pažeidimas laikytinas pakankamu faktu, jog perkančiųjų organizacijų veiksmai būtų pripažinti neteisėtais, o tiekėjas įgytą teisę reikalauti žalos atlyginimo. Todėl nagrinėjant klausimą dėl tiekėjų teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimą, viešųjų pirkimų

⁵⁴ Plytnikas, *supra note*, 46: 74-76.

⁵⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. spalio 21 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-296-378/2019“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1770321>

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. birželio 22 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-279-690/2017“, *supra note*, 39.

⁵⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 22 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-309-248/2015“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. kovo 21 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1048346>

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-508/2009“, *supra note*, 47.

⁶⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 14 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-23-248/2017“, *supra note*, 49.

principai yra aktualūs, jais galima tiesiogiai vadovautis ginant savo teises bei įrodinėjant perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą.

Šalia to, jog viešųjų pirkimų principai yra imperatyvūs, pats VPI taip pat yra imperatyvaus pobūdžio. Tai susiję ne tik su aplinkybe, kad viešųjų pirkimų principus įgyvendinančios nuostatos yra įtvirtintos VPI, bet ir su paties VPI tikslu. Apie tai LAT pasisakė, jog viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas yra susiję su viešojo intereso apsauga, dėl ko, VPI, nustatantis specialiuosius viešųjų pirkimų reikalavimus, turi būti aiškinamas taip, jog būtų apgintas viešasis interesas⁶¹. Reikalavimai tiekėjams bei perkančiosioms organizacijoms, nustatyti VPI ir kituose teisės aktuose, yra skirti ne formalių procedūrų įgyvendinimui, o viešųjų pirkimų tikslo pasiekimui, taigi, VPI nustatytos imperatyvios normos reikalauja besąlygiško jų laikymosi⁶². Tokia pati pozicija yra vystoma ir Europos teismuose, kur nurodoma, kad viešųjų pirkimų taisyklės, nesuteikiančios perkančiajai organizacijai diskrecijos laisvės, pažeidimas suponuoja pakankamai rimto pažeidimo faktą, kas tiekėjui užtikrina teisę į pažeistų teisių apgynimą⁶³. Taigi, akivaizdu, kad viešieji pirkimai yra itin griežtai reguliuojama sritis. Suprantama, kodėl imperatyvus reguliavimas yra būtinas – valstybėms narėms suteikus pernelyg daug laisvės šios srities reguliavime ir kontrolėje, tarptautinė prekyba ir sklandi rinkos plėtra taptų neįmanoma arba būtų itin apsunkinta. Kiekvienoje valstybėje esant vis kitoms taisyklėms, užsienio valstybių tiekėjai turėtų papildomai gilintis ir aiškintis į nepažįstamas procedūras, kas galimai lemtų klaidas dokumentuose, dalyvavimo procedūrų pažeidimą ir tarptautiniai viešieji pirkimai taptų nepatrauklia sritimi.

1.2.2. Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys viešuosius pirkimus

Europoje poreikis dėl viešųjų pirkimų procedūrų sureguliovimo atsirado įsteigus EB ir įsteigus laisvo kapitalo judėjimo bei įsisteigimo laisvės principus. EB Taryba, nustačiusi atitinkamo reguliavimo poreikį priėmė Direktyvą 71/305/EEB bei Direktyvą 77/62/EEB, kuriose išdėstė bazinius reikalavimus, kuriais visose valstybėse narėse būtų nustatytos vienodos konkurencijos sąlygos viešųjų pirkimų sutartims bei užtikrinamas atitinkamas skaidrumo laipsnis, leisiantis atlikti veiksmingą priežiūros procedūrą. Direktyva 71/305/EEB, kuri buvo skirta konkrečiai rangos darbų viešųjų pirkimų reguliavimui papildomai apibrėžė, jog draudžiama pirkimuose naudoti tiekėjus diskriminuojančias technines specifikacijas, nustatė reikalavimus

⁶¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-583/2008“, *supra note*, 28.

⁶² *Ibid.*

⁶³ „Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių Teisingumo Teismo 2019 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen As, AtB AS (Nr. E-7/18)“, Eftacourt, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d, <https://eftacourt.int/download/7-18-judgment/?wpdmdl=6235>

sutarčių viešinimui bei objektyvių kriterijų viešųjų pirkimų dalyviams taikymo pareigą. Direktyvoje nurodyta, kad reikalinga įvesti tam tikras peržiūros procedūras įtvirtintų reikalavimų laikymosi stebėsenai. Praktika parodė, kad išdėstyti principai ir taisyklės nebuvo efektyviai įgyvendinami. Nei Direktyvoje 71/305/EEB, nei Direktyvoje 77/62/EEB nebuvo numatyta jokių konkrečių nuostatų, užtikrinančių veiksmingą principų taikymą. Todėl, siekiant užpildyti šią reglamentavimo spragą, buvo priimta Direktyva 89/665/EEB, kurioje akcentuota, kad būtina didinti viešųjų pirkimų skaidrumo ir nediskriminavimo garantijas, kurios gali būti užtikrinamos tik valstybėse narėse įvedus veiksmingas teisių gynimo procedūras ir kurios būtų taikomos pažeidus EB arba nacionalines viešųjų pirkimų taisykles⁶⁴. Taip pat, Direktyvoje 89/665/EEB pažymima, kad visose valstybėse narėse turi egzistuoti procedūra, leisianti anuliuoti neteisėtai priimtus sprendimus ir atlyginti dėl neteisėtų sprendimų tiekėjų patirtą žalą. Valstybės narės įpareigos užtikrinti tokias galimybes nacionalinės teisės nuostatomis⁶⁵. Vėliau 2004 m. kovo 31 d. priimta Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo⁶⁶ (toliau – **Direktyva 2004/18/EB**), kuri buvo viena išsamiausių direktyvų, o jos priėmimą lėmė ESTT praktika dėl sutarčių sudarymo kriterijų. Direktyvos 2004/18/EB preambulės 2 punktas aiškiai nustato, jog valstybėse narėse sudarytos viešojo pirkimo sutartys turi atliepti lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principus. Be to, akcentuojama, kad neturėtų būti iškraipoma konkurencija privačių tiekėjų atžvilgiu, konkurse dalyvaujant viešosios teisės reguliuojamiems ūkio subjektams. Apskritai, pirkimo pasiūlymų vertinimas turėtų būti atliekamas veiksmingos konkurencijos sąlygomis⁶⁷. Taigi jau šioje Direktyvoje 2004/18/EB buvo aiškiai deklaruojama, kad visos ES sudaromos viešojo pirkimo sutartys privalo atitikti viešųjų pirkimų principus, kurie garantuoja sėkmingą viešųjų pirkimų tikslo pasiekimą. Visgi, Direktyva 89/665/EEB buvo iš dalies pakeista priėmus Direktyvą 2007/66/EB. Šioje Direktyvoje 2007/66/EB dėmesys išskirtinai sutelktas į viešojo pirkimo peržiūros procedūras – jų taikymo sritis bei taikymo galimybes, stiprinant viešųjų pirkimų skaidrumą ir tiekėjų nediskriminavimą. Direktyva 2007/66/EB iš esmės sustiprino ir išplėtė subjektų, suinteresuotų viešojo pirkimo sutarties sudarymu, apsaugos standartą, kuris jau buvo įvestas ankstesnėje Direktyvoje 89/665/EB⁶⁸. Kaip teigia profesorius Roberto Caranta, Direktyva

⁶⁴ „Tarybos direktyva dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo, Nr. 89/665/EEB“, *supra note*, 26.

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ „Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. Direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“, Eur-lex, žiūrėta 2022 m. kovo 16 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32004L0018>

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ Deividas Soloveičik ir kt., *Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymo komentaras* (Vilnius, 2020), 1093, <https://vb.mruni.eu/permalink/f/q9ukf4/ELABAPDB72848352>

2007/66/EB sustiprino vykdymo užtikrinimo sistemą, dėl to, jog joje buvo nustatyti ne tik įprasti teisių gynimo mechanizmai, tokie kaip sprendimų panaikinimas ir žalos atlyginimas, tačiau ir numatyta, kad sutartys, sudarytos pažeidžiant teisės aktus, netenka galios⁶⁹. Vis dėlto, nors Direktyva 2007/66/EB ir įvedė priemones, kuriomis turi būti užtikrinama tiekėjų teisių apsauga, konkrečių kriterijų, susijusių su žalos atlyginimo klausimais Direktyvoje 2007/66/EB nustatyta nebuvo ir šis klausimas paliktas nacionalinės teisės reguliavimui. Galiausiai, atsižvelgiant į susiformavusią ESTT praktiką ir įvairius socialinius pokyčius, buvo nuspręsta atnaujinti Direktyvą 2004/18/EB, priimant 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvą 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB⁷⁰ (toliau – **Direktyva 2014/24/ES**). Atsižvelgiant į tai, jog darbe nagrinėjamas perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės klausimas, kur aktualiausi klausimai susiję su žalos atlyginimo mechanizmu, toliau darbe detaliau bus analizuojamos peržiūros direktyvos – Direktyva 89/665/EB ir Direktyva 2007/66/EB.

1.2.3. Viešuosius pirkimus reglamentuojantys Lietuvos respublikos teisės aktai

Lietuvoje viešieji pirkimai pradėti reglamentuoti dar iki stojimo į ES, 1990 m., kai buvo priimti pirmieji viešųjų pirkimų santykius sprendžiantys teisės aktai – Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 355 „Dėl prekių (paslaugų) įsigijimo tvarkos biudžetinėse įstaigose“⁷¹ bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 444 „Dėl valstybinio užsakymo konkurso nuostatų, Valstybinio užsakymo sutarties nuostatų, Valstybinio užsakymo įsipareigojimų nevykdymo nuostolių įvertinimo metodikos patvirtinimo“⁷². Valstybinio pirkimo laikinosios taisyklės⁷³ buvo patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsakymu Nr. 510, 1995 m. balandžio 12 d. Nors ir nesant ES nare, Lietuvoje priimtose viešųjų pirkimų taisyklės iš esmės atliepė aukščiau aptartose direktyvose nustatytus standartus. Nutarimai buvo priimti siekiant užtikrinti, kad valstybės lėšos būtų naudojamos racionaliai ir efektyviai, būtų skatinama gamyba ir tarptautinė prekyba bei užtikrinama konkurencija. Taigi Lietuvoje viešųjų pirkimų reglamentavimo politikos kryptis, nuo pat pradžios atitiko bendrąjį Europinį standartą. Šiame darbe esminis dėmesys bus skiriamas VPI, kuris pirmą kartą priimtas 1996 m. rugpjūčio 13 d. VPI

⁶⁹ Caranta, *supra note*, 15: 1.

⁷⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. vasario 26 d. Direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB“, Eur-lex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32014L0024>

⁷¹ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 355 „Dėl prekių (paslaugų) įsigijimo tvarkos biudžetinėse įstaigose““, LRS, žiūrėta 2022 m. kovo 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.6667/MXIWJcfHPH>

⁷² „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 444 „Dėl valstybinio užsakymo konkurso nuostatų, Valstybinio užsakymo sutarties nuostatų, Valstybinio užsakymo įsipareigojimų nevykdymo nuostolių įvertinimo metodikos patvirtinimo““, LRS, žiūrėta 2022 m. kovo 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.6756?ifwid=8qkvwlscsm>

⁷³ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 510 „Dėl Valstybinio pirkimo laikinųjų taisyklių patvirtinimo““, LRS, žiūrėta 2022 m. kovo 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.17373>

buvo parengtas Lietuvai ratifikavus prisijungimo prie JTO Generalinės Asamblėjos tarptautinės teisės komisijos UNCITRAL dokumentus, kuri atlieka tarptautinės prekybos plėtojimo funkciją ir siekia suderinti skirtingose valstybėse galiojančias prekybos tvarkas⁷⁴. Pagrindinis VPI tikslas yra nuosekliai ir vieningai išdėstytas Lietuvos teismų praktikoje, tai – racionalaus valstybės biudžeto lėšų naudojimas, kokybiškų prekių ir paslaugų, būtinų darniam valstybės veikimui užtikrinti įsigijimas, konkurencijos ir rinkos plėtros skatinimas, išpildant lygiateisiškumo, skaidrumo, nediskriminavimo principus⁷⁵. Visgi, rinkos situacijai nuolat keičiantis ir tobulėjant, buvo keičiamos ir papildomos ne tik direktyvos, bet ir VPI, kuris turėjo būti nuolat atnaujinamas, jog atlieptų to meto viešųjų pirkimų rinkos situaciją. Taip pat, iki Lietuvai prisijungiant prie tarptautinių organizacijų ir institucijų, VPI pakeitimai buvo reikalingi siekiant atitikti prisijungimo reikalavimus ir suvienodinti nacionalinės teisės aktus su tarptautiniais. Vėliau, Lietuvai įstojus į ES, viešuosius pirkimus reglamentuojančios direktyvos privalėjo būti perkeltos į nacionalinę teisę. Taigi, ES 2014 m. priėmus paskutiniąją atnaujintą direktyvą, ji į Lietuvos nacionalinę teisę buvo perkelta 2017 m., priėmus naują VPI redakciją. Aukščiau aptartų ES „peržiūros direktyvų“ nuostatos yra perkeltos į VPI VII skyrių, kuriame yra reglamentuojamos tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčų sprendimo procedūros bei tiekėjų patirtos žalos atlyginimo mechanizmai. Tai, jog į Lietuvos teisės aktus yra perkeltos ES direktyvos, reiškia, jog nacionalinės teisės nuostatų aiškinimas ir taikymas turi atitikti Direktyvų 89/665/EEB ir Direktyvos 2007/66/EB nuostatų turinį, direktyvų siekiamus tikslus bei susijusią ir aktualią ESTT formuojamą praktiką⁷⁶.

Aptariant viešuosius pirkimus reglamentuojančius teisės aktus atskirai pažymėtina, kad tiek Lietuvoje, tiek ES direktyvomis komunalinio sektoriaus viešieji pirkimai yra reglamentuojami atskirais teisės aktais. Lietuvoje tai Pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymas⁷⁷ (toliau – **PI**). PI, analogiškai kaip ir VPI, išpildo visas jame integruotas ES direktyvas, reglamentuojančias komunalinio sektoriaus viešuosius pirkimus. PI nuo VPI iš esmės skiriasi tuo, kad komunaliniame sektoriuje perkančiosioms organizacijoms yra taikoma supaprastintas, švelnesnis viešųjų pirkimų režimas⁷⁸. Vis dėlto, vertinant šių sektorių reglamentavimą civilinės atsakomybės taikymo kontekste pažymėtina, kad peržiūros procedūros, taikomos klasikiniam sektoriuje (reglamentuojamame

⁷⁴ Blažienė, *supra note*, 12: 18.

⁷⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-583/2008“, *supra note*, 28.

⁷⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-32/2013“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 10 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/563026>

⁷⁷ „Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymas“, TAR, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f82d89d12fcb11e79f4996496b137f39/asr>

⁷⁸ Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 14, <https://vb.mruni.eu/permalink/f/q9ukf4/MRU01000062154>

VPĮ) ir komunaliniame sektoriuje, esminių skirtumų neturi – direktyvomis, abiem atvejais yra nustatyta valstybių narių pareiga užtikrinti žalos atlyginimo mechanizmą nukentėjusiems asmenims⁷⁹. Lietuvoje tuo tarpu VPĮ ir PĮ nuostatos, nustatančios tiekėjų teisę kreiptis žalos atlyginimo yra iš esmės identiškos. Todėl, koncentruotumo tikslais, darbe iš esmės bus nagrinėjamas tik VPĮ.

Reikia nepamiršti, kad tais atvejais, kai tam tikros taisyklės ar santykiai yra neaptarti specialiajame įstatyme – VPĮ, vadovautis reikia bendraisiais teisės aktais, kurie tuo pačiu aptaria ir civilinės atsakomybės taikymo klausimus, tai – Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas⁸⁰ (toliau – **CK**) ir Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas⁸¹ (toliau – **CPK**). CK ir CPK atžvilgiu VPĮ yra *lex specialis* pagal savo tikslus ir pobūdį. CK 6.382 straipsnis numato, kad CK normos gali būti taikomos viešojo pirkimo-pardavimo sutartims tik tiek, kiek to nenustato kiti įstatymai. Todėl pirmiausia, nagrinėjant bet kokius klausimus dėl viešųjų pirkimų subjektų santykių, tame tarpe ir dėl reikalavimų dėl civilinės atsakomybės taikymo, reikia atsižvelgti į VPĮ.

Taigi, matyti, kad priėmus pirmuosius teisės aktus, reglamentavusius viešųjų pirkimų santykius, jie nuolatos buvo keičiami ir koreguojami, siekiant atliepti tiek rinkos situaciją, tiek juos optimizuoti ir pritaikyti socialiniams pokyčiams. Lietuvoje teisinis reguliavimas nors ir buvo tobulinamas, nuo pradžių nustatė tokius pačius tikslus ir principus, kokie buvo numatyti Europos teisės aktuose. Lietuvos viešųjų pirkimų reguliavimo kryptis nuo pradžios atitiko tarptautinius standartus, dėl ko naujausių direktyvų perkėlimas nebuvo itin sudėtingas ar užkertantis kelią tinkamam tiekėjų teisių apsaugos užtikrinimui. Šiai dienai aktualiausi ir tiesiogiai nustatantys tiekėjų teises ir pareigas žalos atlyginimo procese, yra VPĮ bei Direktyva 89/665/EEB ir Direktyva 2007/66/EB. Toliau darbe šie teisės aktai bus analizuojami, siekiant išsiaiškinti juose nustatytos civilinės atsakomybės kilimo pagrindus už viešųjų pirkimų pažeidimus.

⁷⁹ Tvaronavičienė, *supra note*, 78: 71-72.

⁸⁰ „Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas“, *supra note*, 5.

⁸¹ „Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2022 m. kovo 9 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr>

2. CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ VIEŠUOSIUS PIRKIMUS REGLAMENTUOJANČIUOSE TEISĖS AKTUOSE IR DOKTRINOJE

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – **Konstitucija**) 30 straipsnis įtvirtina žalos atlyginimo nukentėjusiesiems pareigą⁸². Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas yra patvirtinęs, kad šis žalos atlyginimo principas yra konstitucinis, juo siekiama užtikrinti, kad kiekvienam žalą patyrusiam asmeniui, ji bus atlyginta⁸³. Tas pats principas įtvirtintas ir ES teisėje – ESTT praktikoje numatoma, kad „*Viena iš Sąjungos teisėje garantuojamų teisių gynimo priemonių yra žalos atlyginimas asmenims, kuriems ji kilo dėl viešųjų pirkimų sutarčių sudarymo taisyklių pažeidimo*“⁸⁴. Taigi, žalos atlyginimo principas yra konstitucinė visų asmenų teisė, tačiau, kad būtų galima pasinaudoti žalos atlyginimo institutu, būtina įrodyti privalomus civilinės atsakomybės elementus. Pirmiausia, civilinės atsakomybės nustatymas turi būti siejamas su padaryta žala, o toks žalos padarymo faktas turi būti neteisėtas veiksmas. Paprastai teisinė atsakomybė taikoma kaltam asmeniui, nustačius neteisėtą veiksmų ir kilusios žalos priežastinį ryšį⁸⁵. Civilinės atsakomybės tikslas – visiškai kompensuoti neteisėtai padarytą žalą, vadovaujantis teisingumo ir proporcingumo principais⁸⁶. Tiekėjams teisė į žalos atlyginimą užtikrinama specialiuosiuose viešuosius pirkimus reglamentuojančiuose teisės aktuose. Tam, jog perkančiajai organizacijai būtų pritaikyta civilinė atsakomybė, tiekėjai turi įrodyti visus civilinės atsakomybės elementus, kurių ypatumai viešųjų pirkimų ginčų bylose bus nagrinėjami toliau.

Perkančiosioms organizacijoms už viešųjų pirkimų pažeidimus kyla deliktinė civilinė atsakomybė⁸⁷. Kadangi VPI perkančiųjų organizacijų deliktinės atsakomybės sąlygos nedetalizuotos, šioms yra taikomas CK įtvirtintas reguliavimas⁸⁸. LAT išplėstinė teisėjų kolegija vienoje iš nagrinėtų bylų nurodė, kad nuostolių atlyginimo institutas viešuosiuose pirkimuose yra atskira tiekėjų teisių gynbos priemonė, išplaukianti iš ES teisinio reguliavimo, o sustiprinama

⁸² „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, TAR, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>

⁸³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.270 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai Nr. 43/2011“, LRKT, žiūrėta 2022 m. kovo 18 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta103/content>

⁸⁴ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje MedEval – Qualitäts-, Leistungs- und Struktur-Evaluierung im Gesundheitswesen GmbH (Nr. C-166/14)“, Curia, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172143&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=459557>

⁸⁵ Algis Norkūnas, „Civilinės teisinės atsakomybės samprata“, *Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų, mokslo studija*, Vytautas Pakalniškis, Gediminas Sagatys (Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2013), 973, <https://vb.mruni.eu/permalink/f/q9ukf4/MRU01000066986>

⁸⁶ *Ibid.*: 994-995

⁸⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1“, *supra note*, 6: 89.

⁸⁸ *Ibid.*

nacionaliniais teisės aktais, kurios tikslas yra veiksminga pažeistų interesų gynyba⁸⁹. Todėl, nors ir taikomi bendrieji CK nustatyti deliktinės atsakomybės elementai, jie neturi pažeisti tiekėjų teisių apsaugos veiksmingumo principo. Ir nors, atsižvelgiant į viešųjų pirkimų santykių ypatumus ir tikslą, dalis viešųjų pirkimų bylose kylančių ginčų yra laikomi viešuoju interesu ir viešųjų pirkimų byloms gali būti taikomos CPK nustatytos specialios taisyklės, LAT yra nurodęs, kad tiekėjo pateiktas reikalavimas tik atlyginti žalą nekvalifikuojamas kaip viešojo intereso elementą turintis ginčas⁹⁰. Byla gali būti laikoma turinti viešojo intereso elementą tik tokiu atveju, kai kartu su reikalavimu atlyginti žalą, tiekėjas pareikštų ir kitą su viešųjų pirkimų santykiais susijusį reikalavimą, kaip antai – nutraukti pirkimo procedūras, pripažinti sudarytą sutartį negaliojančia ir kt.⁹¹ Taigi, tiekėjų žalos atlyginimo ieškiniai už perkančiosios organizacijos atliktus viešųjų pirkimų įstatymų pažeidimus yra laikomi įprastais civiliniais ginčais, kuriuose tiekėjai privalo įrodyti CK nustatytus atsakomybės elementus, o teismas neturi teisės užimti aktyvaus vaidmens.

Tiekėjams direktyvomis ir VPI yra sudarytos sąlygos ir galimybės reikalauti žalos atlyginimo, LAT patvirtina, jog viešųjų pirkimų veiksmingumo principas reikalauja, kad tiekėjams negali būti sudaromos tokios perkančiosios organizacijos sprendimų peržiūros procedūros, kurios būtų praktiškai neįmanomos ar labai sudėtingos⁹². Privaloma užtikrinti protingas sąlygas ir nepernelyg sunkiai prieinamą teisę į gynybą. Veiksmingumo principo neatitiktų valstybės narės procedūros, nustatančios neprotingai didelius ir sudėtingus reikalavimus, kuriuos turėtų įgyvendinti tiekėjai, tam, kad gautų žalos atlyginimą. Tačiau tai nėra absoliuti ir besąlyginė tiekėjų teisė ir šis principas turi būti derinamas su tiekėjams taikomomis taisyklėmis. Tiekėjai, besinaudodami šia teise negali peržengti socialiai atsakingo ieškovo veiksmų ribų, neturėtų pažeisti bendrųjų teisingumo ir sąžiningumo imperatyvų, šiems net ir turint plačiai taikomą teisinį suinteresuotumą sudaryti viešojo pirkimo sutartį, nepaneigiamos jų procesinės teisės – nesukelti neigiamų padarinių kitiems asmenims⁹³. ESTT nurodo, kad teismai, vertindami nukentėjusiojo patirtos žalos dydį, gali atsižvelgti į tai, ar jis buvo pakankamai rūpestingas, kad išvengtų žalos arba jos dydį apribotų, ar laiku išnaudojo jam suteiktas teisinės priemonės, taigi tiekėjas turi būti suinteresuotas nepiktnaudžiauti savo teisėmis, nes kitu atveju, kilusios žalos pasekmės gali tekti

⁸⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-32/2013“, *supra note*, 76.

⁹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. kovo 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-128-469/2017“, Infollex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1448684>

⁹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 31 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-12/2014“, Infollex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/801300>

⁹² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 21 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-119/2011“, Infollex, žiūrėta 2022 m. kovo 19 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/196642>

⁹³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *supra note*, 8.

prisiimti jam pačiam⁹⁴. Kitoje byloje ESTT nurodo, kad nacionalinis teismas, gavęs tiekėjo reikalavimą dėl žalos atlyginimo, turi patikrinti ar šis buvo pakankamai rūpestingas, ar tinkamai ir laiku pasinaudojo jam suteiktomis kitomis teisių apsaugos priemonėmis, jog išvengtų būsimos žalos⁹⁵. Pavyzdžiui, tiekėjui neturėtų būti užtikrinamas žalos atlyginimas tais atvejais, kai tiekėjas ginčija perkančiosios organizacijos nustatytas diskriminacines konkurso sąlygas, dėl kurių toks tiekėjas negalėjo dalyvauti viešajame pirkime, tik po to, kai perkančioji organizacija jau paskelbia apie sutarties sudarymą⁹⁶. Tokiu atveju laikytina, jog tiekėjas netinkamai pasinaudojo jam suteiktomis teisėmis dėl peržiūros procedūrų iniciavimo. Taigi, tiekėjai privalo vadovautis socialiai atsakingo ieškovo principu ir dėl savo pačių interesų. Tai reglamentuojama ir CK 6.259 straipsnyje, numatančiame skolininko (perkančiosios organizacijos) atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindą dėl kreditoriaus (tiekėjo) kaltės. Būtent tokia situacija ir galėtų susiklostyti, kada tiekėjai nesistengtų racionaliai išnaudoti kitų jiems suteiktų teisių ir nesiektų savalaikiai imtis peržiūros procedūrų iniciavimo.

ESTT yra išaiškinęs, jog Direktyvoje 89/665/EEB yra nustatyta, jog valstybės narės turi numatyti trijų etapų priemones, kurių turi imtis žalą patyrę tiekėjai: (i) prašyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kuriomis būtų užkertamas kelias tolimesnei žalai ir kuriomis būtų atitaisomas patirtas pažeidimas; (ii) prašyti panaikinti neteisėtus sprendimus; (iii) prašyti atlyginti žalą⁹⁷. Vis tik, svarbu išlaikyti balansą tarp reikalavimų tiekėjams pasinaudoti jiems suteiktomis teisėmis. Jeigu būtų akivaizdu, kad reikalavimas pasinaudoti kitomis priemonėmis būtų neprotingas, pernelyg varžantis tiekėjo teises, tokiu atveju, tikėtina būtų neracionalu naudotis kitokiomis priemonėmis, kas galimai nukeltų galutinio sprendimo byloje dėl žalos atlyginimo priėmimą.

Lietuvoje iš principo yra įtvirtintas ir veikiantis dviejų etapų žalos atlyginimo modelis. Kasacinis teismas akcentuoja, kad viešųjų pirkimų pobūdis ir tikslas tiekėjams suponuoja konkrečius įpareigojimus derinti teisių gynbos priemones – nors tai ir nėra numatyta VPI, LAT pripažino pareigą tiekėjams, prieš kreipiantis dėl žalos atlyginimo, pirmiau, atskirame teismo

⁹⁴ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 5 d. sprendimas byloje Brasserie du Pecheur and Factortame (Nr. C-46/93)“, Eur-lex, žiūrėta 2022 m. kovo 10 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0046>

⁹⁵ „Europos Sąjungos Teisingumo teismo 2009 m. kovo 24 d. sprendimas byloje Danske Slagterier prieš Vokietijos Federacinę Respubliką (Nr. C-445/06)“, Eur-lex, žiūrėta 2022 m. kovo 21 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:62006CJ0445&from=EN>

⁹⁶ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2004 m. vasario 12 d. sprendimas byloje Grossmann Air Service, (Nr. C-230/02)“, Curia, žiūrėta 2022 m. kovo 29 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48915&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5884108>

⁹⁷ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje MedEval – Qualitäts-, Leistungs- und Struktur-Evaluierung im Gesundheitswesen GmbH (Nr. C-166/14)“, *supra note*, 84.

procesu nugrinčyti perkančiosios organizacijos sprendimą⁹⁸. 2018 m. priimtoje LAT nutartyje buvo suformuota esminė teisės aiškinimo taisyklė – tiekėjo teisinis suinteresuotumas reikalauti žalos atlyginimo iš perkančiosios organizacijos pripažįstamas tuo atveju, kai šis reikalavimas yra grindžiamas įsiteisėjusiu teismo sprendimu, kuriame bus nustatyta, kad perkančiosios organizacijos sprendimas, lėmęs ieškovo nepripažinimą laimėtoju, yra neteisėtas⁹⁹. Tiesa, tiekėjams paliekama teisė kreiptis į teismą ir prieš tai nenuginčijus perkančiosios organizacijos sprendimo tais atvejais, kai tiekėjas įrodo, kad dėl objektyvių priežasčių negalėjo nugrinčyti tokio perkančiosios organizacijos sprendimo¹⁰⁰. Taigi, tokiu būdu įtvirtinama dvipakopė tiekėjų teisių gynimo sistema, kuri, be kita ko atliepia ir jau aptartas Direktyvos 89/665/EEB nuostatas bei ESTT praktiką. ESTT nurodo, kad Direktyvoje 89/665/EEB numatyti reikalavimai suponuoja išvadą, jog valstybės narės turi užtikrinti tiekėjams galimybę prieš pareiškiant ieškinį dėl žalos atlyginimo pareikšti ieškinį dėl perkančiosios organizacijos sprendimo panaikinimo¹⁰¹. Šis reglamentavimas ESTT praktikoje išaiškinamas, kad Direktyvoje 89/665/EEB tiesiogiai įtvirtinama valstybių narių teisė nustatyti procedūrą, jog prieš reiškiant ieškinį dėl žalos atlyginimo, pirmiausiai reikiamus įgaliojimus turinti institucija pripažintų, kad perkančiosios organizacijos sprendimas buvo neteisėtas¹⁰². Atsižvelgiant į tai, kad Direktyva 89/665/EEB nustato tik minimalų peržiūros procedūrų taikymo standartą, valstybės narės renkasi sąlygas, kokius ribojimus ir išimtis, susijusius su procedūros užtikrinimu, taikyti¹⁰³. Remiantis šiomis aplinkybėmis, ESTT konstatuoja, kad valstybės narės nustatyta procedūra, kada iš tiekėjo pirmiausia reikalaujama priimto sprendimo, kuriuo būtų galutinai konstatuojamas viešojo pirkimo normų pažeidimas, yra nedraudžiama ir neatima iš tiekėjo teisės į veiksmingą teisinę gynybą¹⁰⁴. Vadinas, Lietuvoje įtvirtinta dvipakopė procedūra visiškai atitinka tiek Direktyvos 89/665/EEB tikslus, tiek atliepia ir pačius viešųjų pirkimų įgyvendinimo principus ir negali būti laikoma kaip pernelyg apsunkinanti tiekėjo teises, o kaip tik, lemia ypatingo viešųjų pirkimų statuso ir tikslo, yra privaloma.

Dvipakopė procedūra nustatyta LAT praktikoje ir tiekėjai, siekiantys gauti žalos atlyginimą, privalo laikytis tokios tvarkos: pirmojoje pakopoje, prejudicinėje byloje nustatomi

⁹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *supra note 8*.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje MedEval – Qualitäts-, Leistungs- und Struktur-Evaluierung im Gesundheitswesen GmbH (Nr. C-166/14)“, *supra note, 84*.

¹⁰² „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018 m. rugpjūčio 7 d. sprendimas byloje Hochtief AG prieš Budapest Főváros Önkormányzata (Nr. C-300/17)“, Curia, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=204751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=677895>

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ *Ibid.*

neteisėti perkančiosios organizacijos veiksmai¹⁰⁵. Antrojoje pakopoje – sprendžiant klausimą dėl perkančiosios organizacijos civilinės atsakomybės ginčo šalys negali remtis naujomis aplinkybėmis dėl perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumo, o šiame procese sprendžiama tik dėl priežastinio ryšio ir žalos fakto nustatymo¹⁰⁶. Tai iš vienos pusės užtikrina proceso šalių lygiateisiškumą ir proceso efektyvumą, kadangi jau po pirmojo reikalavimo pateikimo perkančiajai organizacijai, o tuo pačiu ir teismui yra aišku, kokie veiksmai ir sprendimai ir dėl kokių priežasčių yra ginčijami. Šiuo atveju tiekėjai privalo tinkamai įsivertinti ir numatyti teisingus argumentus jau pačioje pirminėje stadijoje, kitaip, nenurodžius tam tikrų aplinkybių, tiekėjas pats gali sutrukdyti apginti savo interesą ir gauti žalos atlyginimą.

Vienas iš dvipakopės procedūros tikslų – greitai ir efektyviai išsiaiškinti perkančiosios organizacijos padarytus pažeidimus, ir, kai reikia, priimti atitinkamus sprendimus iki kylant papildomai žalai. Tokia procedūra užtikrina didesnę tiekėjų stabilumą, o tuo pačiu ir atitinka tiekėjo suinteresuotumą sudaryti viešojo pirkimo sutartį¹⁰⁷. Dvipakopė procedūra, kada pirmiausia yra kreipiamasi dėl perkančiosios organizacijos veiksmų pripažinimo neteisėtais, lemia, jog tam tikrais atvejais išnagrinėjus tiekėjo pretenziją ir pripažinus perkančiosios organizacijos veiksmus neteisėtais, gali būti priimtas sprendimas – nutraukti sutartį ir grąžinti šalis į konkurso stadiją, arba pretenzija gali būti pateikiama iki sutarties pasirašymo ir apskritai būtų išvengiama jos pasirašymo. Tokiu būdu tiekėjai būtų sugrąžinti į buvusią padėtį ir turėtų naujas galimybes sudalyvauti pirkime bei realų šansą sudaryti pirkimo sutartį. Taip ginčas būtų išsprendžiamas racionaliausiai – perkančiosios organizacijos sprendimas pripažįstamas neteisėtu, neteisėtai laimėjęs pirkimą tiekėjas pašalinamas, o kiti tiekėjai pagrįstai gautų teisę varžytis konkurse iš naujo ir vėliau sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Tokia procedūra, be kita ko, padeda ir perkančiajai organizacijai racionaliausiai panaudoti valstybės biudžeto lėšas, turint galvoje ir tai, kad ši išvengia kompensacijų už padarytą žalą mokėjimo. Visgi, jeigu teismas nusprendžia, kad šalių grąžinti į konkurso stadiją nėra prasmės (sutartis jau baigiama įvykdyti, dėl viešojo intereso negalima nutraukti sutarties ir skelbti naujo konkurso ir kt.), tuomet antrajame etape, reikalaujant žalos atlyginimo, tiekėjams yra kur kas lengviau apginti savo reikalavimą ir įrodyti perkančiosios organizacijos civilinei atsakomybei kilti reikalingus elementus. Jeigu pirmuoju etapu konkretūs perkančiosios organizacijos veiksmai yra pripažįstami neteisėtais, tai vėliau, byloje dėl žalos priteisimo šis faktas, nustatytas įsiteisėjusia teismo nutartimi turi prejudicinę galią ir tiekėjams

¹⁰⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *supra* note 8.

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ *Ibid.*

neberekia įrodinėti perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų¹⁰⁸. Tai iš dalies palengvina įrodinėjimo procesą ir gali padaryti žalos priteisimo procesą operatyvesniu.

Pažymėtina, jog iki 2018 m., Lietuvoje ši sistema buvo aiškinama nevienodai, kadangi VPI nėra reikalavimo taikyti dvipakopę procedūrą. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas anksčiau laikėsi pozicijos, kad iš tiekėjų neturi būti reikalaujama, teikiant ieškinį dėl žalos atlyginimo, prieš tai atskirame teismo procese nugincyti neteisėtus perkančiosios organizacijos sprendimus ir nurodė, jog patys tiekėjai gali nuspręsti, pasinaudoti ar ne tokia teise, kas vėliau gali palengvinti jų procesinę padėtį byloje dėl reikalavimo atlyginti nuostolius¹⁰⁹. Tad suvienodinus praktiką, šis Direktyvoje 89/665/EEB numatytas dviejų etapų procesas buvo įtvirtintas Lietuvos teismų praktikoje, priėmus minėta nutartį Nr. e3K-7-359-469/2018, o ne VPI. Taigi, esant privalomai dvipakopei procedūrai, tiekėjas gali reikalauti nuostolių atlyginimo iš perkančiosios organizacijos, tik tuomet, kai yra įsiteisėjęs sprendimas, konstatuojantis perkančiosios organizacijos neteisėtus veiksmus prejudicinėje byloje¹¹⁰. Pažymima, kad tokia LAT patvirtinta praktika iš esmės padaro neveiksnia CPK 423¹ straipsnio 2 dalį¹¹¹. Ši straipsnio dalis numato, kad tais atvejais, kai yra pareikštas reikalavimas dėl žalos atlyginimo, kartu su kitais reikalavimais, atsirandančiais iš viešųjų pirkimų teisinių santykių, teismas, manydamas, kad žalos reikalavimas gali užvilkti bylos nagrinėjimą, turi teisę šį reikalavimą išskirti į atskirą bylą arba priimti dalinį sprendimą¹¹². Akivaizdu, kad teismui nustačius, jog dvipakopė procedūra – dviejų savarankiškų bylų iniciavimas vienos paskui kitą, yra privalomas, ši nuostata nebetenka prasmės ir yra nebeveikli, nes tiekėjai neturi galimybės teikti dviejų reikalavimų vienoje byloje, išskyrus atvejus, kada tiekėjas nurodo objektyvias aplinkybes, dėl kurių negalėjo kreiptis į teismą ir inicijuoti pirmosios pakopos procedūros.

Vis dėlto, nors dvipakopė procedūra yra privaloma jau beveik ketverius metus, gali kilti abejonių dėl jos tikslingumo. Procedūros veiksmingumu gali būti dvejojama dėl proceso operatyvumo ir ekonomiškumo. Atsižvelgiant į tai, kad tiekėjai dėl perkančiosios organizacijos veiksmų nugincyjimo turi kreiptis į teismą, toks klausimas nebūtinai gali būti greitai ir operatyviai išspręstas, kadangi teismo procesas gali persikelti į apeliacinį ir kasacinį procesus, kas neabejotinai pareikalautų papildomo laiko. Sulaukus aukštesnių instancijų teismo sprendimo turi būti inicijuojamas antrasis procesas, kuris, vėlgi, gali užtrukti ir būti nagrinėjamas keliose instancijose. Tokiu būdu, teismo sprendimas dėl žalos atlyginimo gali būti priimtas ir po kelių metų po

¹⁰⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *supra note* 8.

¹⁰⁹ *Ibid.*

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ Soloveičik, *supra note*, 68: 1181.

¹¹² „Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas“, *supra note*, 81.

pažeidimo, kas neatspindėtų viešųjų pirkimų tiekėjų teisių gynbos tikslo ir viešųjų pirkimų peržiūros procedūrų veiksmingumo principo įgyvendinimo. LAT akcentuoja, kad perkančiųjų organizacijų veiksmai, kuriais buvo pažeisti viešuosius pirkimus reglamentuojantys teisės aktai turi būti visų pirma kuo greičiau peržiūrėti¹¹³. Tad teisminis procesas ne visuomet gali būti pakankamai greitas, jog būtų tinkamai išpildomas šis reikalavimas. Todėl tam tikrose situacijose procesas, kuomet neteisėti veiksmai ir klausimas dėl žalos yra nagrinėjami vienu metu, gali būti operatyvesnis. Taip pat, teismų praktikoje nustatyta, kad tam tikrais atvejais pirmasis etapas – perkančiosios organizacijos sprendimo pripažinimas neteisėtu gali neatnešti jokios naudos tiekėjui, kai sugrąžinimas į buvusias pirkimo procedūras būtų nereikšmingas. LAT vienoje iš išnagrinėtų bylų nurodo, kad perkančiajai organizacijai nutraukus pirkimo procedūras dėl pasibaigusio Europinio finansavimo laikotarpio, net ir pripažinus procedūrų nutraukimą neteisėtomis, tai tiekėjui nebeturėtų jokios prasmės, nes bet kuriuo atveju, praradus finansavimą, perkančioji organizacija objektyviai neturi galimybės sudaryti viešojo pirkimo sutarties¹¹⁴. Dar gi, pirmojoje pakopoje įrodžius neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus, tai neužkerta kelio antrojoje pakopoje perkančiajai organizacijai įrodinėti, jog pažeidimas nebuvo pakankamai rimtas, jog civilinė atsakomybė turėtų būti pritaikyta. Taigi, tam tikrais atvejais pirmoji procedūra ir perkančiosios organizacijos sprendimo neteisėtumo įrodinėjimas gali tik užvilinti žalos atlyginimo procedūras, kas tiekėjui neturi jokios pridėtinės vertės.

Apibendrinant išdėstytą, pagal kasacinio teismo suformuotą praktiką, galioja įtvirtinta privaloma dviejų etapų procedūra, kurios detalios nenumato VPI. Tiekėjų teisinis suinteresuotumas reikšti reikalavimus dėl žalos atlyginimo galimas tik jį grindžiant įsiteisėjusiu teismo sprendimu, kuriame yra pripažinta, kad perkančiosios organizacijos veiksmai, dėl kurių jis nebuvo pripažintas pirkimo laimėtoju, yra neteisėti¹¹⁵. Tokia procedūra iš esmės galėtų būti kvestionuojama dėl operatyvumo trūkumo, tačiau manytina, kad toks modelis geriausiai atliepia tiekėjų interesus. Pirmuoju etapu pripažinus neteisėtais perkančiosios organizacijos sprendimus sudaroma galimybė neprarasti sutarties sudarymo. Kitu atveju tiekėjams palengvinamas civilinės atsakomybės sąlygų įrodinėjimas antrojo etapo byloje, reikalaujant žalos atlyginimo iš perkančiosios organizacijos.

¹¹³ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-32/2013“, *supra note*, 76.

¹¹⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-247/2013“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www.infolex-lt.skaitykle.mruni.eu/tp/662682>

¹¹⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *supra note* 8.

2.1. Civilinės atsakomybės reglamentavimas ES teisės aktuose

Kaip jau ir minėta, iš ES direktyvų, reglamentuojančių viešųjų pirkimų procedūras, Direktyva 89/665/EEB ir ją pakeičianti bei papildanti Direktyva 2007/66/EB yra konkrečiai orientuotos į peržiūros procedūrų taikymą. Priėmus Direktyvą 2007/66/EB įvairūs autoriai vertino ir nagrinėjo galimą jos poveikį viešųjų pirkimų peržiūros procedūroms bei direktyvoje įtvirtintų nuostatų naudą ir realų poveikį peržiūros procedūrų efektyvinimui ir analizavo tiekėjų teises gauti žalos atlyginimą vadovaujantis minėtų direktyvų nuostatomis.

Roberto Caranta viename iš savo straipsnių nagrinėja Direktyvos 2007/66/EB įtrauktus pakeitimus ir papildymus, susijusius su Direktyvoje 89/665/EEB nustatytų procedūrų tobulinimu¹¹⁶. Kadangi Direktyva 89/665/EEB praktikoje nepasirodė efektyvi, Direktyva 2007/66/EB buvo siekiama įvesti naujas peržiūros procedūros apimtis ir galimybes. Profesorius pastebi, kad ES nesant veiksmingų teisių gynimo priemonių, tiekėjai gali būti atgrasomi nuo pasiūlymų teikimo kitose valstybėse narėse¹¹⁷, todėl direktyvų atnaujinimas ar papildymas buvo būtinas. Akivaizdu, kad ES siekiant įtvirtinti laisvo kapitalo judėjimą ir konkurencijos laisvę, buvo būtina imtis veiksmų, jog būtų įvestos efektyvios ir vieningos teisių gynimo priemonės. Visgi, Direktyvos 89/665/EEB trūkumų ar spragų užpildymas turėjo užtikrinti tinkamas peržiūros procedūras, garantuojančias veiksmingą tiekėjų teisių apsaugos mechanizmą. Caranta nuomone, naujojoje Direktyvoje 2007/66/EB buvo įvestos naujos priemonės, tačiau jomis iš esmės nesiekama išspręsti senųjų Direktyvos 89/665/EEB taikymo praktikoje pastebėtų trūkumų, todėl kvestionuotina ar tai geras sprendimas ir ar Direktyva 2007/66/EB numatyti reikalavimai gali užtikrinti peržiūros procedūrų efektyvumą¹¹⁸.

Direktyvos 2007/66/EB 2 straipsnis įveda tris galimus atsakomybės variantus už viešųjų pirkimų procedūros pažeidimus – (i) laikinųjų priemonių įvedimas, perkančiosios organizacijos vykdomų procedūrų sustabdymas; (ii) neteisėtai priimtų sprendimų panaikinimas; (iii) nuostolių atlyginimas pažeidimą patyrusiems asmenims¹¹⁹. Profesoriaus Caranta nuomone, trečioji priemonė – žalos atlyginimas yra sunkiai gaunamas ar beveik neįmanomas dėl sudėtingo priežastinio ryšio įrodinėjimo. Ši pozicija grindžiama tuo, kad Direktyvoje 89/665/EB buvo nustatyti minimalūs reikalavimai, susiję su peržiūros procedūrų užtikrinimu, o valstybėms narėms buvo palikta savarankiška teisė nustatyti konkrečius reikalavimus ir procedūras, jog šis

¹¹⁶ Roberto Caranta, „Remedies in EU Public Contract Law: The Proceduralisation of EU Public Procurement Legislation.” *Review of European Administrative Law* 8, 1 (2015): 75-98, <https://search-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=111670771&site=ehost-live>

¹¹⁷ *Ibid*, 76.

¹¹⁸ *Ibid*, 75.

¹¹⁹ „Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2007/66/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo“, *supra note*, 3.

reikalavimas būtų įgyvendintas¹²⁰. Todėl, nemažai atvejų toks žalos atlyginimas pagal nacionalinės teisės aktus tapdavo itin apsunkintas, atsižvelgiant į tai, kad nukentėjusieji tiekėjai turėdavo problemų įrodant perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų ir tiekėjams kilusios žalos priežastinį ryšį¹²¹. Didelė problema buvo ta, kad viešųjų pirkimų procedūros neturėjo atitinkamų terminų ir kol teismai priimdavo sprendimus panaikinti neteisėtas procedūras, sutartys jau būdavo sudarytos. Tokiu atveju susidarydavo situacijos, kada, pavyzdžiui, pažeidžiamas reikalavimas paskelbti apie pirkimą, sudaroma sutartis ir tiekėjai neturi galimybių įrodyti, kad jie būtų galėję laimėti tokį pirkimą¹²². Arba kita dažnai pasitaikiusi situacija – perkančioji organizacija skubėdavo sudaryti sutartis, jog tiekėjai nespėdavo parengti pretenzijų ar ieškinių ir, atsižvelgiant į sutarties privalomumą, jas nutraukti tapdavo beveik neįmanoma¹²³. Taigi, priėmus Direktyvą 2007/66/EB buvo įvestos, nors ir nedetalizuotos peržiūros procedūros ir buvo palikta teisė valstybėms narėms pačioms nustatyti konkrečią procedūrą, kaip užtikrinti žalos atlyginimą tiekėjams. Caranta daro išvadą, jog Direktyva 2007/66/EB nustačiusi kad ir minimalius reikalavimus, išsprendė klausimą, kokių priemonių turėtų būti imtasi dėl neteisėtai sudarytų sutarčių. Tad autoriaus nuomone, nors ir valstybėms narėms suteikiama laisvė dėl konkrečių poveikio priemonių įtvirtinimo, Direktyvos peržiūros procedūrų minimalūs reikalavimai, gali pasirodyti netgi per daug efektyvūs, nes aukšti kokybės ir atidumo reikalavimai gali apsunkinti perkančiųjų organizacijų vykdomus pirkimus¹²⁴.

Hanna Schebesta nuomone, nei Direktyva 89/665/EB, nei Direktyva 2007/66/EB tinkamai nėra suregulavusios valstybėms narėms taikytino direktyvų vykdymo standarto – daugelis vykdymo aspektų direktyvose nepaliesti arba reglamentuoti labai neišsamiai¹²⁵. Autorės nuomonė iš esmės atitinka Caranta išdėstytą, jog ieškiniai dėl žalos lieka problemine sritimi, nesuteikiančia realios atitaisomosios vertės dėl tokių ieškinių įrodinėjimo pareigos sunkumo, ypatingai dėl priežastinio ryšio įrodymo¹²⁶. Toliau nagrinėjanti Direktyvos 2007/66/EB pritaikomumą praktikoje, Schebesta analizuoja *Brasserie*¹²⁷ bylą, kur be kita ko, buvo nustatytos sąlygos, kuriomis remiantis gali kilti perkančiosios organizacijos atsakomybė. Šie kriterijai yra:

¹²⁰ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje Combinatie Spijker Infrabouw/De Jonge Konstruktie, Van Spijker Infrabouw BV, De Jonge Konstruktie BV v Provincie Drenthe (Nr. C-568/08)“, Curia, žiūrėta 2022 m. kovo 10 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83857&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5059155>

¹²¹ Caranta, *supra note*, 116: 75.

¹²² *Ibid*, 79.

¹²³ *Ibid*.

¹²⁴ *Ibid*, 97.

¹²⁵ Schebesta, *supra note*, 16: 24.

¹²⁶ *Ibid*, 25.

¹²⁷ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 5 d. sprendimas byloje Brasserie du Pecheur and Factortame (Nr. C-46/93)“, *supra note*, 94.

(i) pažeista teisės norma buvo siekiama suteikti asmenims teisių; (ii) pažeidimas yra pakankamo rimtumo; (iii) nustatytas priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir patirtos žalos¹²⁸. Byloje teigiama, kad šios trys sąlygos tenkina visiško veiksmingos teisių apsaugos reikalavimus – jos yra būtinos ir pakankamos asmenims siekiant pagrįsti teisę gauti žalos atlyginimą¹²⁹. Vis dėlto, net ir nustačius būtinus civilinei atsakomybei kilti elementus, *Brasserie* byla palieka esminį nežinomąjį – kas turėtų būti laikoma *pakankamai* rimtu pažeidimu. Byloje apibrėžiama, kad pakankamai rimtas pažeidimas tai toks, kuriuo atitinkama institucija (perkančioji organizacija) akivaizdžiai ir šiurkščiai pažeidė savo veiksmų laisvės ribas, o šis įvertinimas gali būti atliktas atsižvelgiant į tokius kriterijus – (i) pažeistos normos aiškumas ir tikslumas; (ii) normos diskrecijos teisės, paliktos valstybės narės institucijai, apimtis; (iii) pažeidimas padarytas tyčia ar dėl neatsargumo; (iv) ar padaryta teisės klaida gali būti pateisinama; (v) ar buvo priimti /nepanaikinti nacionaliniai teisės aktai, prieštaraujantys ES teisei¹³⁰. *Brasserie* byloje apibrėžti griežti rodikliai, kuriais remiantis gali būti taikoma civilinė atsakomybė perkančiosioms organizacijoms, tačiau nurodyta, kad nors ir šios sąlygos pavadintos būtinomis, tai nereiškia, kad pagal valstybės narės vidaus teisę valstybė narė negali tapti atsakinga ir esant mažiau griežtoms sąlygoms¹³¹. Taigi, autorės nurodytą problemą, jog yra itin sudėtinga įrodyti civilinės atsakomybės elementus, *Brasserie* byla tik patvirtina. Iš vienos pusės, byloje nurodoma, kad privaloma nustatyti pakankamai rimtą ir akivaizdų teisės pažeidimą, iš kitos pusės byla palieka dviprasmybę, kad valstybės narės gali nustatyti ir mažesnius reikalavimus dėl perkančiosios organizacijos atsakomybės kilimo. Taigi, valstybei narei pasirinkus reikalavimą, kad perkančioji organizacija turi būti atlikusi pakankamai rimtą ir akivaizdų pažeidimą, tai tampa vertinamuoju kriterijumi ir tiekėjų teisių apsauga iš esmės priklauso nuo vidinio teismo įsitikinimo, ar byloje pateikti įrodymai įtikino, jog perkančiosios organizacijos sprendimas pažeidė teisės aktus šiurkščiai ir akivaizdžiai. Toks reguliavimas iš principo apsunkintų tiekėjų galimybes apsiginti ir gauti žalos atlyginimą viešųjų pirkimų ginčų bylose.

Taigi, *Brasserie* byloje suformuoti kriterijai leidžia perkančiosioms organizacijoms interpretuoti savo veiksmų laisvės ribas. Vertinimas, kas yra pakankamai rimtas pažeidimas suteikia pernelyg didelį neapibrėžtumą ir neatitinka viešųjų pirkimų reguliavimo tikslų. Atsižvelgiant į tai, kad iš principo viešieji pirkimai yra reglamentuoti imperatyviomis normomis, laisva atsakomybės kilimo sąlygų interpretacija sukelia neaiškumus, kurie gali būti aiškinami tiekėjų nenaudai. Iš vienos pusės – reikalavimai yra imperatyvūs ir jų privaloma laikytis, tačiau iš

¹²⁸ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 5 d. sprendimas byloje *Brasserie du Pecheur and Factortame* (Nr. C-46/93)“, *supra note*, 94.

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ *Ibid.*

kitos pusės – tokius reikalavimus pažeidus siūloma atlikti papildomą vertinimą, ar pažeidimas gali būti laikomas pakankamai rimtu. Tokioje situacijoje net ir nustačius pažeidimą, perkančioji organizacija gali jį ginčyti būtent rimtumo ir akivaizdumo kriterijais, kurie yra iš esmės tik orientaciniai ir konkrečiai neapibrėžiantys atsakomybės kilimo prielaidų. Be to, tokie kriterijai iš dalies sumenkintų perkančiųjų organizacijų atsakomybę vykdant pirkimus. Kadangi perkančiosios organizacijos yra atsakingos, kad viešieji pirkimai būtų įvykdyti tinkamai ir nepažeidžiant reguliavimo normų, galimybė padarytą pažeidimą įvertinti kaip nepakankamai rimtą ir akivaizdų, suponuotų situacijas, kada perkančiosios organizacijos leistų sau rizikuoti ir nepakankamai atidžiai ir rūpestingai vesti pirkimų procedūras. Atsižvelgiant į šias iškeltas problemas, Schebesta, teigia, kad paprastas viešojo pirkimo direktyvų pažeidimas gali būti laikomas pakankamai rimtu, kas iš dalies šią atsakomybę priartina griežtai atsakomybei¹³².

Tokią poziciją palaiko ir Direktyvos 2007/66/ES ir Direktyvos 89/665/EEB tikslus bei siekius aiškinęs Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių Teisingumo Teismas (toliau – **ELPA Teismas**) kuris priešingai, nei ESTT *Brasserie* byloje, nustatė, kad net ir paprastas ES teisės pažeidimas, susijęs su viešųjų pirkimų procedūrų pažeidimu, yra pakankamas pagrindas kilti civilinei perkančiosios organizacijos atsakomybei¹³³. Šis teismo argumentas grindžiamas tuo, kad jeigu perkančioji organizacija neturi diskrecijos laisvės dėl tam tikrų klausimų ir jos priimami sprendimai yra griežtai sureguliuoti įstatymu, tai bet koks tokios nuostatos pažeidimas yra pakankamas konstatuoti tiekėjo teisę į žalos atlyginimą¹³⁴. Kaip pats teismas nurodo, viešųjų pirkimų srityje valstybės civilinės atsakomybės sąlygos, į kurias yra referuojama *Brasserie* byloje, nėra taikomos.

Tą patį klausimą dėl pakankamai rimto ir akivaizdaus teisės pažeidimo nagrinėjęs Miguel Assis Raimundo teigia, kad atsakomybė už sukeltą žalą yra esminis elementas viešųjų pirkimų įstatymų vykdyme, iš esmės užtikrinantis jų efektyvumą¹³⁵. Tam, kad žala būtų priteisiama už viešųjų pirkimų pažeidimus, reikia įrodyti šias aplinkybes – (i) teisę į žalos atlyginimą; (ii) neteisėtus veiksmus; (iii) pakankamą priežastinį ryšį tarp pažeidimo ir kilusios žalos¹³⁶. Autorius atliko dviejų iš esmės tapačių *Fosen-Linjen*¹³⁷ bylų, nagrinėtų ESTT analizę ir nustatė, kad abejose bylose buvo priimti priešingi sprendimai, pakankamai rimto ir akivaizdaus pažeidimo būtinumo atžvilgiu. Autorius straipsnyje pirmiausia užfiksuoja, kad kiekviena valstybė narė gali

¹³² Schebesta, *supra note*, 16: 30-31.

¹³³ „Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių Teisingumo Teismo 2019 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas byloje *Fosen-Linjen As, AtB AS (Nr. E-7/18)*“, *supra note*, 63.

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ Assis Raimundo, *supra note*, 14: 258-261.

¹³⁶ *Ibid.*

¹³⁷ *Ibid.*

ir paprastai numato savo nacionaliniuose įstatymuose skirtingus atsakomybės pareiškimo būdus šiomis sąlygomis, tačiau nacionalinės nuostatos gali atitikti ES teisę tik tada, kai jos nekenkia civilinės atsakomybės taikymo sistemos veiksmingumui ir teisės į reikalavimą gauti žalos atlyginimą iš viešųjų įstaigų (perkančiųjų institucijų) esmės¹³⁸. Byloje *Fosen-Linjen I* buvo nustatyta, kad perkančiajai organizacijai pažeidus bet kokią tiekėjui teises suteikiančią nuostatą, automatiškai atsiranda tiekėjo teisė į žalos atlyginimą¹³⁹. Tokiu būdu, teismas atsisako principo, jog pažeidimas turi būti pakankamai akivaizdus ir pakankamai rimtas – šiuo atveju užtenka bet kokio viešųjų pirkimų nuostatų pažeidimo, jog tiekėjas įgytų teisę žalos atlyginimui. Tuo tarpu *Fosen-Linjen II* buvo nagrinėtas pakankamai rimto pažeidimo klausimas. Tačiau, kaip nurodo autorius, *Fosen-Linjen II* byloje akcentuotas pakankamai rimto pažeidimo elementas nėra įsipareigojimas šiam reikalavimui, o labiau bandymas suderinti iškilusias skirtingas pozicijas. Autorius, kaip ir kiti minėti sutinka, kad pagrindinis principas yra tai, jog viešųjų pirkimų pažeidimas turi suteikti teisę tiekėjams gauti žalos atlyginimą, o esmė yra nustatoma *Fosen-Linjen I* byloje – jog šios teisės pripažinimui užtenka paprasto teisės pažeidimo.

Dar vienas mokslininkas nagrinėjęs pakankamai rimto pažeidimo klausimą daktaras Zbigniew Racziewicz savo straipsnyje¹⁴⁰ analizavo Europos Sąjungos Bendrojo Teismo išnagrinėtą bylą dėl Europos Komisijos, kaip perkančiosios organizacijos, civilinės atsakomybės dėl neteisėtai atlikto viešojo pirkimo. Šiame straipsnyje autorius apibrėžia ES deliktinės atsakomybės kilimo prielaidas – (i) pakankamai šiurkštus teisės normos, suteikiančios asmeniui teises, pažeidimas; (ii) žala – tikra ir neabejotina; (iii) priežastinis ryšys tarp pažeidimo ir patirtos žalos¹⁴¹. Vėlgi, teismas akcentuoja, kad teisės pažeidimas turi būti ne bet koks, o pakankamai rimtas. Ir nors šioje byloje nagrinėtas Europos Komisijos civilinės atsakomybės klausimas, galima vertinti, jog pakankamai rimto pažeidimo kriterijus nustatytas atsižvelgiant į Europos Komisijos statusą. Visgi, *Brasserie* byloje buvo konstatuota, kad nepriklausomai nuo to, ar atsakomybė už žalą tenka nacionalinei institucijai, ar Bendrijos institucijai, asmenų pagal Bendrijos teisę įgyjamos teisių apsaugos garantijos negali skirtis¹⁴². Tai suponuoja išvadą, kad nepriklausomai nuo to, kam kyla deliktinė atsakomybė, viešųjų pirkimų ginčiuose nustatytos tiekėjų teisių apsaugos procedūros visais atvejais tiekėjams turėtų būti taikomos vienodai ir nekeliant pernelyg aukštų ir neproporcingų kriterijų. Racziewicz teigia, kad siekis pritaikyti pakankamai rimto pažeidimo kriterijų būtų suprantamas įstatymų leidžiamosios galios kontekste – kada valstybės narės

¹³⁸ Assis Raimundo, *supra note*, 14: 258-261.

¹³⁹ *Ibid*, 258.

¹⁴⁰ Racziewicz, *supra note*, 17: 344–349.

¹⁴¹ *Ibid*, 345.

¹⁴² „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 5 d. sprendimas byloje *Brasserie du Pêcheur and Factortame* (Nr. C-46/93)“, *supra note*, 94.

rengdamos teisės aktus gali nustatyti reikalavimą pakankamai rimtam pažeidimui, siekdamos apriboti savo atsakomybę¹⁴³. Todėl, atsižvelgiant į tai, kad viešieji pirkimai, pirmiausiai, yra sureguliuoti direktyvomis ir valstybės narės turi įgyvendinti jų reikalavimus, toks pakankamai rimto pažeidimo kriterijus šiame kontekste tampa iš esmės neadekvatus¹⁴⁴.

Taigi, vertinant perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės prielaidas, paraleliai egzistuoja dvi priešingos nuomonės – iš vienos pusės, manoma, kad perkančiosios organizacijos civilinė atsakomybė gali kilti tik esant šiurkščiam ir akivaizdžiam pažeidimui, iš kitos – kad bet koks viešuosius pirkimus reglamentuojančių teisės aktų pažeidimas yra esminis ir pakankamas, jog žalą patyręs tiekėjas įgytą teisę reikalauti žalos atlyginimo. Net ir Europos teismai, aiškinantys tas pačias direktyvų nuostatas skirtingose bylose daro skirtingas išvadas ir vieningos nuomonės dėl būtinumo nustatyti pakankamai rimtą ir akivaizdų pažeidimą, nėra. Vis dėlto, atsižvelgus į nagrinėtų autorių darbus ir pateiktas išvadas, racionaliausia ir veiksmingiausia būtų netaikyti pakankamai rimto pažeidimo kriterijaus. Vien tai, jog bet kuri imperatyvi viešuosius pirkimus reglamentuojanti teisės norma buvo pažeista, turėtų būti pakankamas pagrindas pripažinti tiekėjų teisę į žalos atlyginimą. Taip ne tik būtų suvienijamas peržiūros procedūrų taikymas – netaikant vertinamojo kriterijaus, siekiant nustatyti ar pažeidimas gali būti laikomas pakankamai rimtu, nebūtų išsiskiriančių nuomonių ir vertinimo, kas turėtų būti laikoma pakankamai rimtu pažeidimu. Taip pat, tikėtina, kad atsakomybės taikymas už bet kokių viešųjų pirkimų pažeidimą atliktų ir efektyvesnę prevencinę funkciją, kada perkančiosios organizacijos atidžiau vykdytų pirkimus ir stebėtų savo priimamus sprendimus. Bet kuriuo atveju, nustačius, kad atsakomybė gali kilti už bet kokių viešųjų pirkimų pažeidimą, tiekėjų teisės būtų apginamos efektyviausiai, taigi ir efektyviausiai būtų įgyvendinamas vienas iš viešųjų pirkimų tikslų.

Grįžtant prie Direktyva 2007/66/EB numatyto reguliavimo, autoriai iš esmės gvildena tą pačią problemą, Direktyva 2007/66/EB peržiūros procedūros nebuvo detalizuotos, kas įnešė papildomo neaiškumo, kaip ji turėtų būti įgyvendinama, kad sėkmingai pasiektų tiekėjų teisių apsaugos tikslus. Direktyva 2007/66/EB tik nurodo, kad toks žalos atlyginimo mechanizmas iš principo turi būti įmanomas, tačiau jokia kita nuostata neprisideda prie to, kaip valstybės narės galėtų sureguliuoti tokį žalos priteisimą, taigi problema iš esmės išspręsta nebuvo. Direktyva 2007/66/EB nereguliuoja nei kokia žala gali būti atlyginta, nei kas turėtų būti įskaitoma į patirtos žalos dydį. O svarbiausia – Direktyva 2007/66/EB nenumato kaip turėtų būti kvalifikuojama perkančiosios organizacijos kaltė – ar užtenka, jog bet kokios viešųjų pirkimų nuostatos pažeidimas būtų pripažįstamas pažeidimu, ar visgi reiktų reikalauti, kad būtų nustatyti pakankamai

¹⁴³ Raczkievicz, *supra note*: 17: 344–349.

¹⁴⁴ *Ibid.*

rimto ir akivaizdaus pažeidimo kriterijai. Visi šie klausimai palikti spręsti nacionalinėms teisinėms sistemoms. Kiekviena valstybė narė, savaip suvokdama ir interpretuodama Direktyvos 2007/66/EB nuostatas, gali nustatyti visiškai kitokias teises procedūras nei likusios valstybės narės. Akivaizdu, kad nustatyti reikalavimai dėl peržiūros procedūrų neužtikrino vieningo teisinio reguliavimo įvedimo visoje ES. Dalis tiekėjų vis dar gali būti atgrasomi nuo dalyvavimo kitų valstybių viešuosiuose pirkimuose, vien žinodami, kad kitoje valstybėje žalos atlyginimo mechanizmas veikia visiškai kitaip nei jo įsisteigimo valstybėje. Visos valstybės narės, atsižvelgdamos į direktyvų nuostatas, viešųjų pirkimų principus, kitų valstybių narių ar ESTT praktiką, kuria savuosius teisės aktus ir plėtoja savitą teismų praktiką.

Taigi, matyti, kad dėl civilinės atsakomybės elementų yra vienintelis esminis nesutarimas – ar perkančiosios organizacijos padarytas pažeidimas turi būti pakankamai rimtas ir akivaizdus, ar užtenka, kad perkančioji organizacija apskritai padarytų bet kokią viešuosius pirkimus reglamentuojančių nuostatų pažeidimą. Direktyva 2007/66/EB apskritai neišplėtoja nei vieno civilinės atsakomybės taikymo elemento ir palieka tai pačių valstybių narių jurisdikcijai. Pažymėtina, jeigu įstatyme nėra numatytas atitinkamos teisės pripažinimo sąlygų ribojimas – tai gali būti teisėjo argumentu tokios teisės nenaudojime¹⁴⁵. Tai reiškia, kad Direktyvoje 2007/66/EB konkrečiai nenurodant, kad tiekėjai gali žalos reikalauti tik esant pakankamai rimtam pažeidimui, teismai gali nesiremti šia aplinkybe ir nereikalauti tokio pažeidimo įrodinėjimo iš tiekėjų.

Profesorius Albert Sanchez-Graells, pasisakė ne tik dėl pakankamai rimto pažeidimo kriterijaus, bet ir nagrinėjo klausimą ar žalos atlyginimas turėtų būti lengvai prieinamas viešojo pirkimo sutarties nesudariusiems tiekėjams. Profesorius teigia, kad žalos atlyginimas nėra savarankiška priemonė ir turi atsirasti tik esant pakankamai rimtam teisės pažeidimui, kitu atveju, suteikus laisvę tiekėjams automatiškai įgyti teisę į žalos atlyginimą, perkančiajai organizacijai pažeidus viešojo pirkimo taisykles, tai prilygtų loterijos laimėjimui¹⁴⁶. Tai reiškia, kad suteikiant teisę tiekėjui dėl bet kokio pažeidimo prašyti žalos atlyginimo, šie supras, jog nėra prasmės prašyti atšaukti sutartį ir sugrąžinti šalis į konkurso procedūras. Sugrąžinimas į buvusią padėtį leistų tiekėjams iš naujo dalyvauti pirkime, tačiau tai negarantuotų, kad perkančiosios organizacijos sprendimą skundžiantis tiekėjas įgis teisę tą sutartį sudaryti. Todėl tikėtina, tiekėjai, žinodami, kad gali iš karto reikalauti žalos atlyginimo, kur kas dažniau rinksis automatinį žalos atlyginimo mechanizmą¹⁴⁷. Sanchez-Graells teigia, jog pakankamai paprastos sąlygos dėl žalos atlyginimo

¹⁴⁵ Assis Raimundo, *supra note*, 14: 259

¹⁴⁶ Albert Sanchez-Graells, „Should damages in public procurement hinge on dissatisfied bidders' commercial interests? A comment on Energy Solutions EU LTD v Nuclear Decommissioning authority“, *How to crack a nut*, 2015 m. vasario 12 d., <https://www.howtocrackanut.com/blog/2015/02/should-damages-in-public-procurement.html>

¹⁴⁷ *Ibid.*

galėtų privesti prie pernelyg didelio bylinėjimosi, todėl, automatinis žalos atlyginimo mechanizmas galėtų būti taikomas tik tais atvejais, kai objektyviai nėra galimybių sugrąžinti tiekėjus ir perkančiąją organizaciją į konkurso padėtį¹⁴⁸. Akivaizdu, kad teisės į žalos atlyginimą užtikrinimas bet kuriam tiekėjui būtų ne tik neproporcinga poveikio priemonė, tačiau ir ekonomiškai neracionali bei nesąžininga perkančiųjų organizacijų atveju. Jeigu perkančiosios organizacijos, pažeidusios viešųjų pirkimų teisės normas, automatiškai privalėtų atlyginti žalą visiems, nevertinant nei pažeidimo rimtumo, nei galimybės sugrąžinti šalis į pirkimo procedūras, kiltų situacijos, kada iš esmės kiekvienas pirkime dalyvavęs tiekėjas galėtų reikalauti žalos (negautų pajamų) atlyginimo. O tai būtų visiškai neracionalu ir neatitiktų civilinės atsakomybės tikslo ir prasmės, perkančiosios organizacijos būtų priverstos mokėti ne tik už įvykdytą sutartį ją sudariusiam tiekėjui, bet ir papildomai susimokėtų nelaimėjusiems tiekėjams. Todėl, įvertinus visas profesoriaus mintis, natūralu, kad principas žalą atlyginti tais atvejais, kai sutartis yra sudaryta ir nebėra galimybės ją anuliuoti ir sugrąžinti šalis į pirkimo stadiją, optimaliausiai garantuoja tiek perkančiųjų organizacijų, tiek tiekėjų interesus, o be kita ko ir viešąjį interesą. Papildomas reikalavimas jog žala gali būti atlyginama tik esant pakankamai rimtam pažeidimui ir potencialai galėjusiam pirkimą laimėti tiekėjui, o ne kiekvienam dalyvavusiam, procedūrą padaro dar teisingesne. Kitu atveju būtų akivaizdžiai iškreipta viešojo pirkimo dalyvių teisių pusiausvyra, tai paskatintų tiekėjus bylinėtis su perkančiosiomis organizacijoms, o šioms atlyginant žalą kiekvienam dalyvavusiam tiekėjui, valstybės biudžeto lėšos būtų ne tik nenaudojamos racionaliai, bet apskritai – švaistomos.

Apibendrinant, Direktyva 2007/66/EB nustatytas teisinis reglamentavimas iš esmės tampa rekomendacija, nustatanti bendrąsias gaires, kurių įgyvendinimo būdus renkasi kiekviena valstybė narė. Šią spragą neviseiškai užpildo ir Europos teismų praktika. Matyti, kad Direktyvos 2007/66/EB nuostatos gali būti vertinamos visiškai priešingai ir interpretuojamos įvairiai. Nagrinėtų autorių darbuose iš principo sutariama, kad tiekėjų reikalavimų dėl žalos atlyginimo tvirtinimą apsunkina priežastinio ryšio įrodymas. Taip pat tiekėjams neturėtų būti taikomas reikalavimas dėl pakankamai rimto ir akivaizdaus pažeidimo įrodymo, nes tai gali pernelyg apriboti tiekėjų teisių apsaugos veiksmingumą. Pasirinkimas pripažinti sprendimus neteisėtais už paprastus įstatymų pažeidimus yra teisingas žingsnis. Tai ne tik efektyviausiai užtikrina tiekėjų teisių teisę gauti žalos atlyginimą, tačiau ir neleidžia perkančiosioms organizacijoms piktnaudžiauti teisinio reguliavimo trūkumais, kurie išaiškėjo parengus Direktyvą 2007/66/EB.

¹⁴⁸ Albert Sanchez-Graells, *supra note*, 146.

2.2. Civilinės atsakomybės reglamentavimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose

Specialusis viešųjų pirkimų santykius reguliuojantis įstatymas yra VPI. Priėmus Direktyvą 2007/66/EB, jos nuostatos dėl peržiūros procedūrų buvo perkeltos į VPI, kuris įsigaliojo 2010 m. vasario 11 d. VPI buvo papildytas iki tol jame nebuvusiomis nuostatomis dėl tiekėjų teisių gynimo sistemos įdiegimo – nustatyta, kad tiekėjas į teismą gali kreiptis dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimo ar pakeitimo, žalos atlyginimo, pirkimo sutarties pripažinimo negaliojančia ar alternatyvių sankcijų taikymo. Šia redakcija tiekėjų žalos atlyginimo klausimas buvo iš esmės pakeistas. Kaip minėta, Direktyva 89/665/EEB numato minimalius tiekėjų teisių apsaugos reikalavimus, tad, įvertinus Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinktą ją pakeičiančios Direktyvos 2007/66/EB įgyvendinimo formą, matyti, kad iš esmės nebuvo pasinaudota suteikta teise numatyti griežtesnius reikalavimus, susijusius su atsakomybės perkančiajai organizacijai taikymui ir Lietuvos VPI iš esmės taip pat numato minimalų tiekėjų teisių apsaugos standartą¹⁴⁹. Įvedus šį pakeitimą, toliau ateityje jokių esminių pakeitimų, susijusių su ginčų sprendimo procedūra, priimta nebuvo, atliekami pakeitimai būdavo susiję su praktikoje kylančiais klausimais, tobulinant procedūros įgyvendinimą.

Pažymima, kad Direktyvos 2007/66/EB taisyklės yra taikomos tik toms viešųjų pirkimų sutartims, kurios sudaromos remiantis Direktyvos 2014/24/ES pagrindu ir patenkančios į šioje direktyvoje numatytas sutarčių vertės ribas. Tad iš principo, didelė dalis viešųjų pirkimų sutarčių į šį reglamentavimą nepatenka. Vis dėlto, Lietuvoje ši spraga buvo išspręsta VPI nenumatant viešųjų pirkimų sutarčių diversifikavimo pagal kriterijus ir VPI nustatytas žalos atlyginimo mechanizmas yra taikomas visoms Lietuvoje sudaromoms viešųjų pirkimų sutartims (išskyrus su minimaliomis išimtimis, mažos vertės pirkimuose, pavyzdžiui, dėl terminų). Todėl Direktyvos 2007/66/EB nustatytos peržiūros procedūros iš esmės yra aktualios visoms Lietuvoje sudaromoms viešųjų pirkimų sutartims. Lietuvos teismų praktikoje nuosekliai nurodoma, kad viešųjų pirkimų principais privalu vadovautis vykdant visus – tarptautinius, supaprastintus, komunalinio sektoriaus ir kt., pirkimus¹⁵⁰. Tad visoms sutartims taikant vienodus principus ir bazinius kriterijus dėl jų teisėtumo, galima laikyti pagrįsta poziciją, kad ir įstatymuose nustatytas reglamentavimas visoms sutartims būtų taikomas vienodai. Vis dėlto, Roberto Caranta pažymi, kad griežtų peržiūros procedūrų taikymas ir mažesnės vertės sutartims (nepatenkančioms į Direktyvos 2014/24/ES

¹⁴⁹ „Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. gruodžio 11 d. direktyvos 2007/66/EB, iš dalies keičiančios tarybos direktyvas 89/655/EEB ir 92/12/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo ir Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto atitikties lentelė“, LRS, žiūrėta 2022 m. kovo 19 d., <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/a4d944d0555d11e5a4ad9dd3e7d17706/>

¹⁵⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. vasario 24 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-26-969/2021“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1971943>

apimtį), gali būti laikoma pernelyg griežtu reguliavimu¹⁵¹. Tokia autoriaus mintis koreliuoja su LAT nuomone, kuris yra nurodęs, jog, pagal ESTT praktiką, valstybė narė, pasirinkusi tokius pačius sprendimus, taikytinus visoms viešųjų pirkimų sutarčių vertėms ir situacijoms, turi užtikrinti, jog tokiu atveju, būtų išvengiama aiškinimo skirtumų, diskriminacijos ir galimų konkurencijos iškraipymų, taigi privaloma visas situacijas vertinti ir aiškinti vadovaujantis vienodais kriterijais¹⁵². Bet kuriuo atveju, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje peržiūros procedūrų kriterijai iš esmės visoms viešųjų pirkimų sutartims yra taikomi analogiškai, VPĮ įtvirtintos Direktyvos 2007/66/EB nuostatos aktualios didžiajai daliai Lietuvoje sudaromų viešųjų pirkimų sutarčių.

VPĮ 101 straipsnis numato tokį mechanizmą, kuriuo vadovaujantis tiekėjas turi teisę kreiptis dėl žalos atlyginimo – tiekėjas, manantis, kad perkančioji organizacija nesilaikė VPĮ reikalavimų ir tokiu būdu pažeidė jo teisėtus interesus, gali kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo¹⁵³. Šis straipsnis įtvirtina tiekėjų teisę į žalos atlyginimą ir nurodo jos įgyvendinimo būtinąsias sąlygas¹⁵⁴. Iš principo, šis straipsnis yra perkeltas iš Direktyvos 2007/66/EB, kuria numatytas reikalavimas užtikrinti tiekėjų teisių apsaugą, jos veiksmingumą ir numatyti tam tikrus privalomus procesus. Vienas iš esminių reikalavimų – tiekėjas turi manyti, kad perkančioji organizacija, nesilaikiusi VPĮ reikalavimų, pažeidė jo teisėtus interesus. Šis reikalavimas suponuoja tiekėjų teisinio suinteresuotumo įrodymą, kuris bus iš esmės aptariamas toliau darbe.

VPĮ 107 straipsnyje detalai išdėstoma žalos atlyginimo tvarka dėl VPĮ pažeidimų. VPĮ 107 straipsnio 1 dalis numato: „*Teismas tenkina tiekėjo reikalavimą tik dėl žalos atlyginimo, jeigu pirkimo sutartis jau sudaryta ir buvo laikomasi šio įstatymo 50 straipsnio 5 dalies, 55 straipsnio 8 dalies, 58 straipsnio 1 dalies, 86 straipsnio 1 ir 8 dalių, 102 straipsnio, 103 straipsnio 2 dalies, 104 straipsnio 2 dalies, 105 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių, 106 straipsnio nuostatų*“¹⁵⁵. Šia dalimi apibrėžiami tiekėjo reikalavimai tik dėl žalos atlyginimo, vadinasi, tais atvejais, kai tiekėjas reiškia reikalavimą kartu su kitais prašymais (pavyzdžiui – dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo), ši straipsnio dalis tokiais atvejais neveiks. Tam, kad tiekėjo reikalavimas žalos atlyginimui būtų patenkintas, VPĮ kelia papildomus reikalavimus – pirkimo sutartis turi būti sudaryta. Tai iš esmės atitinka ankščiau cituotų autorių mintis – kad iš esmės žalos atlyginimas neturėtų būti automatinė pirmoji priemonė, kurią tiekėjas renkasi siekdamas apginti savo teises. Todėl teisė reikalauti žalos atlyginimo turėtų būti *ultima ratio* priemonė, taikoma tik tais atvejais, kai tiekėjas nebeturi kito

¹⁵¹ Caranta, *supra note*, 116: 90.

¹⁵² „Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-32/2013“, *supra note*, 76.

¹⁵³ „Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas“, *supra note*, 5.

¹⁵⁴ Soloveičik, *supra note*, 68: 1093.

¹⁵⁵ „Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas“, *op. cit.*

būdo kaip apginti savo teises, pavyzdžiui pašalinti neteisėtai pirkimą laimėjusį tiekėją ir vietoje jo sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Taigi, jeigu yra galimybė ir viešojo pirkimo sutartis nesudaryta – tiekėjai turi naudotis ir kitomis priemonėmis bei teismui reikšti reikalavimus dėl, visų pirma, kitų priemonių taikymo, o ne tik žalos atlyginimo. Šioje dalyje nurodomos ir kitos kumuliatyvios sąlygos, kurios visos turi būti išpildytos siekiant pateikti teismui ieškinį dėl žalos atlyginimo. Reikalaujama, kad sudarant sutartį, perkančiosios organizacijos būtų laikytasi VPĮ 50 straipsnio 5 dalies (tinkamai įvertinta tiekėjų kvalifikacija), 55 straipsnio 8 dalies (tinkamai nustatyta tiekėjų pasiūlymų eilė) nuostatų. Štai šis reguliavimas sudaro situaciją, kada tiekėjas realiai šiame straipsnyje suteikta teise pasinaudoti gali visais atvejais, išskyrus kai yra neteisingai nustatoma tiekėjų kvalifikacija arba kai yra netinkamai sudaroma pasiūlymų eilė ir neteisėtai pripažįstamas laimėtoju, tokiu tapti negalėjęs tiekėjas. Kaip nurodo VPĮ komentaro autoriai – būtent tokie pažeidimai ir yra dažniausiai pasitaikantys pirkimo procedūrose ir dėl to pažeidžiantys tiekėjų teises, tad tokiais reikalavimais šio straipsnio pritaikymas praktikoje yra labai susiaurinamas ir siejamas su neįprastomis situacijomis¹⁵⁶. Todėl, darbo autorės nuomone, šis straipsnis parodo, kad Lietuvos teisės aktų leidėjas, nors ir siekdamas įtvirtinti Direktyvoje 2007/66/EB nustatytas procedūras, jas perkėlė į VPĮ, tačiau tai buvo atlikta nevisiškai tinkamai. Pažodžiui suprantant Direktyvą 2007/66/EB ir vertinat jos siekiamą tikslą, matyti, kad tiekėjo galimybė reikalauti tik žalos atlyginimo turėtų būti siejama su tuo, jog nėra galimybės viešojo pirkimo sutartį pripažinti negaliojančią įstatyme nustatytais pagrindais, kurie nesieja sutarties negaliojimo bei alternatyvių sankcijų taikymo su VPĮ 50 straipsnio 5 dalies ir 55 straipsnio 8 dalies pažeidimais¹⁵⁷. Šiuo atveju, tiekėjas, norėdamas kreiptis dėl žalos atlyginimo tais atvejais, kai jo nuomone buvo neteisėtai priimtas sprendimas dėl pasiūlymų eilės ar tiekėjų kvalifikacijos, naudotis šia nuostata negalės. Ir nors akivaizdu, kad tiekėjo teisės į žalos atlyginimą negali būti be pagrindo išplėstos, tačiau galimybės reikalauti žalos atsiejimas nuo dažniausių atvejų, kada tokia žala gali kilti, mažų mažiausiai pažeidžia teisių apsaugos veiksmingumo principą. Taigi, ši straipsnio dalis sukuria galimybę tiekėjams kreiptis žalos atlyginimo esant neįprastoms jų teisių pažeidimo situacijoms, kurių praktikoje pasitaiko kur kas mažiau.

VPĮ 107 straipsnio 2 dalyje numatoma, kad „*Tiekėjas, kreipdamasis į teismą dėl žalos atlyginimo, gali reikalauti atlyginti tiesioginius ar netiesioginius nuostolius, kurių atsirado dėl to, kad perkančioji organizacija nesilaikė šio įstatymo reikalavimų. Kai tiekėjas reikalauja atlyginti žalą, kuri apima ir tiesioginius, ir netiesioginius nuostolius, teismas tenkina didesnės vertės reikalavimą*“¹⁵⁸. Ši straipsnio dalis yra svarbi keliais aspektais – pirma, ji apibrėžia kokios žalos

¹⁵⁶ Soloveičik, *supra note* 68, 1186.

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ „Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas“, *supra note*, 5.

tiekėjai gali reikalauti – tai tiesioginių ir netiesioginių nuostolių – vadinasi, straipsnio dalis apibrėžia tik turtinę žalą. Tačiau, turint galvoje tai, kad pirmojoje dalyje yra itin apriboti atvejai, kada tiekėjas gali kreiptis, manytina, kad tais atvejais, kai tiekėjas žalos reikalauja ne VPĮ 107 straipsnio 1 dalyje nustatytais atvejais, neturtinės žalos jis galėtų reikalauti. Taip pat pati sakinio struktūra suponuoja, kad tiekėjas gali kreiptis dėl nuostolių atlyginimo, kurie atsirado dėl to, kad perkančioji organizacija nesilaikė VPĮ reikalavimų – tai nurodo, kad tiekėjas turės įrodyti neteisėtus veiksmus (VPĮ reikalavimų nesilaikymą) ir priežastinį ryšį tarp jo patirtos žalos ir perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų. Taip pat šis straipsnio dalis referuoja į tai, kad tiekėjas, reiškiantis tiesioginių ir netiesioginių nuostolių atlyginimo reikalavimą, bus atlygintas didesnės vertės reikalavimu. Tokiu būdu, įstatymų leidėjui apibrėžus konkrečius nuostolius, kurių gali reikalauti tiekėjai, buvo įtvirtintas dvigubo baudimo uždraudimo principas, neleidžiantis tiekėjui reikalauti tiek tiesioginių tiek netiesioginių nuostolių¹⁵⁹.

VPĮ 107 straipsnio 3 dalis iš esmės pakartoja 1 dalyje įtvirtintą nuostatą: „*Kai reikalaujama atlyginti žalą, kuri yra tokio paties dydžio kaip pasiūlymo parengimo arba dalyvavimo pirkimo procedūroje išlaidos, žalos atlyginimo reikalaujantis tiekėjas turi įrodyti žalos dydį, taip pat tai, kad buvo pažeisti šio įstatymo reikalavimai ir kad dėl šio pažeidimo jis neteko galimybės sudaryti pirkimo sutartį ar preliminarąją sutartį.*“¹⁶⁰, tiesiog nuostata papildoma, kad tiekėjo nuostoliais yra laikomos pasiūlymo rengimo išlaidos.

Kaip matyti, VPĮ, kaip ir Direktyvoje 2007/66/EB, nėra konkrečiai nurodyti kriterijai, kuriais vadovaujantis apibrėžiami civilinės atsakomybės taikymo elementai. Taigi, dėl pakankamai rimto pažeidimo nustatymo turėjo pasisakyti teismai savo nagrinėtose bylose. Lietuvoje buvo pasirinkta žalos atlyginimo mechanizmą orientuoti į tai, jog nustačius net ir paprastą viešųjų pirkimų teisės aktų pažeidimą, tai galėtų būti pripažinta neteisėtais veiksmais. Toks pasirinkimas yra susijęs su viešųjų pirkimų reguliavimo imperatyviu pobūdžiu – viešuosius pirkimus reglamentuojančių normų imperatyvumas suponuja, kad bet koks tokios normos pažeidimas kvalifikuotinas kaip neteisėti veiksmai, galintys užtraukti atsakomybę. Be abejo, kiekviena perkančioji organizacija, gindama savo poziciją, gali vadovautis ir vadovausis *Brasserie* byloje suformuotais kriterijais, siekdama įrodyti, kad pažeidimas nebuvo pakankamo rimtumo. Tačiau šis klausimas yra vis dar nenagrinėtas Lietuvos nacionaliniuose teismuose, tad galima tik daryti prielaidą, kad teismai nenukryps nuo nuoseklios praktikos kvalifikuojant neteisėtus perkančiųjų organizacijų veiksmus ir neįtvirtins tiekėjams jų teisių gynimą apsunkinančios priemonės dėl pakankamai rimto ir akivaizdaus pažeidimo įrodymo. Nors ir yra dvejonų dėl

¹⁵⁹ Soloveičik, *supra note*, 68. 1188

¹⁶⁰ „Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas“, *supra note*, 5.

pakankamai rimto pažeidimo kriterijaus netaikymo, tikėtina, kad tokia sistema geriausiai atliepia tiekėjų interesus. Taip pat pažymima, kad LAT praktika sudaro prielaidas efektyvesnei tiekėjų teisių apsaugai ir taisyklės linksta tiekėjų naudai¹⁶¹. Tai leidžia daryti išvadą, jog Lietuvoje teisinis reglamentavimas yra tinkamas ir veiksmingai užtikrinantis žalos atlyginimo principus tiekėjams. Manytina, kad Lietuvoje įtvirtinta procedūra iš esmės optimaliai užtikrina tiekėjų teisę į žalos atlyginimą. Tiekėjams nekeliami pernelyg aukšti reikalavimai dėl pakankamai rimto pažeidimo įrodymo, kas darytų peržiūros procedūrą pernelyg apsunkintą ir neprieinamą, taip pat, apsaugant perkančiosios organizacijos interesus dėl didelio tiekėjų reikalavimų skaičiaus, yra įtvirtinta dvipakopė procedūra, užtikrinanti, kad tikrai tik suinteresuoti tiekėjai ir tikrai dėl nustatytų pažeidimų galėtų kreiptis dėl žalos atlyginimo.

Taigi, Lietuvoje tiekėjai iš esmės nuo 2010 m. gali naudotis Direktyvos 2007/66/EB įtvirtinta tiekėjų teise gauti žalos, patirtos dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų, atlyginimą. Lietuvoje viešųjų pirkimų reguliavimas yra vienareikšmiškai glaudžiai susijęs su ES direktyvomis. Lietuvoje tiekėjų suinteresuotumas reikalauti žalos gali būti ribojamas VPI 107 straipsnyje nustatyta žalos atlyginimo procedūra, kuri gali būti pritaikoma tik retai pasitaikančioms situacijoms, išskiriant tas, kurios dažniausiai tiekėjams sukelia žalą. To sekoje, specialiajam VPI nenustatant kitokių reikalavimų, perkančiųjų organizacijų deliktinės atsakomybės taikymui keliami standartiniai CK nustatyti elementai. Tai iš esmės atliepia ir ESTT praktiką, jog žalos atlyginimo procedūros negali esmingai skirtis nuo kitų analogiškų reikalavimų sprendimo elementų nacionalinėje teisėje. Taigi, nors ir yra numatyta galimybė taikyti VPI nustatytas žalos atlyginimo procedūras, tiekėjai savo reikalavimus atlyginti žalą turi grįsti įprastai civilinės atsakomybės kilimo pagrindais. Kaip ir Europoje, Lietuvoje yra įgyvendinamas iš esmės vienodas teisių gynimo mechanizmas, sudarantis pakankamas sąlygas tiekėjų žalos atlyginimui.

¹⁶¹ Soloveičik, *supra note*, 13.

3. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMO ELEMENTAI

Išsiaiškinus, jog Europos lygiu teisinis viešųjų pirkimų reguliavimas iš esmės nustato tik minimalius tiekėjų teisių apsaugos standartus, valstybės narės vidiniame reguliavime yra įpareigosios numatyti įvairias papildomas priemones, jog tiekėjų teisių apsaugos tikslai būtų pasiekti. Atsižvelgiant į tai, kad VPI iš esmės nedetalizuoja tam tikrų civilinės atsakomybės taikymo aspektų, dalis tiekėjų teisių apsaugos priemonių yra išimtinai įtvirtintos Lietuvos teismų praktikoje. Lietuvos teismai, be kita, ko vadovaujasi ir remiasi ir Europos teismų sprendimais. Tai ne tik užtikrina vieningos teismų praktikos, bet ir viešųjų pirkimų tikslų vieningą siekimą Europos lygiu. Laisvai konkurencijai ir bendrai prekybai plečiantis, tarptautiniai santykiai yra neišvengiami ir todėl ypatingai svarbu, kad visose valstybėse narėse tiekėjų teisės būtų ginamos vienodai efektyviai. LAT jau 2009 m. vienoje iš savo nutarčių nurodė, kad šiuolaikinė teisė plėtojama globalizavimo ir unifikavimo linkme, kas reiškia, jog aiškinant ir taikant Lietuvos nacionalinius aktus, turi būti atsižvelgiama ir į analogiškus santykius reglamentuojančius tarptautinės teisės šaltinius ir doktriną¹⁶². Taigi, toliau darbe nagrinėjant visus civilinės atsakomybės taikymo elementus bus atsižvelgiama ne tik į Lietuvos teismų praktiką, tačiau bus įvertinti ir Europos teismų argumentai.

ESTT yra nurodęs, kad valstybės narės gali nustatyti savas teisių gynybos priemones ir tiekėjų žalos atlyginimo sąlygas, tačiau šios sąlygos negali būti mažiau palankios nei sąlygos, kuriomis valstybėje narėje yra reiškiami panašūs ieškiniai, bet to, tokios sąlygos negali būti suformuluotos taip, kad tiekėjams būtų labai sunku arba praktiškai neįmanoma gauti atlyginimą¹⁶³. Remiantis šia taisykle, procedūra Lietuvoje tiekėjams reikalauti žalos atlyginimo dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų negali būti sudėtingesnė nei įprasta civilinio ieškinio dėl žalos priteisimo procedūra. Proceso dėl viešųjų pirkimų įstatymų pažeidimų, atsižvelgiant į jų pobūdį, gali būti nustatomi tam tikri ypatumai, tačiau svarbu, kad tokios procedūros nesudarytų žalos priteisimo praktiškai neįmanomu. Atsižvelgiant į šias nuostatas, tiekėjams Lietuvoje turi būti sudaromos prielaidos pasinaudoti įprasta civilinių ieškinių nagrinėjimo procedūra, be išimtinai sudėtingų papildomų sąlygų. LAT yra nurodęs, kad perkančiųjų organizacijų deliktinė atsakomybė gali būti nustatoma pritaikius bendrąsias civilinės atsakomybės sąlygas – neteisėtus veiksmus, žalą, priežastinį ryšį tarp žalos ir neteisėtų veiksmų, kaltę ginčiuose dėl viešųjų pirkimų santykių

¹⁶² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 3 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-182/2009“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 20 d., <https://www.infolex-lt.skaitykle.mruni.eu/tp/128892>

¹⁶³ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Brasserie du Pêcheur and Factortame (Nr. C-46/93)“, *supra note*, 94.

ne kvalifikuotina kaip viena iš perkančiosios organizacijos deliktinės atsakomybės sąlygų¹⁶⁴. Jeigu tiekėjas negalėtų pateikti kaltės įrodymų ir tai lemtų jo negalėjimą gauti žalos atlyginimo, būtų nepagrįstai ribojamos tiekėjo teisės, todėl nuostolių atlyginimas laikomas atitinkančiu veiksmingumo principą tik tuo atveju, kai tiekėjo galimybė gauti nuostolių atlyginimą nepriklauso nuo išvados, kad egzistuoja perkančiosios organizacijos kaltė¹⁶⁵. Taigi, perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės sąlygos, kurias turi įrodyti tiekėjai yra – neteisėti veiksmai, žala ir priežastinis ryšys.

Be įprastų civilinės atsakomybės taikymo elementų, būtina užtikrinti ir jau aptartus viešųjų pirkimų principus. Vienas iš esminių pažeistų teisių gynimo procedūrų principų yra veiksmingumo principas. Jis nurodo peržiūros procedūras atliekančios įstaigos pareigą ne tik sudaryti galimybes pasinaudoti procedūra, bet ir realią tiekėjo galimybę šia teise pasinaudoti¹⁶⁶. Tai reiškia, kad vertinant, ar veiksmingumo principas buvo tinkamai įgyvendintas, neužtenka, jog būtų nustatyta, kad tiekėjas tinkamai vykdė savo pareigas, būtina nustatyti, ar tiekėjas turėjo objektyvias ir realias galimybes savo tokias pareigas įgyvendinti – ar tiekėjo pareigos nebuvo pernelyg suvaržytos ar neįmanomos perkančiosios organizacijos veiksmų pripažinimo neteisėtais proceso metu¹⁶⁷.

Kasacinis teismas nurodo, kad Lietuvoje kol kas nėra gausios praktikos, kurioje būtų nagrinėta perkančiųjų organizacijų deliktinės atsakomybės prigimtis, tačiau, nors tai ir nėra tiesiogiai nurodyta, teismų praktikoje taikomi argumentai iš esmės koreliuoja su klasikiniu ikisutartinės atsakomybės taikymo modeliu¹⁶⁸. Klausimas dėl perkančiosios organizacijos civilinės atsakomybės yra aktualus ne tik viešojo pirkimo konkurso stadijoje. LAT praktikoje nuosekliai nurodoma, kad tiekėjas ir perkančioji organizacija VPI imperatyvų yra saistomos ir po sutarties sudarymo – nors sutartį sudarius pirkimas ir pasibaigia, tačiau santykiai tarp tiekėjo ir perkančiosios organizacijos – ne, todėl šiems santykiams ir toliau taikomas VPI, kiek jis juos reguliuoja¹⁶⁹. Taigi, tam tikrais atvejais, jau ir sutarties vykdymo metu, perkančiosios organizacijos veiksmai, reguliuojami VPI, gali būti pripažinti neteisėtais, dėl ko perkančiajai organizacijai taip pat gali kilti civilinė atsakomybė. Lietuvos teismų praktikoje nuosekliai suformuota, jog viešųjų pirkimų principų privalu laikytis ne tik konkurso procedūrų metu, bet ir

¹⁶⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-32/2013“, *supra note*, 76.

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ *Ibid.*

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *supra note*, 8.

¹⁶⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. vasario 24 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-26-969/2021“, *supra note*, 150.

sudarius viešojo pirkimo sutartį¹⁷⁰. Iš to seka, kad – jeigu konkurso metu principų pažeidimas yra laikytinas imperatyvo pažeidimu ir automatiškai lemia perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą, tai ir sutarties vykdymo metu, nesilaikant viešųjų pirkimų principų, tokie perkančiosios organizacijos veiksmai būtų laikomi neteisėtais.

3.1. Tiekėjų teisinis suinteresuotumas

Suinteresuotumas – tai konkretaus asmens savarankiškas teisinis interesas bei jo poreikis šį interesą ginti¹⁷¹. Viešuosiuose pirkimuose tiekėjo suinteresuotumas iš principo apibrėžiamas kaip siekis sudaryti viešojo pirkimo sutartį ir gauti finansinį atlygį už jos įvykdymą¹⁷². Kai sutarties sudarymo intereso nebeįmanoma įgyvendinti, teisė ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus siejama su tiekėjo turtinės padėties atkūrimu¹⁷³ – žalos atlyginimu. Todėl, šiame darbe išimtinai kalbama apie perkančiųjų organizacijų civilinę atsakomybę. Kasacinio teismo išaiškinimu, Direktyvos 2007/66/EB ir VPĮ nustatytų peržiūros procedūrų nuostatų taikymas galimas tik tiekėjams, o perkančiosioms organizacijoms, šių teisės aktų pagrindu nėra suteikta teisė reikšti reikalavimus peržiūros institucijoms¹⁷⁴. Taip pat, tokia sąlyga kyla ir iš bendrųjų civilinės atsakomybės kilimo pagrindų. Tam, kad tiekėjas pagrįstų savo reikalavimą žalos atlyginimui, jis turi pagrįsti, jog yra suinteresuotas viešojo pirkimo sutarties sudarymu, kuris išreiškiamas interesu gauti finansinį atlygį už sutarties įvykdymą¹⁷⁵. Akivaizdu, kad perkančioji organizacija, paskelbusi pirkimą dėl tam tikrų paslaugų, prekių arba darbų įsigijimo, nėra pati suinteresuota sutarties sudarymu. Kitu atveju, jeigu perkančioji organizacija pati būtų buvusi suinteresuota atlikti tam tikrus darbus, viešojo pirkimo konkurso nebūtų skelbusi. Be šių aspektų kasacinis teismas nurodo, kad perkančiosios organizacijos negali pateikti priešieškinio dar ir dėl to, kad perkančiosios organizacijos siekis nugincyti pirkimo metu priimtus sprendimus galimai pažeistų tiekėjų teisių apsaugos gynimo veiksmingumo principą¹⁷⁶, kas taip pat būtų netinkamas viešųjų pirkimų tikslų įgyvendinimo pavyzdys. Taigi, įvedus peržiūros procedūras ir užtikrinant teisę į žalos atlyginimą, dėmesys yra koncentruojamas į tiekėjų teises.

¹⁷⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. vasario 24 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-26-969/2021“, *supra note*, 150.

¹⁷¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. spalio 21 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-296-378/2019“, *supra note*, 55.

¹⁷² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. gegužės 12 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-94-969/2021“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www.infolex-lt.skaitykle.mruni.eu/tp/1993382>

¹⁷³ *Ibid.*

¹⁷⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-656/2013, *supra note*, 38.

¹⁷⁵ *Ibid.*

¹⁷⁶ *Ibid.*

Pirmiausia, iki reiškiant ieškinį dėl žalos atlyginimo, VPI suteikia tiekėjams galimybes imtis ir kitų priemonių, iki, jų manymu, neteisėtos pirkimo sutarties sudarymo. Tiekėjai gali naudotis laikinosiomis apsaugos priemonėmis, iki bus išspręstos jų pretenzijos ir ginčai su perkančiosiomis organizacijomis. Ir tik tuomet, kai iki sutarties sudarymo ginčo išspręsti tiekėjui palankiu būdu nepavyksta, ir yra sudaroma viešojo pirkimo sutartis, tiekėjui nebelieka kitų priemonių, kaip tik kreiptis į teismą dėl sukeltos žalos atlyginimo. Sudarius neteisėtą viešojo pirkimo sutartį, tiekėjas praranda galimybę sudaryti ją pats, kas reiškia, jog žalos atlyginimas tampa paskutine priemone jo turtiniams interesams apginti¹⁷⁷. Tokie tiekėjų veiksmai išpildo ir socialiai atsakingo ieškovo poziciją, tad bet kuris tiekėjas privalo imtis tokių priemonių, kurios sukeltų mažiausias neigiamas pasekmes ir leistų pasiekti interesų apgynimą. Žalos atlyginimo reikalavimas turėtų būti reiškiamas kai visos kitos priemonės yra išnaudotos arba nebėra prasmės jomis naudotis.

Kaip jau nurodyta aukščiau darbe – Lietuvoje teisę į žalos atlyginimą reglamentuoja, visų pirma Konstitucija. Šios teisės įgyvendinimo procesinė tvarka bei sąlygos nustatomos nacionaliniuose specialiuose įstatymuose – (i) įrodymas, jog asmens teisės buvo pažeistos; (ii) procesinis subjektiškumas – tam, kad būtų tinkamai apginta asmens teisė, būtina laikytis šių nurodytų procedūrinių reikalavimų¹⁷⁸. Tam tikrais atvejais, tam kad subjektas įgytų teisę ginti savo teises teisme, yra privaloma laikytis ikiteisminės ginčo sprendimo procedūros, toks reikalavimas turi būti nurodomas įstatyme ir turi būti pagrįstas¹⁷⁹. VPI 101 straipsnio 3 dalis numato, kad „Tiekėjas, norėdamas iki pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties sudarymo teisme ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus ar veiksmus, pirmiausia raštu <...> turi pateikti pretenziją perkančiajai organizacijai“¹⁸⁰. Iš šio VPI straipsnio matyti, kad ikiteisminis ginčo nagrinėjimas viešųjų pirkimų ginčiuose yra privalomas tais atvejais, kai tiekėjas siekia ginčyti ir pakeisti perkančiosios organizacijos sprendimus iki sutarties sudarymo. Tai yra numatyta tam, kad pateikus pretenziją, būtų sustabdomos sutarties sudarymo procedūros ir perkančioji organizacija, įvertinus tiekėjo argumentus, galėtų priimti sprendimą ar sutartį sudaryti ar ne. Perkančiajai organizacijai pripažinus tiekėjo argumentus ir nesudarius sutarties, išsaugoma tiekėjo galimybė ir suinteresuotumas ją sudaryti pačiam. Visgi, vertinant situaciją civilinės atsakomybės taikymo kontekste ir tai, jog reikalavimus dėl žalos atlyginimo tiekėjai gali pareikšti jau po to, kai sutartis yra sudaryta, šis principas nebeaktualus. Po sutarties sudarymo, atsižvelgiant į situaciją, tam tikrais

¹⁷⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *supra note*, 8.

¹⁷⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. spalio 21 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-296-378/2019“, *supra note*, 55.

¹⁷⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 7 d. nutartis Nr. e3K-3-406-378/2018“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www.infolex-lt.skaitykle.mruni.eu/tp/1654566>

¹⁸⁰ „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas“, *supra note*, 5.

atvejais nebeįmanoma tiekėjo sugrąžinti į pirminę padėtį ir tiekėjas gali nebeturėti intereso sudaryti pirkimo sutartį, todėl žalos atlyginimo reikalavimas gali būti reiškiamas iš karto ir pretenzijos pateikimas perkančiajai organizacijai neteismine procedūra nėra privalomas.

ESTT plačiai apibrėžia tiekėjų suinteresuotumą dėl perkančiųjų organizacijų sprendimų ginčijimo. Apskundimo objektu gali būti bet kuris ir kiekvienas perkančiosios organizacijos priimtas sprendimas, kuriam taikomos ES nustatytos viešųjų pirkimų taisyklės ir galintis jas pažeisti. Tokie sprendimai neskirstomi nei pagal turinį, nei pagal jų priėmimo laiką¹⁸¹. Direktyvos 89/665/EEB nuostatos nenustato jokių ribojimų, susijusių su perkančiųjų organizacijų sprendimų pobūdžiu ir turiniu, tad skundžiamo perkančiosios organizacijos sprendimo samprata yra plati. Tiekėjai savo teise apskusti perkančiosios organizacijos sprendimus gali naudotis tiek viso konkurso metu, tiek iki konkurso paskelbimo ar jau po nugalėtojų paskelbimo, taip pat tiekėjai neribojami, kokie sprendimai gali būti skundžiami. Taigi, kiekvienas tiekėjas, manantis, kad bet koks perkančiosios organizacijos priimtas sprendimas pažeidė jo teisėtus interesus, tokį sprendimą gali skųsti. Tiesa, tiekėjas, skųsdamas perkančiosios organizacijos veiksmus, privalės įrodyti savo teisinį suinteresuotumą ir tik teismui pripažinus tiekėją turinčiu teisinį suinteresuotumą, bus priimamas tokio tiekėjo prašymas.

ESTT praktikoje nurodoma, kad perkančiosios organizacijos sprendimų peržiūros teise pasinaudoti gali bet kuris suinteresuotas sudaryti viešojo pirkimo sutartį tiekėjas, kuriam buvo padaryta žala dėl atitinkamo perkančiosios organizacijos sprendimo, nuo to momento, kai perkančioji organizacija pareiškė apie savo sprendimą, turintį teisinių padarinių¹⁸². Tais atvejais, kai įsiteisėjusiu teismo sprendimu yra pripažinta, kad tiekėjo pasiūlymas neatitinka konkurso sąlygų ir privaloma tokį tiekėją pašalinti iš procedūrų – tai reiškia, kad jis nėra suinteresuotas konkurso rezultatų ginčijimu, nes yra galutinai pašalintas iš viešojo pirkimo sutarties sudarymo procedūros¹⁸³. Tai yra paaiškinama faktu, jog, teismui priėmus tokį sprendimą ir jam įsiteisėjus, perkančioji organizacija negali priimti kitokio sprendimo tokio tiekėjo atžvilgiu, kaip tik jį pašalinti iš pirkimo procedūrų. Taigi pašalintam tiekėjui nėra galimybės būti sugrąžintam į buvusią padėtį ir turėti galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Tačiau, yra palikta teisė valstybėms narėms nacionaliniu reguliavimu nustatyti platesnį tiekėjų teisių apsaugos principą. LAT išaiškina,

¹⁸¹ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Stadt Halle, RPL Recyclingpark Locau GmbH prieš Arbeitsgemeinschaft Thermische Restabfall – unk Energieverwertungsanlage TREA Leuna (Nr. C-26/03)“, Eur-lex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62003CJ0026&from=ES>

¹⁸² *Ibid.*

¹⁸³ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2017 m. gegužės 11 d. sprendimas byloje Archus ir Gama (Nr. C-131/16)“, Curia, žiūrėta 2022 m. kovo 30 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190585&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5892679>

jog net ir tuomet, kai įsiteisėjusiu teismo sprendimu tiekėjas yra pašalintas iš pirkimo procedūrų – jis gali teikti ieškinį dėl rezultatų ginčijimo, nes galbūt jis siekia naujos viešojo pirkimo procedūros, o tiekėjų teisinis suinteresuotumas nebūtinai turi lemti tiesioginius ir konkrečius padarinius jiems¹⁸⁴. Tačiau, kaip galima spręsti iš pateikiamos formuluotės, tokie atvejai yra galimi tada, kai tiekėjai nereikalauja žalos atlyginimo, o ginčija perkančiosios organizacijos sprendimus, kadangi tiekėjas, reikalaujantis žalos atlyginimo, nesiekia naujų viešojo pirkimo procedūrų sudarymo, o naudojasi paskutiniu jo teisių gynimo elementu, kai pirkimo sutartis jau yra sudaryta.

Pagal nuoseklią LAT praktiką – tiekėjo, ginčijančio pirkimo sąlygas suinteresuotumas visais atvejais yra aktualus klausimas, nepriklausomai ar tarp šalių yra nesutarimas dėl suinteresuotumo¹⁸⁵. Viešųjų pirkimų ginčų bylose pirmiausia reikia nustatyti ieškovo teisinį suinteresuotumą ir įvertinti, ar bylos nagrinėjimo objektas ir ginčo teisinė prasmė nėra išnykusi¹⁸⁶. Tiekėjui teisinis suinteresuotumas pripažįstamas, jeigu žalos atlyginimo reikalavimas yra grindžiamas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, kuriuo pripažįstami neteisėtais perkančiosios organizacijos veiksmai, dėl kurių tiekėjas nebuvo pripažintas konkurso laimėtoju¹⁸⁷.

Teisinio kvalifikavimo prasme žalos atlyginimo pagrindas yra ikisutartiniuose santykiuose perkančiajai organizacijai pripažintų jos pareigų pažeidimas, kai dėl perkančiosios organizacijos veiksmų tiekėjas netenka galimybės sudaryti viešojo pirkimo sutartį, tokiu būdu pažeidžiant tiekėjo ne tik teises ir interesus, bet ir teisėtus lūkesčius¹⁸⁸. VPĮ 101 straipsnio 1 dalyje apibrėžiama, kad dėl žalos atlyginimo gali kreiptis tiekėjai, manantys, kad perkančioji organizacija, nesilaikydama VPĮ nustatytų reikalavimų, pažeidė ar pažeis jų teisėtus interesus¹⁸⁹. Formuluotė „pažeidė ar pažeis“ jų interesus suponuoja, kad kreiptis gali ne visi tiekėjai, dalyvavę pirkime, o tik tokie, kurių interesai yra pažeidžiami neteisėtais perkančiosios organizacijos sprendimais – tiekėjui būtinas teisinis suinteresuotumas¹⁹⁰. Pažymėtina, kad tiekėjo teisinis suinteresuotumas nėra apibrėžtas vien dalyvavimu viešojo pirkimo procedūrose. Perkančiosios organizacijos veiksmų peržiūros procedūros gali reikalauti ir pirkime nedalyvavęs asmuo, nepriklausomai nuo to, ar jis pateikė pasiūlymą ir tapo viešojo pirkimo dalyviu, ar ne¹⁹¹. Teisė ginčyti viešojo pirkimo sąlygas platesniam ratui subjektų siejama su viešojo intereso gynimu ir

¹⁸⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. balandžio 9 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-78-248/2020“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1872212>

¹⁸⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. spalio 21 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-296-378/2019“, *supra note*, 55.

¹⁸⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. gegužės 12 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-94-969/2021“, *supra note*, 172.

¹⁸⁷ Soloveičik, *supra note*, 68: 1101

¹⁸⁸ *Ibid*, 1179

¹⁸⁹ „Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas“, *supra note*, 5.

¹⁹⁰ Soloveičik, *op. cit.*, 1094

¹⁹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. spalio 21 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-296-378/2019“, *op cit.*

leidžia užtikrinti ne tik didesnę pirkimų procedūrų kontrolę, bet ir skatina pačias perkančiąsias organizacijas atidžiau vykdyti pirkimus ir griežtai laikytis viešųjų pirkimų teisės aktuose numatytų reikalavimų. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad inicijuoti perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo patikrinimo procedūras gali subjektai, atitinkantys šių elementų visumą – ieškovo tinkamumą ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus ir esant tokio tiekėjo subjektinių teisių pažeidimui dėl perkančiosios organizacijos veiksmų¹⁹². Be to, vertinant tiekėjų teisinį subjektiškumą, nebūtinai siekiama nustatyti ar priimtas sprendimas turės besikreipiančiam tiekėjui bet kokius tiesioginius konkrečius padarinius, svarbu nustatyti, kad ieškovui yra sudaromos prielaidos įgyvendinti savo subjektines teises, įskaitant ir teisę į žalos atlyginimą¹⁹³.

Kaip jau buvo aptarta, tiekėjo teisiniui suinteresuotumui pagrįsti reikia nustatyti jo tinkamumą ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus bei nustatyti jo subjektinių teisių pažeidimą. LAT praktikoje nurodoma, kad pirmajai sąlygai įrodyti paprastai užtenka fakto, jog tiekėjas konkurse dalyvavo, pateikė savo pasiūlymą ir jo pasiūlymas buvo neatmestas ir įtrauktas į tiekėjų pasiūlymų eilę¹⁹⁴. Subjektinei sprendimo ginčijimo teisei reikia įrodyti, kad tiekėjas siekia apginti savo (subjektinę) teisę sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Todėl, pavyzdžiui, tokiu atveju, kai perkančiosios organizacijos sprendimą skundžiantis tiekėjas pasiūlymų eilėje užėmęs trečią vietą, ginčijo sprendimą tik dėl pirmosios vietos, o antrosios vietos nekvestionavo, LAT pripažino, kad tiekėjas neįrodė savo subjektinės teisės pažeidimo¹⁹⁵. Prielaidos, kad antrąją vietą užėmęs tiekėjas atsisakys sudaryti sutartį arba galimai bus išmestas iš pirkimo procedūrų yra nepakankamos pripažinti tiekėjo teisinį suinteresuotumą¹⁹⁶. Taigi, trečią ar žemesnę vietą užėmę tiekėjai turi įrodyti, jog priėmus jiems palankų sprendimą, jie turėtų realią galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį, vadinasi, tiekėjai turi pateikti konkrečius argumentus, įrodančius, jog ir visi kiti prieš juos pasiūlymų eilėje nurodyti tiekėjų pasiūlymai būtų buvę atmesti ir su tokiais tiekėjais pirkimo sutartys nebūtų buvusios sudarytos. Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad kai viešojo pirkimo konkurse be laimėtojo yra kitų tiekėjų, kurių įvertinimo ieškovas neginčija, suinteresuotumo pagrindimas tik dėl pirmosios vietos laimėtojo ginčijimo, nesudaro pagrindo pripažinti tokiam tiekėjui teisinį suinteresuotumą¹⁹⁷. Taigi, tiekėjai privalo įrodyti, jog gina konkrečiai savo subjektinę teisę, tačiau negali įrodinėti savo intereso ginčyti perkančiosios

¹⁹² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *supra note*, 8.

¹⁹³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. spalio 21 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-296-378/2019“, *supra note*, 55.

¹⁹⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. gegužės 12 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-94-969/2021“, *supra note*, 172.

¹⁹⁵ *Ibid.*

¹⁹⁶ *Ibid.*

¹⁹⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-272-378/2020“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1942771>

organizacijos veiksmus pernelyg hipotetinėmis situacijomis ir deklaratyviomis galimybių prielaidomis. Tiekėjai turi pateikti pagrįstus argumentus, įrodančius jog pagrįstai tikėtina, kad jis galėtų tapti viešojo pirkimo konkurso laimėtoju. Konkrečiai – tiekėjui įrodinėjant savo interesą prielaidomis, kad visi kiti konkurse dalyvavę ir aukštesnę vietą nei jis gavę tiekėjai atsisakys sudaryti sutartį su perkančiąja organizacija, tiekėjas turi pateikti objektyviai pagrįstus argumentus, jog iš tiesų yra pagrįstai manytina, kad kiti tiekėjai taip pasielgs¹⁹⁸. Šis reikalavimas konkrečiai įtvirtintas komunalinio sektoriaus pirkimus reglamentuojančioje Tarybos Direktyvoje 92/13/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių Bendrijos taisyklių taikymą viešųjų pirkimų tvarkai vandens, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose, suderinimo. Direktyvoje konkrečiai nurodoma, kad tiekėjas, teikdamas pretenziją dėl tiesioginės žalos atlyginimo, privalo įrodyti, jog jis būtų turėjęs realią galimybę tokią sutartį sudaryti ir tik dėl pažeidimo neteko tokios teisės¹⁹⁹. Taigi, bet kuris tiekėjas, dalyvavęs pirkimo procedūrose ir nebuvo išmestas yra tinkamas subjektas. Toliau tiekėjams keliamas reikalavimas įrodyti savo subjektines teises – įrodyti savo realias galimybes laimėti konkursą ir jog būtent jis galėjo sudaryti viešojo pirkimo sutartį.

Taip pat pažymėtina, kad analogiškais sąlygomis dėl žalos atlyginimo gali kreiptis ir bet kuris tiekėjų grupės narys, nepriklausomai nuo to, ar kiti grupės nariai žalos patyrė ir ar reiškia reikalavimą perkančiajai organizacijai. Kaip matyti iš jau nagrinėtų VPI straipsnių, detalaus reguliavimo, kaip galėtų kreiptis dėl žalos atlyginimo konsorciumo nariai, nėra, todėl šioje vietoje VPI paliktą spragą užpildo kasacinio teismo praktika. LAT nurodo, kad uždraudus atskiriems konsorciumo nariams kreiptis teisminės gynybos, nepriklausomai nuo kitų konsorciumo narių kreipimosi, būtų pažeidžiamas teisminės gynybos lygiavertiškumo principas²⁰⁰. Analogiškai praktika plėtojama ir ESTT, kur pabrėžiama kiekvieno tiekėjo teisė į visišką žalos atlyginimą ir galimybė suteikiama kiekvienam tiekėjų grupės nariui. ESTT yra išaiškinęs, jog nei Direktyvoje 89/665/EEB, nei Direktyvoje 2007/66/EB nėra nuostatų, numatančių tiekėjų konsorciumo galimybes teikti reikalavimą dėl žalos atlyginimo, todėl kiekviena valstybė narė turi nacionalinės teisės nuostatose numatyti, kokias teises į žalos atlyginimą turi tiekėjų konsorciumo nariai ir kokia tvarka vadovaujantis jie gali kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo²⁰¹. ES teisei, vadovaujantis teisės į veiksmingą teisminę gynybą principu, prieštarauja nacionalinės teisės nuostatos, numatančios, jog viešojo pirkimo sutartį sudarius tiekėjų grupės nariams, jie kiekvienas veikdamas

¹⁹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-272-378/2020“, *supra note*, 197.

¹⁹⁹ „Tarybos 1992 m. vasario 25 d. Direktyva 92/13/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių Bendrijos taisyklių taikymą viešųjų pirkimų tvarkai vandens, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose, suderinimo“, Eur-lex, žiūrėta 2022 m. kovo 25 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0013>

²⁰⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-404/2011“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 30 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/331130>

²⁰¹ Soloveičik, *supra note*, 68: 1098.

individualiai, neturi teisės reikalauti atlyginti individualiai patirtą žalą, net jeigu šis sprendimas buvo priimtas ne perkančiosios organizacijos, o kitos valdžios institucijos, turinčios įtakos sutarties sudarymo eigai²⁰². Taigi, ES užtikrinamas tiekėjų teisių apsaugos principas, nepriklausomai nuo tiekėjų dalyvavimo viešajame pirkime formos, yra įtvirtintas ir Lietuvoje.

LAT atkreipia dėmesį, jog tiekėjo teisinis suinteresuotumas gali būti vertinamas ne tik ieškinio priėmimo stadijoje, bet ir vėlesniame bylos nagrinėjimo etape – tam tikrais atvejais tiekėjai gali neišsaugoti savo suinteresuotumo, pripažinto priimant ieškinį²⁰³. Suinteresuotumo turinys gali keistis byloje pasikeitus aktualioms aplinkybėms – pavyzdžiui kai dėl teismo nepritaikytų laikinųjų apsaugos priemonių viešojo pirkimo sutartis yra sudaroma ir įvykdoma²⁰⁴. Taip pat, teisinis suinteresuotumas negali būti paneigiamas argumentais dėl paties kreipimosi tikslingumo ar pagrįstumo – priimant ieškinį, sprendžiant dėl tiekėjo suinteresuotumo nevertinamos aplinkybės, sudarančios bylos nagrinėjimo iš esmės dalyką²⁰⁵.

Taigi, iš ESTT praktikos ateina prielaidos plačiai taikytinai tiekėjų teisei ginčyti bet kokius, bet kurioje pirkimo stadijoje priimtus sprendimus. Tačiau reikalavimus dėl žalos atlyginimo gali reikšti tik tiekėjai, įrodę savo tinkamumą – dalyvavę pirkimo procedūrose ir nebuvę iš jos pašalinti, bei įrodę savo subjektinių teisių pažeidimą – pagrindę, jog turėjo realias galimybes sudaryti viešojo pirkimo sutartį, jeigu ne perkančiosios organizacijos neteisėti veiksmai.

3.2. Neteisėti veiksmai

Iš esmės, pagrindinis aspektas dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų įrodymo buvo jau nagrinėtas – ar tiekėjai privalo įrodyti, jog perkančiosios organizacijos padarytas pažeidimas turi pakankamai rimto ir akivaizdaus pažeidimo požymių, ar ne. Dauguma darbe minėtų autorių mano, kad neteisėtais veiksmais galima laikyti bet kokius perkančiosios organizacijos padarytus viešųjų pirkimų pažeidimus. Vis dėlto, visus be išimties pažeidimus laikant neteisėtais veiksmais gali būti pažeidžiamas šalių lygiateisiškumo principas. Mažai tikėtina, jog teismai analogiškai vertintų perkančiosios organizacijos atliktą formalų teisės aktų pažeidimą neturėjusį jokio poveikio galutiniam viešųjų pirkimų procedūrų užbaigimui, su esminiu

²⁰² „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Club Hotel Loutraki ir kt., (Nr. C-145/08 ir C-149/08)“, *supra note*, 45.

²⁰³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-272-378/2020“, *supra note*, 197.

²⁰⁴ *Ibid.*

²⁰⁵ *Ibid.*

procedūrų pažeidimu, akivaizdžiai šiurkščiai pažeidžiančiu tiekėjų teises. Todėl visais atvejais veiksmų neteisėtumas yra vertinamasis aspektas.

Dėl Lietuvoje įtvirtintos privalomos dvipakopės procedūros, perkančiosios organizacijos neteisėti veiksmai visais atvejais turi būti nustatomi ir konstatuojami prejudiciniėje byloje. Tai tiekėjams bylose dėl žalos atlyginimo leidžia iš naujo nebeįrodinėti perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumo, o leidžia vadovautis jau įsigaliojusiu sprendimu. Perkančiosios organizacijos neteisėtus veiksmus konstatavus prejudiciniėje byloje, tiekėjas byloje dėl žalos atlyginimo turi įrodyti likusias perkančiosios organizacijos civilinės atsakomybės sąlygas – žalą ir priežastinį ryšį tarp kilusios žalos ir neteisėtų veiksmų²⁰⁶. Be abejo, tiekėjui neinicijavus bylos dėl perkančiosios organizacijos veiksmų pripažinimo neteisėtais, tokių veiksmų neteisėtumas turės būti įrodytas žalos atlyginimo byloje, kartu su aplinkybėmis, dėl kurių tiekėjas negalėjo inicijuoti pirmosios pakopos proceso.

Perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumo vertinimo sąlygos apibrėžtos kasacinio teismo praktikoje – vertinama (i) ar pažeisti viešųjų pirkimų principai ir tikslas; (ii) ar pažeistas tik viešųjų pirkimų tikslas²⁰⁷. Vertinant perkančiųjų organizacijų veiksmus, viešųjų pirkimų tikslas yra esminis siekis ir interesas, kuris privalo būti apsaugotas. Teismai, vertindami perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą gali jį vertinti bet kuriuo iš nurodytų būdu, tačiau bet kuriuo atveju, net jeigu perkančioji organizacija ir nepažeidžia viešųjų pirkimų principų, nepasiekus jų tikslo, laikoma, kad tokie perkančiosios organizacijos veiksmai yra neteisėti.

Perkančiosios organizacijos veiksmai neteisėtais yra pripažįstami kiekvienu atveju, kai perkančioji organizacija pažeidžia viešųjų pirkimų principus. Tokia išvada darytina iš to, jog LAT yra pasisakęs, kad net ir nesiremiant jokiais papildomomis teisės normomis, vien konstatavus viešųjų pirkimų principų pažeidimą, tiekėjams atsiranda pakankamas pagrindas reikalauti perkančiosios organizacijos veiksmus pripažinti neteisėtais, o vėliau ir reikalauti žalos atlyginimo²⁰⁸. Viešųjų pirkimų principų pažeidimas yra laikomas esminiu – principų pažeidimai yra absoliutaus ir objektyvaus pobūdžio, kurių objektyvumui neturi reikšmės jokie šalutiniai požymiai (kaltės laipsnis, žalos dydis ir kt.), o absoliutumas reiškia, kad kiekvienas principo pažeidimas reiškia neteisėtų veiksmų kilimą²⁰⁹. Kiekvienas principų pažeidimo atvejis nustato teismui pareigą pripažinti perkančiosios organizacijos veiksmus neteisėtais ir spręsti dėl padarinių

²⁰⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *supra note*, 8.

²⁰⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės 24 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-249/2011“, *supra note*, 25.

²⁰⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-508/2009“, *supra note*, 47.

²⁰⁹ *Ibid.*

– dėl to negalimi tokie atvejai, kada viešųjų pirkimų principo pažeidimas būtų kvalifikuojamas kaip neesminis²¹⁰. Viešųjų pirkimų principų aspektu gali būti vertinama daugelis perkančiųjų organizacijų veiksmų, tad labai svarbu, kad perkančiosios organizacijos užtikrintų tinkamą jų įgyvendinimą kiekviename viešojo pirkimo etape. Kitu atveju tai reikštų realią galimybę perkančiosios organizacijos veiksmus pripažinti neteisėtais. Pavyzdžiui, vienoje iš kasacinio teismo nagrinėtų bylų teismas pripažino, kad nors viešojo pirkimo sąlygose ir buvo detalios ir konkrečiai nurodyta tiekėjo sąžiningumo deklaracijos forma, kuri turėjo būti pateikta, tačiau jos pripažinimas netinkama ir tiekėjo pašalinimas iš pirkimo procedūrų vien dėl deklaracijoje esančios rašybos klaidos datoje, kuri neturi jokių pasekmių deklaracijos galiojimui, yra laikytinas proporcingumo principo pažeidimu²¹¹. Nors ir yra imperatyviai reikalaujama tiksliai atitikti konkurso reikalavimus, reikia vertinti ar tiekėjų pateiktuose dokumentuose esantys trūkumai turi esmės ir įtakos jo pasiūlymo vertinimui ir tais atvejais, kai padaryta klaida tik formaliai neatitinka konkurso sąlygų ir iš esmės neturi jokios įtakos galutiniam sprendimui – tokie tiekėjų pasiūlymai, vadovaujantis proporcingumo principu, negali būti atmetami. Tam tikrais atvejais principų pažeidimas lemia ir pirkimo sąlygų neteisėtumą. LAT nurodo, kad perkančioji organizacija, nustačiusi draudimą „pagrindinius“ sutarties darbus vykdyti subrangovams ir leidusi šių darbų dalį atlikti tik tiekėjui (ar jų grupei), nepagrįstai suvaržė tiekėjų konkurenciją, pažeidė vieną iš principų ir todėl tokia sąlyga buvo pripažinta neteisėta²¹². Suvaržant konkurenciją ir tiekėjų, nepasitelkiančių subrangovų, pasiūlymus vertinant kitaip nei tiekėjų, kurie analogiškiems darbams subrangovus pasitelkia, suponuojamas nediskriminavimo ir lygiateisiškumo principo pažeidimas. Visgi, būtina pažymėti, kad tiekėjai, siekdami pasiremti viešųjų pirkimų principų pažeidimu, jog perkančiosios organizacijos veiksmai būtų pripažinti neteisėtais, privalo įrodyti, kad buvo realus viešųjų pirkimų principo pažeidimo faktas, negalima remtis vien tik principo pažeidimo prielaida ir pasekmėmis²¹³. Tai reiškia, jog turi būti nustatomi perkančiosios organizacijos konkretūs veiksmai, pažeidę kokią konkrečią viešojo pirkimo procedūrą. Bet kuriuo atveju – principai yra taikomi tiesiogiai tiekėjams reikalaujant žalos atlyginimo ir jų pažeidimas lemia perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą.

Kitas aspektas – pagrindinio tikslo – racionalaus lėšų panaudojimo pasiekimas. Bendra taisyklė, jog perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumas VPĮ 17 straipsnio prasme yra

²¹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-508/2009“, *supra note*, 47.

²¹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-583/2008“, *supra note*, 28.

²¹² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. birželio 22 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-279-690/2017“, *supra note*, 39.

²¹³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-508/2009“, *op. cit.*

sprendžiamas arba viešųjų pirkimų principų pažeidimo pagrindu arba atsižvelgiant į šių principų ir viešųjų pirkimų galutinio tikslo santykį – nepaneigia teismo teisės vertinti perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo tik racionalaus lėšų panaudojimo pagrindu²¹⁴. Todėl tiekėjai gali ginčyti perkančiųjų organizacijų sprendimus, kuriais buvo nuspręsta sudaryti sutartis, kuriose lėšų panaudojimas bus pažeidžiantis šį principą. Praktikoje galimos situacijos, kada net ir nepažeidus viešųjų pirkimų principų, sudarius sutartį, tikslas dėl racionalaus lėšų panaudojimo nėra pasiekiamas, o tai lemia, jog perkančiosios organizacijos priimtas sprendimas sudaryti sutartį gali būti pripažintas neteisėtu. Taigi, perkančiosioms organizacijoms reikia išlaikyti ir balansą tarp savo pareigų – visais būdais užtikrinti viešųjų pirkimų principų tinkamą taikymą, tuo pačiu pasiekiant viešųjų pirkimų tikslą – racionalų lėšų panaudojimą. Tais atvejais, kai šis balansas yra pažeidžiamas, perkančiosios organizacijos priimti sprendimai, gali būti pripažinti neteisėtais. Iš kitos pusės – kasacinis teismas savo praktikoje yra akcentavęs, kad negalima suabsoliutinti racionalaus lėšų panaudojimo principo, kadangi tokiu atveju kyla grėsmė, jog bus pažeisti viešųjų pirkimų principai, neskiriant jų išpildymui pakankamai dėmesio. Tokią situaciją nagrinėjęs LAT byloje nustatė, jog perkančioji organizacija, visais būdais siekdama sudaryti sutartį už mažiausią kainą, gali pažeisti skaidrumo principą, jeigu priimtų vieno tiekėjo alternatyvius pasiūlymus, ir iš jų pasirinktų mažesnę kainą, kai tokie pirkimo procedūrose buvo draudžiami²¹⁵. Taigi, tokioje situacijoje nors ir buvo pasiektas galutinis viešųjų pirkimų tikslas – racionaliai panaudoti lėšas, tačiau jis pasiektas neteisėtu būdu, pažeidžiant imperatyvius viešųjų pirkimų principus, kas lemia, jog pirkimo procedūra buvo atlikta neteisėtai.

Kitas galimas perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo vertinimo pagrindas – bendrojo asmenų lygybės principo užtikrinimas²¹⁶. LAT nurodo, kad vertinant perkančiosios organizacijos veiksmų, sprendimų teisėtumą, praktikoje taikomas nepagrįsto tiekėjų konkurencinio pranašumo vertinimo kriterijus, t. y. kiek perkančiosios organizacijos veiksmams vieno tiekėjo atžvilgiu paveikė kitus tiekėjus ir ar vienam iš tiekėjų buvo suteikta daugiau teisių nei kitiems. Lygiateisiškumo principas yra svarbus tiesioginio ir netiesioginio jo pasireiškimo prasme – kai tiekėjų padėtis faktiškai yra skirtingai paveikiama dėl nepagrįsto konkurencinio pranašumo²¹⁷. Tiekėjų lygiateisiškumo principas pažeidžiamas tais atvejais, kai skirtingai vertinami tapatūs reiškiniai arba tapachiai vertinami skirtingi – o tai lemia skirtingus padarinius tiekėjams. Nepriklausomai nuo to, kad konkurso sąlyga ir yra vienoda, taikoma visiems tiekėjams

²¹⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės 24 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-249/2011“, *supra note*, 25.

²¹⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-508/2009“, *supra note*, 47.

²¹⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės 24 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-249/2011“, *op. cit.*

²¹⁷ *Ibid.*

vienodai, reikia vertinti, kokius padarinius ji sukels skirtingiems tiekėjams ir nustatčius, kad galimi padariniai bus skirtingi, akivaizdu, kad yra pažeistas lygiateisiškumo principas. Pavyzdžiui, LAT nagrinėtoje byloje teismas pripažino, kad perkančiosios organizacijos veiksmai pažeidė tiekėjų lygiateisiškumo ir racionalaus lėšų panaudojimo principus, kadangi pirkimo sąlygose leido pateikti pasiūlymus tik vienai pirkimo daliai, motyvuodamas tuo, kad abiejų pirkimo dalių vienas tiekėjas nesugebės įvykdyti. Tokiu būdu tiekėjai, faktiškai turintys galimybę sėkmingai vykdyti viešojo pirkimo sutartį abejose dalyse yra nepagrįstai apribojami, nors, iš kitos pusės, tiekėjams, kurie neturi galimybių teikti paslaugų abejose pirkimo dalyse, tokia pirkimo sąlyga jokių neigiamų padarinių ir nesukėlė²¹⁸. Taigi, perkančiajai organizacijai nustatčius reikalavimus, tiekėjams net nesuteikiančius galimybės pateikti pasiūlymus dėl abiejų pirkimo dalių ir nevertinant jų galimybių efektyviai teikti paslaugas, nukenčia viešųjų pirkimų efektyvumas. Tad nors ir sąlygos yra tokios pačios, bet vertinant jų poveikį tiekėjams, yra tokių tiekėjų, kurių teisė dalyvauti pirkime yra ribojama, priešingai nei tų, kurių tokia sąlyga tiesiogiai neriboja.

Perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumas gali būti vertinamas ir objektyvumo bei skaidrumo požiūriu. Pavyzdžiui, bylose, kuriose sprendžiama dėl interesų konflikto, pati perkančioji organizacija turi veikti aktyviai ir priimti skaidrius sprendimus – ji negali leisti viešojo pirkimo procedūrose dalyvauti nesąžiningiems tiekėjams²¹⁹. Mažai tikėtina, kad pirkime dalyvaujant interesų konflikte esantiems asmenims būtų įmanoma užtikrinti pirkimo procedūrų nešališkumą, todėl ir tokiu atveju teismai privalo spręsti, ar buvo galima nepažeidžiant viešųjų pirkimų principų, priimti objektyvų sprendimą dėl konkurse dalyvaujančių tiekėjų. LAT praktikoje nurodoma, kad interesų konfliktas dėl paties jo egzistavimo jau nuo pat pradžių objektyviai sudaro sunkų pažeidimą, taigi nėra būtinybės jį vertinti, atsižvelgiant į jame dalyvaujančių šalių ketinimus ir galima jų sąžiningumą²²⁰. Interesų konfliktas suponuoja skaidrumo principo pažeidimo prielaidas, kas reiškia, jog nustatčius tokią situaciją pirkime, tikėtina, bus pripažinta, jog buvo pažeisti principai, kas automatiškai lemia, kad perkančiosios organizacijos veiksmai buvo neteisėti. Perkančiosioms organizacijoms yra skirtas aktyvus vaidmuo, kiek tai susiję su interesų konflikto monitoringu ir jo išvengimu, taigi tokios situacijos neišvengimas reiškia imperatyviai nustatytą perkančiosios organizacijos pareigų neteisėtumą.

Dar viena dažniau praktikoje kylanti situacija, kada perkančiųjų organizacijų sprendimai pažeidžia tiekėjų interesus – tai neteisėti viešųjų pirkimų procedūrų nutraukimai. Vertinant, ar

²¹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės 24 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-249/2011“, *supra note*, 25.

²¹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 22 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-309-248/2015“, *supra note*, 57.

²²⁰ *Ibid.*

perkančioji organizacija pirkimo procedūras nutraukė teisėtai ir dėl to neprivalo atsakyti tiekėjams dėl kilusios žalos, reikalinga nustatyti LAT praktikoje išanalizuotas procedūrų nutraukimo teisėtumo sąlygas. Vienoje iš nutarčių, kasacinis teismas suformavo detalias teisėtumo sąlygas – sprendimas vertinamas pagal perkančiosios organizacijos pranešimą tiekėjams apie procedūrų nutraukimą, kuriame turi būti detalios nurodomi išsamūs sprendimo nutraukti motyvai²²¹. Nurodyti motyvai analizuojami teisėtumo prasme. Netgi ir nurodžius tinkamus ir pagrįstus argumentus, dėl ko pirkimo procedūros turėjo būti nutrauktos, tai automatiškai nelemia, jog bus paneigta perkančiosios organizacijos deliktinė atsakomybė. Tais atvejais, kai teismo sprendimu pripažinta, jog perkančiosios organizacijos sprendimai buvo neteisėti ir priimtas įpareigojimas sugrąžinti šalis į konkurso procedūras, perkančiajai organizacijai nepriėmus tokį sprendimą pakeičiančių sprendimų, akivaizdu, kad pažeidžiamas tiekėjo teisių apgynimo veiksmingumas²²². Bet kuriuo atveju, pirkimo procedūras galima nutraukti tik laikantis visų įstatyme nustatytų pagrindų ir procedūros: (i) pirkimo sutartis dar neturi būti sudaryta; (ii) gautas VPT sutikimas nutraukti; (iii) nustatytos aplinkybės, kurių nebuvo galima numatyti, lėmusios pirkimo procedūrų nutraukimo pagrindą²²³. Būtent trečioji sąlyga negali būti objektyviai ir universaliai apibrėžta, ji yra kiekvieną kartą vertinama ir jos turinys atskleidžiamas teismų praktikoje. Vienas iš tokių LAT išaiškinimų – teisėtu pagrindu nutraukti procedūras paprastai nėra laikomas argumentas, jog konkurso metu užsitęsė procedūros, tame tarpe ir dėl kilusių ginčų. Ginčų kilimo tikimybė nėra ekstraordinari ir gali būti protingai numatoma²²⁴. Be to, reikia atkreipti dėmesį ir į teismo sprendimą ir tai, ar sugrąžinus šalis į pirkimo procedūras dar yra objektyviai įmanoma nuosekliai laikytis pirkimo sąlygų – jeigu jas reikia keisti, tai nelaikoma neteisėtu sąlygų keitimu, tad toks perkančiosios organizacijos argumentas dėl pirkimo procedūrų nutraukimo taip pat būtų nepagrįstas²²⁵. Dar vienas aspektas, kuriuo remiamasi vertinant veiksmų teisėtumą – ar dėl perkančiosios organizacijos nurodomų nenumatytų aplinkybių, ji galėjo prarasti suinteresuotumą pirkimo objektu ar, net jei suinteresuotumas ir išlikęs, jis tampa kur kas sunkiau įgyvendinamu²²⁶. Tokios situacijos gali būti, kai, pavyzdžiui – perkančioji organizacija pakeičia veiklos pobūdį ir perkamos paslaugos tampa nebeaktualios, nes perkančiosios organizacijos veikla su sutarties objektu tampa nebesusijusi. Arba, dėl susiklosčiusios ekstremalios geopolitinės situacijos (karas, epidemija), perkančiosios organizacijos sutarties objektui įsigyti prireikia kur kas didesnių ir nenumatytų resursų – pavyzdžiui, dėl importo ribojimų lieka vienintelis konkrečios prekės

²²¹ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-32/2013“, *supra note*, 76.

²²² *Ibid.*

²²³ *Ibid.*

²²⁴ *Ibid.*

²²⁵ *Ibid.*

²²⁶ *Ibid.*

tiekėjas, kurio kainos yra nepaprastai didelės ir perkančioji organizacija nėra numačiusi tokio dydžio biudžeto. Taigi, teismai, vertindami pirkimo procedūros nutraukimo teisėtumą, turi nustatyti ar tai lėmusios aplinkybės turėjo esminę reikšmę tolimesnei pirkimo eigai, jog šis nebegalėjo būti tęsiamas bei tai, jog negalėjo būti protingai numatytos perkančiosios organizacijos prieš pirkimo procedūrą pradžią²²⁷. Nustačius šias nurodytas aplinkybes galima išvada, jog pirkimo procedūros buvo nutrauktos teisėtai, o tai reiškia, jog nėra visų civilinės atsakomybės sąlygų, kuriomis remiantis tiekėjai galėtų reikalauti žalos atlyginimo.

Neteisėtais veiksmais taip pat gali būti pripažintas perkančiosios organizacijos sprendimas, jeigu ši atmetė tiekėjo pasiūlymą konkurse dėl jo neatitikties sąlygoms, kurios buvo pripažintos kaip nepakankamai aiškios²²⁸. Teisingų, aiškių ir nuoseklių konkurso sąlygų pateikimas yra viena iš perkančiosios organizacijos pareigų, todėl, akivaizdu, kad perkančiajai organizacijai netinkamai šias įvykdžius, tai negali būti tiekėjų pasiūlymų atmetimo priežastimi²²⁹. Perkančiosioms organizacijoms keliama aukšti profesionalumo reikalavimai, susiję su sėkmingu pirkimo procedūrų įgyvendinimu. Todėl perkančiosios organizacijos sprendimai gali būti pripažinti neteisėtais, kai ši neatmeta tiekėjo pasiūlymo, viršijusio jai viešojo pirkimo sutarčiai sudaryti skirtą lėšų sumą, net ir tuo atveju, kai tiekėjų pasiūlymai buvo vertinami pagal ekonomiškumo naudingumą, nepriklausomai, kad toks pasiūlymas buvo pripažintas ekonomiškai naudingiausi²³⁰. Dar vienoje LAT nagrinėtoje byloje neteisėtu perkančiosios organizacijos sprendimu buvo pripažintas perkančiosios organizacijos sprendimas pripažinti konkurso sąlygas atitinkančiu tiekėjų pasiūlymą, nors tiekėjų grupė neatitiko kvalifikacijos reikalavimo – per praėjusį laikotarpį neturėjo pakankamos minimalios metinės apyvartos, pagal konkurso sąlygose nurodytą sumą²³¹. Perkančiosios organizacijos yra įpareigosotos laikytis savo pačios nustatytų visų pirkimo sąlygų ir negali jų keisti ar ignoruoti. Todėl, neteisėtais perkančiosios organizacijos veiksmais gali būti pripažįstami ir neteisėtų pirkimo sąlygų nustatymas, o vėliau – šių sąlygų neteisėtas keitimas²³². Tokie pakeitimo veiksmai bus laikytini neteisėtais net ir tais atvejais, kai pirkimo sąlygų pakeitimo tikslas buvo jų klaidų ištaisymas, kadangi perkančiosios organizacijos, įgyvendindamos savo pareigas, privalo laikytis iš anksto paskelbtų pirkimo sąlygų²³³.

²²⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-32/2013“, *supra note*, 76.

²²⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. vasario 7 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-17-690/2019“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1695747#pa4>

²²⁹ *Ibid.*

²³⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gegužės 11 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-160-469/2018“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1600035>

²³¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. sausio 13 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-185-916/2022“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2053345>

²³² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 14 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-23-248/2017“, *supra note*, 49.

²³³ *Ibid.*

Taip pat perkančioji organizacija yra saistoma teismų ir VPT sprendimų, kuriuos įgyvendindama privalo atsižvelgti ir į jai paskirtas pareigas. Pavyzdžiui, tais atvejais, kai perkančiosios organizacijos sprendimas dėl tiekėjo pripažinimo laimėtoju teismo yra pripažįstamas neteisėtu dėl to, jog toks tiekėjas buvo nepagrįstai neatmestas ir šalys sugrąžinamos į pirminę stadiją, perkančioji organizacija neturi kito pasirinkimo kaip tik minėto tiekėjo pasiūlymą pripažinti netinkamu ir pašalinti tiekėją iš pirkimo procedūrų²³⁴. Perkančioji organizacija neturi teisės priimti kito sprendimo, nes nėra pagrindo tokį tiekėją grąžinti į pirminę stadiją, tad jos veikimas, kai sugrąžinus į buvusias procedūras neteisėtai paskelbto laimėtoju tiekėju yra prašoma patikslinti pateiktą pasiūlymą ir jis iš naujo yra vertinamas – laikomi neteisėtais²³⁵. Vienoje kasacinio teismo nagrinėtoje byloje buvo sprendžiama situacija dėl tiekėjo reikalavimo atlyginti žalą po to, kai perkančioji organizacija nutraukė pirkimo procedūras, gavusi tai nurodantį padaryti VPT sprendimą. Šioje byloje, perkančiajai organizacijai įvykdžius tokį liepimą ir tiekėjui manant, kad jis pažeidžia jo teisėtus interesus, turi būti skundžiamas būtent perkančiosios organizacijos sprendimas, kadangi su VPT tiekėjo nesieja jokie santykiai ir jos sprendimo tiesiogiai savarankiškai tiekėjas ginčyti negali²³⁶. Taigi, įgyvendinus VPT nurodymą, tiekėjai turi ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimą. Tiekėjui ginčijant perkančiosios organizacijos sprendimą, LAT pasisakė, kad tiekėjas privalo nuginčyti sprendimo nutraukti procedūrą pagrindus – įrodyti, kad VPT nustatytų pažeidimų nėra arba jų pobūdis nelemia būtinybės nutraukti pirkimo procedūras²³⁷. Taigi, perkančioji organizacija, vykdydama jai duotus teismų ir VPT įrodymus bet kuriuo atveju atsako tiekėjams, jeigu tokie nurodymai buvo neteisėti arba netinkamai įgyvendinti. Todėl ir šiuo aspektu, įgyvendinant joms duotus reikalavimus, perkančiosios organizacijos turi vadovautis itin aukštais atidumo ir rūpestingumo standartais.

Papildomai pažymima, kad, atsižvelgiant į tai, kad VPĮ yra taikomas ir sutarties vykdymo metu, tam tikri sprendimai ir procesai taip pat turi būti atliekami vadovaujantis VPĮ reguliavimu. Pavyzdžiui, VPĮ nustato viešojo pirkimo sutarties nutraukimo ir keitimo tvarką, tad perkančiajai organizacijai nesilaikant šių reikalavimų, jai gali kilti civilinė atsakomybė. LAT pažymi, kad VPĮ reguliuoja tik viešojo pirkimo sutarčių materialiuosius aspektus – t. y., suvaržymus, tačiau procedūriniai klausimai yra aptariami sutartyje²³⁸. Vienas iš tokių atvejų – LAT pripažino, kad perkančiajai organizacijai vienašališkai pakeitus sutarties sąlygas (atsisakius

²³⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. rugsėjo 7 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-323-969/2018“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1640940>

²³⁵ *Ibid.*

²³⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gegužės 18 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-202-248/2018“, Infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1601006>

²³⁷ *Ibid.*

²³⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. vasario 24 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-26-969/2021“, *supra note*, 150.

dalies darbų) buvo pažeisti skaidrumo ir lygiateisiškumo principai, kas reiškia, jog pakeitimas atliktas neteisėtai ir tai sudaro tiekėjui teisę reikalauti žalos atlyginimo²³⁹. Tad perkančiosios organizacijos jau ir sutarties vykdymo metu privalo įsitikinti, jog jų atliekami veiksmai ir priimami sprendimai nėra reguliuojami VPI, jog nebūtų įstatymo reikalavimų pažeidimo.

Apibendrinant esminius ir dažniausiai praktikoje pasitaikančius neteisėtų veiksmų pripažinimo atvejus, daroma išvada, kad fundamentalus reikalavimas perkančiosioms organizacijoms išlieka užtikrinti principų tinkamą vykdymą. Bet kuris viešojo pirkimo principo pažeidimas lemia, jog perkančiosios organizacijos veiksmai turi būti pripažinti neteisėtais. Nors tiesiogiai ir akivaizdžiai tai gali būti nenurodoma, bet kiekvienas neteisėtas sprendimas iš esmės pažeidžia vieną iš viešųjų pirkimų principų – nuo neteisėtų pirkimo sąlygų nustatymo iki neteisėto procedūrų nutraukimo ar sutarties sudarymo.

3.3. Žala

ESTT praktikoje nurodoma, kad žalos atlyginimas asmenims privalo atitikti padarytą žalą, jog būtų užtikrinta veiksminga nukentėjusių tiekėjų pažeistų teisių apsauga²⁴⁰. Peržiūros direktyvose nėra nustatyta konkrečių nuostatų ar kriterijų, kuriais remiantis galima būtų nuspėti, kaip ES sureguliuavo atlyginamos žalos įvertinimo klausimą, taigi, tai turi nustatyti kiekviena valstybė narė nacionaliniuose teisės aktuose. ESTT praktikoje dėl viešųjų pirkimų, nėra nustatytų detalių kriterijų, kuriais remiantis turėtų būti nustatoma ir apskaičiuojama žala²⁴¹. Žalos apskaičiavimo sureguliuavimo principas ESTT yra aiškinamas analogiškai kaip ir teisinio subjektiškumo. Valstybė narė gali nustatyti sąlygas, kuriomis vadovaujantis būtų apskaičiuojama tiekėjo patirta žala, tačiau svarbiausia, kad tokios sąlygos negali būti mažiau palankios nei tos, kurios yra suformuotos analogiškiems valstybėje narėje sprendžiamiems klausimams²⁴². ESTT praktikoje pabrėžiama, jog negalima sureguliuoti žalos atlyginimo mechanizmo taip, kad į atlygintą žalą būtų visiškai neįtrauktos negautos pajamos. Visiškai neįtraukus negauto pelno į atlygintinos žalos apimtį, tiekėjams žalos atlyginimas taptų praktiškai neįmanomas²⁴³. Tuo labiau, ELPA teismas pasisako, kad visiškas galimybės tiekėjams prašyti atlyginti negautas pajamas atsisakymas yra nepriimtinas, kadangi tokiu atveju tiekėjų sąžiningas atlyginimas būtų praktiškai

²³⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. vasario 24 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-26-969/2021“, *supra note*, 150.

²⁴⁰ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 5 d. sprendimas byloje Brasserie du Pecheur and Factortame (Nr. C-46/93)“, *supra note*, 94.

²⁴¹ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje Combinatie Spijker Infrabouw/De Jonge Konstruktie, Van Spijker Infrabouw BV, De Jonge Konstruktie BV v Provincie Drenthe (Nr. C-568/08)“, *supra note*, 120.

²⁴² „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 5 d. sprendimas byloje Brasserie du Pecheur and Factortame (Nr. C-46/93)“, *op. cit.*

²⁴³ *Ibid.*

neįmanomas²⁴⁴. Jau nagrinėtoje *Fosen-Linjen* byloje ELPA teismas nurodė, kad ES paprastai yra laikoma būtina suteikti nukentėjusiems asmenims galimybę reikalauti žalos, susijusios su prarasta galimybe, atlyginimo²⁴⁵. Todėl valstybei narei nacionaliniuose teisės aktuose nustatčius, kad tiekėjams gali būti atlyginami tik tiesioginiai nuostoliai, tai akivaizdžiai būtų nepakankamas ir neatitinkantis direktyvų tikslų reguliavimas²⁴⁶.

LAT, vadovaujantis ESTT išaiškinimais, nurodo, kad tiekėjų teisės į žalos atlyginimą reguliavimas, taikymas ir aiškinimas negali iš esmės skirtis nuo kitų panašaus pobūdžio reikalavimų dėl civilinės atsakomybės taikymo, o taip pat teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimas turi būti realus bei veiksmingas²⁴⁷. Analogiškai, ir pačios tiekėjo patirtos žalos dydžio nustatymo procedūros ir tvarka taip pat negali iš esmės skirtis nuo įprastinės žalos dydžio nustatymo tvarkos civilinėse bylose²⁴⁸.

CK 6.249 straipsnio 1 dalis numato, kad žala yra asmens turto netekimas ar sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad atsakingo už padarytą žalą asmens pareiga yra atlyginti tiesioginius ir netiesioginius nuostolius, grąžinti šalis į iki teisės pažeidimo buvusią padėtį, t. y., adekvačiai kompensuoti nukentėjusiam asmeniui jo patirtą nuostolių dydį²⁴⁹. VPĮ nėra nustatyta jokių išimčių, susijusių su Konstitucijoje įtvirtintu visiško nuostolių atlyginimo principu, todėl perkančiosios organizacijos turi pareigą pilnai atlyginti visus tiekėjo patirtus nuostolius, kurie išreiškiami pinigine išraiška²⁵⁰. VPĮ 107 straipsnio 2 dalis apibrėžia, kad tiekėjai gali kreiptis dėl tiesioginių ir netiesioginių nuostolių atlyginimo, straipsnio 3 dalyje nustatoma, kad pasiūlymo parengimo išlaidos taip pat yra laikomos tiesioginiais tiekėjo nuostoliais. Netiesioginė tiekėjų patirta žala paprastai gali būti negautos pajamos, kurias tiekėjas būtų gavęs, jeigu būtų sudaręs viešojo pirkimo sutartį. Nei VPĮ, nei kituose viešuosius pirkimus reglamentuojančiuose ilgą laiką nebuvo nustatyta, koks yra tiekėjo patirtų tiesioginių ir netiesioginių nuostolių santykis ir kokia yra galimybė dėl visiško šių nuostolių atlyginimo kartu. Šią įstatymo spragą užpildė kasacinis teismas nutartyje nurodydamas, jog – tais atvejais, kai tiekėjas reikalauja ir tiesioginių ir netiesioginių nuostolių atlyginimo, teismas gali atkurti tik vienos

²⁴⁴ „Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių Teisingumo Teismo 2019 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas byloje *Fosen-Linjen As, AtB AS* (Nr. E-7/18)“, *supra note*, 63.

²⁴⁵ *Ibid.*

²⁴⁶ *Ibid.*

²⁴⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 19 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-413-378/2015“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1068163>

²⁴⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-345-248/2020“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. kovo 10 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1953591>

²⁴⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 19 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-413-378/2015“, *op. cit.*

²⁵⁰ Soloveičik, *supra note*, 68: 1180.

rūšies praradimus – priešingu atveju, tiesioginių ir netiesioginių nuostolių priteisimas kartu suponuotų dvigubą perkančiosios organizacijos baudimą²⁵¹. Vadovaujantis pažeistų teisių gynbos veiksmingumo principu teismas tenkina didesnės vertės reikalavimą. Vėliau, analogiška nuostata buvo įtvirtinta ir VPĮ.

Netiesioginiais nuostoliais yra laikomos negautos pajamos, kurių atlygintinumas direktyvose numatytas nėra. Netiesioginių nuostolių tikslas – atkurti dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų prarastą tiekėjo ir perkančiosios organizacijos turtinių interesų pusiausvyrą²⁵². Kasacinis teismas išaiškines – viešųjų pirkimų bylose netiesioginių nuostolių atlyginimas yra iš esmės prilyginamas negautų pajamų atlyginimui, jeigu tarp šalių būtų sudaryta sutartis, todėl tokiu atveju yra lyginama, kokias pajamas tiekėjas būtų gavęs, jeigu su juo būtų buvusi sudaryta sutartis²⁵³. Negautų pajamų atlyginimas viešųjų pirkimų pažeidimų atveju gali būti paskutinė tiekėjo galimybė apginti savo pažeistas teises, kadangi kai kuriais atvejais, šalių sugrąžinimas į konkurso procedūras neturėtų jokios prasmės – nes sutartis jau yra sudaryta su kitu ir ieškinį pateikęs tiekėjas objektyviai nebeturėtų galimybių sudaryti sutartį ir gauti iš jos pajamas²⁵⁴. Taip pat, atlygintinos tik tokios negautos pajamos, kurios buvo realiai tikėtinos gauti ir kurių tiekėjas negavo dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, tikėtinumas gauti pajamas vertinamas vadovaujantis šiais kriterijais: (i) ar pajamos buvo numatytos gauti iš anksto; (ii) ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant įprastai veiklai (tiekėjas turi įrodyti, kad būtų laimėjęs pirkimą ir sudaręs sutartį, jeigu ne neteisėti perkančiosios organizacijos veiksmai); (iii) ar šios pajamos nebuvo gautos dėl skolininko veiksmų, nuostoliai turi būti pagrįsti realiomis, įrodytomis ir neišvengiamomis pajamomis²⁵⁵. Asmuo, reiškiantis reikalavimą dėl netiesioginių nuostolių atlyginimo, privalo įrodyti, jog buvo patirti realūs nuostoliai – viešųjų pirkimų bylose tai yra dėl sutarties kontrahento veiksmų padarinių neteisėtai negautos pajamos²⁵⁶.

Negautų pajamų kriterijai sprendžiant dėl perkančiosios organizacijos deliktinės atsakomybės iš esmės yra tapatūs su bendrais kriterijais, taikytiniais kiekvienoje deliktinės atsakomybės byloje²⁵⁷. Bylose dėl žalos atlyginimo už viešųjų pirkimų įstatymų pažeidimus negautos pajamos paprastai yra tiekėjo tikėtas gauti grynasis pelnas, sudarius viešojo pirkimo

²⁵¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. liepos 5 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-314-378/2017“, Infoplex, žiūrėta 2022 m. kovo 30 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1499440>

²⁵² *Ibid.*

²⁵³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-345-248/2020“, *supra note*, 248.

²⁵⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. liepos 5 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-314-378/2017“, *op. cit.*

²⁵⁵ *Ibid.*

²⁵⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 19 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-413-378/2015“, *supra note*, 247.

²⁵⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *supra note*, 8.

sutartį. Atsižvelgiant į tai, kad tiekėjo pasiūlyta kaina yra žinoma, pagrindinis žalos atlyginimo byloje įrodinėtinas dalykas yra tiekėjo pateikiami duomenys apie numatytas, suplanuotas ir apskaičiuotas išlaidas ir sutarties vykdymo sąnaudas²⁵⁸. Tikėtusi gauti pajamų dydis nustatomas atsižvelgiant į kriterijus, parodančius realias asmens galimybes gauti minėtas pajamas, tokius kaip – ankstesnes tiekėjo gautas pajamas, pasiruošimą ir priemones, kurių tiekėjas ėmėsi siekdamas gauti šių pajamų ir kt.²⁵⁹. Todėl, tiekėjai paprastai turi įrodyti, koks buvo tikėtinas gauti pelnas, įvykdžius viešojo pirkimo sutartį ir atskaičius Lietuvoje mokamus mokesčius. Vadinasi, iš tiekėjo pasiūlytos kainos, kuri turėtų būti laikoma pajamomis, turi būti atimami mokesčiai, sutarties vykdymo kaštai ir bet kokios kitos sutarties vykdymo sąnaudos ir likusi dalis turi būti laikoma pelnu, kurį tikėjosi gauti tiekėjas. Kadangi tiekėjo pajamos pagrindžiamos pasiūlyme pateikta kaina, jos paprastai byloje neturi būti įrodinėjamos²⁶⁰. Teismai gali vertinti pasiūlymo kainos pagrįstumą ir tam reikalinga pateikti pasiūlymo kainos apskaičiavimą pagrindžiančius duomenis²⁶¹. Perkančioji organizacija tokiu būdu nėra ribojama ginčyti tiekėjo negautų pajamų dydį, tačiau neturi teisinio pagrindo kvestionuoti pasiūlymo kainos pagrįstumo – ši sąlyga kyla iš to, jog tiekėjai iš esmės teikdami pasiūlymus nėra ribojami laisvai pasirinkti, kokias kainas pateikti pasiūlyme²⁶². Perkančioji organizacija tokiu atveju gali naudotis savo teise nuneigti kaltės prezumpciją ir įrodyti, kad jai visa tiekėjo pasiūlyta sutarties kaina yra nepriimtina, nes per didelė. Taip pat teismų praktikoje nurodomos taisyklės, kurių reikia laikytis šiose bylose skaičiuojant tiekėjų gautino pelno dydį. Pelno dydis turi būti apskaičiuojamas remiantis byloje esančiais įrodymais, pagrįstas finansų ir ekonomikos teorijos metodais ir kt.²⁶³. Gautinas pelnas kiekviename projekte gali būti skirtingas ir jis konkrečioje ginčo situacijoje neturėtų būti lyginamas su bendru metiniu tiekėjo pelnu²⁶⁴. Ginčijant negautų pajamų dydį nedraudžiama naudotis tiekėjo pelno (nuostolio) ataskaitomis, tačiau pabrėžiama, kad negautos pajamos neturėtų būti sutapatinamos su tiekėjo metiniu pelnu²⁶⁵. Tokiu būdu nuostolingai dirbantis tiekėjas prarastų teisę į žalos atlyginimą, nors konkretaus pirkimo nuostolingumas ar pelningumas nebūtinai priklauso nuo tiekėjo metinių rezultatų. Taigi, negauto pelno apskaičiavimas nesukelia problemų

²⁵⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *supra note*, 8.

²⁵⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 19 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-413-378/2015“, *supra note*, 247.

²⁶⁰ Soloveičik, *supra note*, 68: 1183.

²⁶¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 19 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-413-378/2015“, *op. cit.*

²⁶² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *op. cit.*

²⁶³ 3K, „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 19 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-413-378/2015“, *op. cit.*

²⁶⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-345-248/2020“, *supra note*, 248.

²⁶⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *op. cit.*

sutartyse su fiksuota ir konkrečiai žinoma pasiūlymo ir perkamo sutarties objekto kaina. Problema paprastai gali kilti su tomis sutartimis, kuriose nėra aiškus konkretaus perkamo objekto kiekis ir yra numatoma ne konkreti fiksuota sutarties kaina, o pavyzdžiui, paslaugos teikimo valandinis įkainis. Tokiu atveju paprastai turėtų būti nustatomas planuojamas konkretaus periodo kaštų planas, įvertinant konkurse nurodytas galimas pirkimo apimtis ir visa tai įvertinant viso sutarties vykdymo laikotarpio kontekste. Tokia išvada remiamasi atsižvelgiant į tai, kad teisingas atlyginimas tiekėjams ir teisių apgynimas negali priklausyti nuo perkančiosios organizacijos veiksmų – informacijos apie sutarties objekto perkamą kiekį pateikimą ar ne²⁶⁶. Taigi, nors perkančioji organizacija ir gali būti nenurodžiusi tikslaus perkamo kiekio, tai netrukdo tiekėjams apskaičiuoti galimas sutarties vykdymo apimtis ir iš to nustatyti pelną, kuris buvo prarastas, dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų. Visgi, tais atvejais, kai tiekėjas tinkamai įrodo žalos padarymo faktą ir nustatoma, kad yra pagrindas prievolei atlyginti žalą atsirasti, negalima tiekėjo ieškinio atmesti tik tuo pagrindu, jog šis netinkamai įrodė jam sukeltos žalos dydį²⁶⁷. Tiekėjui neįrodžius žalos dydžio, teismas turi priimti sprendimą ir nustatyti, koks atlyginimas tiekėjui būtų sąžiningas ir teisingas²⁶⁸.

Tiesa, netiesioginių nuostolių dydžio nustatymas turi būti atliekamas ir vertinant ar tiekėjas sudarė pakeičiančiąją sutartį, kuri galbūt atnešė tiekėjui pelną arba sumažino nuostolius dėl nesudarytos sutarties bet tuo pačiu ir išsėmė tiekėjo resursus. LAT praktikoje nurodoma, kad jeigu žala vertinama šiuo aspektu, negalima nuneigti tiekėjo galimybės užsidirbti vienu metu iš kelių skirtingų sandorių, tačiau turi būti įvertinama, ar tiekėjas neišsėmė savo resursų, galėjo juos kompensuoti ar pasitelkti papildomai²⁶⁹. Toks vertinimas gali parodyti, jog kita sudaryta sutartis atnešė pelno ir sumažino tiekėjo nuostolius arba kaip tik, pelnas buvo didesnis nei planuotas ginčo pirkime ir dėl to perkančioji organizacija neturėtų atlyginti tiekėjui kilusios žalos²⁷⁰. Išsemiamais ir nekompensuojamais resursais turėtų būti laikomi tokie resursai, kurie yra naudojami vykdant jau prisiimtus įsipareigojimus ir kurių neįmanoma panaudoti kitiems įsipareigojimams, nes tokie resursai pagal savo esmę yra reti, dėl ko jų kompensavimas yra neįmanomas arba reikalauja neproporcingai didelių sąnaudų²⁷¹. Tokie resursai gali būti – retos kvalifikacijos specialistas, kurio paslaugos yra teikiamos viename projekte tokį laiko kiekį, kad akivaizdu, jog tiekėjas negali pasiūlyti to paties specialisto paslaugų ginčo sutarties vykdyme. Arba itin reta ir specifiskai

²⁶⁶ Sigita Šimbelytė, Elena Moščenkova, „Compensation for Damage in Public Procurement: Some Problematic Aspects“, *Challenges & Social Responsibility in Business / Issukiai Ir Socialine Atsakomybe Versle*, (2019): 30, <https://search-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=141063818&site=ehost-live>

²⁶⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-345-248/2020“, *supra note*, 248.

²⁶⁸ *Ibid.*

²⁶⁹ *Ibid.*

²⁷⁰ *Ibid.*

²⁷¹ *Ibid.*

naudojama įranga, kurios tiekėjas turi vieną vienetą ir ši gali būti naudojama tik viename objekte, kas reikštų, jog tiekėjas turėtų įsigyti papildomą įrangos vienetą labai brangiai ir vėliau galimai neišnaudotų dviejų turimų įrangos vienetų dėl mažos jų paklausos. Taigi tokie resursai gali būti vertinami nekompensuojamais, įrodinėjant, kad tiekėjas, vykdamas kitus įsipareigojimus jų negali pasiūlyti ginčo sutartyje. Tai leidžia daryti išvadą, kad jeigu tiekėjas į ginčo sutarties vietą sudarė kitą, tačiau tokiai sutarčiai vykdyti nėra reikalingi nekompensuojami resursai, tai reiškia, kad tiekėjas galėjo vykdyti sutartį ir nepriklausomai nuo to, kad buvo sudaryta kita sutartis, jis patyrė žalą, kurią perkančioji organizacija turėtų kompensuoti. Pavyzdžiui, tokie kompensuojami ir nelaikomi išsemiamais resursais LAT buvo pripažinti tiekėjo turimi keleiviniai autobusai skirti sutarties vykdymui, LAT sprendė, kad šis resursas neriboja tiekėjo galimybės vykdyti kelias sutartis vienu metu ir nesudaryta ginčo sutartis suponuoja tiekėjo pagrįstai tikėtusi gauti pajamų netekimą²⁷².

Tiesioginė žala paprastai yra neteisėtų veiksmų tiesioginis rezultatas ir tokiais atvejais nukentėjusįjį būtina grąžinti į padėtį, buvusią iki žalos padarymo, t. y., žala turi būti atlyginama laikantis visiško nuostolių atlyginimo principo, grąžinant asmenį į iki pažeidimo buvusią padėtį²⁷³. Tokius tiesioginius nuostolius sudarys realios tiekėjo išlaidos, patirtos dalyvaujant konkurse, todėl tai gali būti išlaidos už pasiūlymo rengimą, darbuotojų darbo užmokestį, specialistų konsultacijas, paaiškinimų dėl neįprastai mažos kainos parengimą, pasiūlymo užtikrinimo draudimų pateikimą ir kt. Taip pat tiesioginius tiekėjo nuostolius gali sudaryti ir išlaidos, patirtos ikiteisminiame ginčo nagrinėjime bei išlaidos, patirtos siekiant įvertinti žalą²⁷⁴. Visos šios sąnaudos, jeigu sutartis būtų sudaryta su tiekėju, būtų buvusios padengtos iš viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu gaunamo pelno, todėl darytina išvada, kad tiekėjai pateikdami kainos pasiūlymus, įsivertina tokį gautiną pelną, kuris padengtų visas konkurso pasiruošimo metu patirtas išlaidas²⁷⁵. Iš to seka, kad tiekėjams priteisiant netiesiogines išlaidas arba didesnę reikalavimą, visos tiesioginės dalyvavimo konkurse išlaidos taip pat turėtų būti padengiamos. Tačiau yra teigiančių, kad dalyvavimo viešojo pirkimo konkurse tiesioginės išlaidos turėtų būti priskiriamos įprastai verslo rizikai ir dėl to, tiekėjų turi būti įsivertintos bei neturėtų būti atlygintinos²⁷⁶. Toks vertinimas iš dalies gali būti pagrindžiamas mintimi, jog kiekvienas profesionalus tiekėjas žino galimas rizikas ir turi jas įsivertinti, o pasiūlymo paruošimo kaštai bet kuriuo atveju visuomet yra patiriami, tačiau ne visada

²⁷² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-345-248/2020“, *supra note*, 248.

²⁷³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. liepos 5 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-314-378/2017“, *supra note*, 251.

²⁷⁴ Šimbelytė, *supra note*, 266: 27.

²⁷⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. liepos 5 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-314-378/2017“, *op. cit.*

²⁷⁶ Šimbelytė, *op. cit.*: 27.

jie yra atgaunami – visais tais atvejais, kai konkursas tiesiog yra nelaimimas. Taigi, atrodytų, kad pasiūlymo paruošimo išlaidos iš tiesų galėtų būti prisiimamos tiekėjų rizikai. Tačiau, įprastine verslo rizika neturėtų būti laikomi atvejai, kada pirkimas nelaimimas ne dėl objektyvių priežasčių, o dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos sprendimų. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje tiesioginės pasiūlymo parengimo išlaidos gali būti padengiamos tik tais atvejais, kai tiekėjas įrodo, kad jis nebūtų teikęs pasiūlymo apskritai, jeigu būtų žinojęs apie viešųjų pirkimų įstatymų pažeidimus²⁷⁷. ESTT laikosi panašios pozicijos ir teigia, kad toks aiškinimas, jog tiesioginė žala neturėtų būti atlyginama net ir viešųjų pirkimų pažeidimų atveju ir tiekėjų suvaržymas neleidžiant reikalauti tiesioginės žalos atlyginimo reikštų teisinio aiškumo ir teisėtų interesų apsaugos principo pažeidimą²⁷⁸. Atsižvelgiant į būtinybę užtikrinti viešųjų pirkimų principų įgyvendinimą, tiesioginė žala Lietuvoje atlyginama. Lietuvos teismų praktikoje nurodoma, kad, tais atvejais, kai yra patiriama tiesioginė žala, ji gali būti atlyginama, kadangi, neatsižvelgiant į tai, jog tiekėjo išlaidos buvo patirtos iki neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, tačiau būtent šie veiksmai sutrukdė tiekėjui pasinaudoti galimybe ir sudaryti viešojo pirkimo sutartį, gauti pelną ir padengti patirtas išlaidas²⁷⁹. Atsižvelgiant į tai, kad tiekėjas, žinantis apie viešųjų pirkimų įstatymų pažeidimus, tikėtina nebūtų dalyvavęs tokia konkurse ir iš viso nebūtų pateikęs jokio pasiūlymo, manytina, kad tiekėjo patirta žala, turint galvoje šią situaciją, turėtų būti atlyginta²⁸⁰.

VPI nereglamentuoja tiekėjų teisės į neturtinės žalos atlyginimą. CK 6.250 straipsnio 2 dalis numato, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymų numatytais atvejais, to paties straipsnio 1 dalyje apibrėžiama, kad neturtinė žala laikoma reputacijos pablogėjimas. Taigi hipotetiškai, tiekėjui, dalyvaujančiam viešojo pirkimo konkurse, gali kilti rizika patirti neturtinę žalą dėl reputacijos pablogėjimo. Pavyzdžiui, perkančiajai organizacijai paskleidus apie tiekėją klaidingą, melagingą informaciją, diskredituojančią tiekėją. Vis dėlto, tokia galimybė nėra reglamentuota VPI. Taip pat, kaip matyti iš praktikos, neturtinę žalą pakankamai sudėtinga įrodyti ir nebūtinai tiekėjai, manantys, kad jų teisės buvo pažeistos, galės pretenduoti į teisę į neturtinės žalos atlyginimą. Vienoje iš Europos teismų nagrinėtų bylų, tiekėjas kreipėsi į teismą, teigiant, kad šiam nelaimėjus konkreta pirkimo, buvo diskredituotos jo žinios, jis buvo įtrauktas į „juodąjį sąrašą“, dėl ko jis negalėjo dalyvauti tolimesniuose konkursuose. Tiekėjo teigimu, taip jam buvo padaryta neturtinė žala. Vis dėlto, teismas su tokiais argumentais nesutiko, nurodydamas, kad tiekėjo, kurio kvalifikacija neatitinka perkančiosios organizacijos reikalavimų, pašalinimas iš pirkimo procedūrų neturi jokio priežastinio ryšio su reputacijos pablogėjimu ar uždraudimu dalyvauti kituose

²⁷⁷ Šimbelytė, *supra note*, 266: 28.

²⁷⁸ *Ibid.*

²⁷⁹ *Ibid.*

²⁸⁰ *Ibid.*, 29.

pirkimuose, nes tai nėra perkančiosios organizacijos sprendimo pasekmės²⁸¹. Tad VPĮ nesant įtvirtintos teisės reikalauti neturtinės žalos atlyginimo, tikėtina, kad ir kreipiantis su tokiu reikalavimu bendrais pagrindais, tiekėjai gali susidurti su įrodinėjimo problemomis ir neturtinė žala gali būti nenustatyta.

Taigi, apibendrinant, tiekėjai iš esmės gali reikalauti tiek tiesioginės tiek netiesioginės žalos atlyginimo, iš kurių paprastai netiesioginė žala sudaro didžiąją nuostolių dalį. Žalos įrodinėjimas gali būti problematiškas kai sudėtinga tiksliai nustatyti negautų pajamų dydį – tais atvejais kai nežinoma konkreti sutarties kaina, taip pat tiekėjas gali susidurti su įrodinėjimo sunkumais siekiant parodyti planuotus kaštus ir tikėtasi gauti pelną. Tiesioginės žalos atlyginimas Lietuvoje yra galimas ir įrodinėjimo procedūra paprastesnė nei netiesioginės, tačiau dažnu atveju, netiesioginės žalos dydžiui esant didesniai, tiesioginės žalos reikalavimas bus įskaitomas į priteistą netiesioginės žalos sumą. VPĮ nereglamentuoja neturtinės žalos atlyginimo, tad mažai tikėtina, kad tokie reikalavimai būtų tenkinami.

3.4. Kaltė

CK 6.248 straipsnio 1 dalis numato, kad – civilinė atsakomybė atsiranda tais atvejais, kai įpareigotas asmuo yra kaltas, išskyrus atvejus, numatytus įstatyme arba sutartyje, kai civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės²⁸². VPĮ nėra aiškiai nustatyta, ar perkančiųjų organizacijų civilinė atsakomybė gali kilti be kaltės, tad šis atsakymas yra pateikiamas VPĮ normas išaiškinusioje kasacinio teismo praktikoje. Tiek Europos, tiek Lietuvos teismų praktikoje yra užimama tokia pati pozicija dėl perkančiosios organizacijos kaltės įrodinėjimo bylose dėl žalos atlyginimo. Tiekėjas neturi įrodyti perkančiosios organizacijos kaltės.

ESTT savo praktikoje pabrėžia, kad nors valstybės narės ir gali nustatyti papildomas sąlygas dėl žalos priteisimo už viešųjų pirkimų pažeidimus, tačiau pareiga atlyginti žalą negali priklausyti nuo kaltės sampratos (tyčios ar neatsargumo) – tokios sąlygos nustatymas prilygtų teisės gauti kompensaciją užginčijimui, taigi kaltės forma negali būti aiškinama plačiau už pakankamai akivaizdų ES teisės pažeidimą²⁸³. Valstybės narės, nustatančios priemonės, kurių reikia užtikrinti peržiūros procedūrų veiksmingumui, yra ribojamos lygiavertiškumo ir

²⁸¹ „Pirmosios instancijos teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje AFCon Management Consultants prieš Europos Bendrijų Komisiją, (Nr. T-160/03)“, Curia, žiūrėta 2022 m. kovo 30 d., <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=54264&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=211258>

²⁸² „Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas“, *supra note*, 5.

²⁸³ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 5 d. sprendimas byloje Brasserie du Pecheur and Factortame (Nr. C-46/93)“, *supra note*, 94.

veiksmingumo principų²⁸⁴. Direktyvoje 89/665/EEB nėra visiškai jokių nuostatų, numatančių, jog viešųjų pirkimų teisės aktų pažeidimas turi turėti kokius nors konkrečius požymius, pavyzdžiui: jog turėtų būti įrodyta (ar preziumuojama) perkančiosios organizacijos kaltė arba tai, kad perkančiajai organizacijai negali būti taikomas joks atleidimo nuo atsakomybės pagrindas²⁸⁵. ELPA teismas taip pat akcentuoja, kad veiksmingumo principas suponuoja, jog žalos atlyginimo galimybė negali būti siejama su kaltės ar sukčiavimo įrodymu²⁸⁶. LAT praktikoje, analogiškai, pasisakoma, kad tiekėjui, siekiančiam prisiteisti žalos atlyginimą iš perkančiosios organizacijos, šiam reikia įrodyti tik perkančiosios organizacijos neteisėtus veiksmus, žalą ir jų priežastinį ryšį²⁸⁷.

Taigi, iš šio aiškinimo seka, kad tiekėjo teisė gauti žalos atlyginimą nesiejama su perkančiosios organizacijos kaltės nustatymu. Perkančiajai organizacijai atsakomybė taikoma be kaltės, kas iš principo atitinka griežtą deliktinę atsakomybę – nustačius galimybę švelninti civilinę atsakomybę ar iš viso nuo jos atleisti priklausomai nuo kaltės laipsnio pažeistų ne tik tiekėjų interesus, bet nebūtų užtikrinta ir viešojo intereso apsauga. Perkančioji organizacija turi teisę paneigti šią įtvirtintą kaltės prezumpciją, įrodydama, kad, bet kuriuo atveju, net ir nebuvus jos neteisėto sprendimo, sutartis su tiekėju nebūtų buvusi sudaryta. Tačiau kaltės prezumpcija negali būti nugrinčijama remiantis asmeninių sugebėjimų neturėjimu ir asmeninės kaltės dėl atlikto pažeidimo nebuvimu²⁸⁸. Taip pat nesvarbu, ar perkančioji organizacija pagrįstai suklydo ar buvo suklaidinta vertindama tiekėjo pasiūlymą²⁸⁹. Kaip jau aptarta šiame darbe, tiekėjo teisų gynimo priemonė susijusi su nuostolių atlyginimu remiasi veiksmingumo principu, kuris įgyvendinamas pripažįstant, kad tiekėjas neprivalo įrodyti perkančiosios organizacijos kaltės. Tačiau, vis dėlto, net ir tinkamai įgyvendinus šį principą ir nacionalinės teisės normose nustačius, kad neprivaloma įrodyti perkančiosios organizacijos kaltės, iš principo, veiksmingumo principas vis tik galėtų būti pažeidžiamas tais atvejais, kai perkančioji organizacija pasinaudoja savo teise ir nugrinčia jos kaltės prezumpciją. Kaip nurodo kasacinis teismas savo praktikoje, nacionalinės teisės nuostatose įtvirtinus perkančiosios organizacijos teisę nuneigti kaltės prezumpciją, tai lemtų, jog tiekėjas vis

²⁸⁴ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Stadt Graz v Strabag AG and Others (Nr. C-314/09)“, Eur-lex, žiūrėta 2022 m. kovo 10 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62009CJ0314>

²⁸⁵ *Ibid.*

²⁸⁶ „Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių Teisingumo Teismo 2019 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen AS, AtB AS (Nr. E-7/18)“, *supra note*, 63.

²⁸⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 19 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-413-378/2015“, *supra note*, 247.

²⁸⁸ „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Stadt Graz v Strabag AG and Others (Nr. C-314/09)“, *op. cit.*

²⁸⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-656/2013“, *supra note*, 38.

tik gali prarasti teisę į nuostolių atlyginimą, kiek tai susiję su perkančiosios organizacijos sprendimu padaryta žala²⁹⁰.

Taigi, tiekėjai neprivalo įrodinėti perkančiosios organizacijos kaltės, tačiau ši turi teisę paneigti jai taikomą kaltės prezumpciją. Tokiu atveju tiekėjas nėra atleidžiamas nuo atsikirtimų teikimo, kai perkančioji organizacija teikia įrodymus pagrindžiančius jos kaltės nebuvimą ir turi įrodyti savo pozicijos pagrįstumą.

3.5. Priežastinis ryšys

Vadovaujantis CK 6.247 straipsniu, tiekėjui gali būti atlyginami tik tokie nuostoliai, kurie yra susiję su perkančiosios organizacijos veiksmais, kurie yra sukeltos žalos sąlyga, o kilusi žala yra tokių neteisėtų veiksmų pasekmė. Priežastinio ryšio įrodymas viešųjų pirkimų byloje – tai tiekėjo įrodymas, kad, jeigu perkančioji organizacija nebūtų priėmusi neteisėtų sprendimų, su tiekėju būtų buvusi sudaryta viešojo pirkimo sutartis ir tiekėjas būtų gavęs grynąjį pelną už sutarties įvykdymą²⁹¹. Įrodinėjant priežastinį ryšį pirma yra įrodomas faktinis priežastinis ryšys – nustatoma, ar būtų kilę žalingi padariniai jeigu nebūtų neteisėtų veiksmų, antra – nustatomas teisinis priežastinis ryšys – ar kilę padariniai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo²⁹². Pirmuoju aspektu tiekėjas turi įrodyti, kad būtent prejudicinėje byloje nustatytas perkančiosios organizacijos neteisėtas veiksmas lėmė, kad šis neteko galimybės sudaryti sutartį. Tai pavyzdžiui, gali būti atvejai, kada perkančioji organizacija laimėjo pripažįsta nepagrįstai mažą kainą, netinkamai įvertina kvalifikaciją ir pašalina tiekėją iš procedūrų, nepagrįstai nutraukia procedūrą ir dėl kurių tiekėjas netampa pirkimo laimėtoju – įrodoma, kad nebuvus šių veiksmų, tiekėjas būtų turėjęs šansą laimėti pirkimą. Antruoju aspektu turi būti įrodoma, jog neteisėti veiksmai tiesiogiai lėmė žalos atsiradimą. Tiekėjas turi nurodyti, kad jis būtų laimėjęs pirkimą, tokiu atveju neteisėtas veiksmas tiesiogiai apribojo jo teisę sudaryti sutartį. Taigi, svarbiausia įrodytina priežastinio ryšio aplinkybė – faktas, jog tiekėjas būtų turėjęs teisę sudaryti viešojo pirkimo sutartį.

Lietuvos teismų praktikoje nuosekliai laikomasi LAT byloje Nr. 3K-7-32/2013 suformuotų priežastinio ryšio įrodinėjimo kriterijų. Šioje byloje teismas suformavo taisykles, užtikrinančias tiekėjų teisių apsaugos veiksmingumą ir įtvirtinančias priežastinio ryšio prezumpciją. Pabrėžiama, kad ne visais atvejais vien tik paties VPI pažeidimas automatiškai lemia

²⁹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-32/2013“, *supra note*, 76.

²⁹¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-656/2013“, *supra note*, 38.

²⁹² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *supra note*, 8.

nuostolių tiekėjui kilimą²⁹³. LAT konstatavo, kad tais atvejais, kai pagal pirkime susiklosčiusias aplinkybes labiausiai tikėtina – objektyviai numanoma, kad tiekėjas būtų buvęs pripažintas laimėtoju, jeigu perkančioji organizacija būtų priėmusi teisėtus sprendimus, laikoma, kad priežastinis ryšys yra įrodytas²⁹⁴. Kaip matyti, teismai net nereikalauja, kad būtų įrodytas tiekėjo visiškas ir jokių abejonių nekeliantis laimėjimo faktas – užtenka, kad tokia tikimybė būtų labiausiai tikėtina. Tiekėjas, manantis, kad šiam buvo sukelta žala dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, turi įrodyti, kad jis būtų laimėjęs ginčo pirkimą, nes tik tokiu atveju tiekėjas būtų įgijęs teisę sudaryti sutartį ir gauti pajamų iš jos vykdymo ir tik esant tokioms aplinkybėms būtų galima vertinti tiekėjo nuostolių pagrįstumą. Toks reikalavimas kyla dėl to, jog konkurse dalyvaujant keliems tiekėjams ir nesant aiškaus laimėtojo, žalos reikalaujančio tiekėjo negautos pajamos nėra realiai numatomos gauti, o labiau yra hipotetinės ir nuspėjamos²⁹⁵. Todėl tiekėjui tenka pareiga įrodyti, kad šis būtų laimėjęs pirkimą, kas dalinai išpildytų ir negautų pajamų įrodinėjimo pagrindą dėl jų numatomumo ir realumo. Negautos pajamos taip pat turėtų būti realiai pagrindžiamos ir nustatomas tikslus jų dydis, kaip tai jau buvo aptarta šiame darbe.

Įprastai tiekėjas, įrodinėdamas priežastinį ryšį, vadovaujasi motyvais, nurodytais prejudicinėje byloje, kurioje buvo ginčijami ir pripažinti neteisėtais perkančiosios organizacijos sprendimai²⁹⁶. Tokia galimybė susiklosto įvertinus peržiūros procedūros ir pirmojo etapo tikslus, kurie užtikrina teisių apsaugos efektyvumą ir veiksmingumą. Tad tiekėjams, įrodžiusiems perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą, antrojo etapo byloje iš dalies palengvinama įrodinėjimo pareiga ir tereikia susieti neteisėtų veiksmų poveikį jų teisėms, sukėlusį žalą. Čia taip pat svarbu pažymėti, kad iš tiekėjo negali būti reikalaujama įrodyti jam nepalankių aplinkybių, užtenka, jog tiekėjas pagrįstų argumentus, jog jo pasiūlymas buvo tinkamiausias ir turėjo būti pripažintas laimėjusiu²⁹⁷. Tiekėjams pakanka įrodyti objektyvias aplinkybes, kurios iš principo neturėtų būti sunkiai nustatomos. Tai reiškia, jog tiekėjo teisių apsaugos veiksmingumas negali būti apribojamas papildomai reikalaujant įrodyti galimai hipotetines aplinkybes.

Taigi, remiantis šia suformuota kasacinio teismo praktika, tiekėjui tenka pareiga įrodyti, kad šis būtų laimėjęs pirkimą ir sudaręs sutartį, iš kurios vykdymo būtų gavęs pajamas. Tiekėjui įrodžius, kad jo pasiūlymas būtų buvęs išrinktas konkurso laimėtoju, laikoma, kad priežastinis

²⁹³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-32/2013“, *supra note*, 76.

²⁹⁴ *Ibid.*

²⁹⁵ *Ibid.*

²⁹⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *supra note*, 8.

²⁹⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-32/2013“, *op. cit.*

ryšys yra įrodytas. Šią priežastinio ryšio prezumpciją galimybę paneigti turi perkančioji organizacija²⁹⁸.

Tiesa, teismai pabrėžia, kad perkančioji organizacija siekdama apsiginti dėl nuostolių priteisimo, tai gali daryti tik teikdama atsikirtimus procesiniuose dokumentuose ir perkančiajai organizacijai nesuteikiama galimybė inicijuoti peržiūros procedūrą, kurios objektu būtų jos pačios priimtas sprendimas²⁹⁹. Tai reiškia, jog perkančiajai organizacijai nėra suteikta teisė reikšti priešiškinį procese dėl nuostolių atlyginimo (arba ieškinį), kuriais būtų prašoma įvertinti pačios perkančiosios organizacijos priimtą sprendimą³⁰⁰. Šis principas grindžiamas tuo, kad peržiūros procedūromis yra siekiama užtikrinti efektyvią tiekėjų teisių apsaugą³⁰¹. Tokie draudimai taip pat natūraliai išplaukia iš to, jog būtent pačiai perkančiajai organizacijai yra numatyta pareiga užtikrinti, jog viešojo pirkimo procedūros būtų vykdomos laikantis visų viešųjų pirkimų principų reikalavimų – tad perkančiosios organizacijos, įpareigtos užtikrinti principų įgyvendinimą keliamas klausimas dėl jos pačios priimtų sprendimų teisėtumo paneigtų perkančiosios organizacijos pareigą užtikrinti pirkimo procedūrų teisėtumą. Tokiu atveju perkančioji organizacija, tikėdama, jog jos sprendimai bus kontroliuojami kitų asmenų, nebus suinteresuota nuo pat pradžių imtis visų veiksmų, jog nebūtų fiksuojami teisės aktų pažeidimai. LAT praktikoje nurodoma, kad perkančiosios organizacijos priimtų sprendimų savikontrolė pasireiškia ir per galimybę persvarstyti pirkimo metu priimtus sprendimus, ir, nusprendus, kad sprendimas priimtas neteisėtai, jį atšaukti arba pakeisti³⁰².

Taigi, kasacinis teismas nurodo, jog perkančiajai organizacijai tenka įrodyti, kad nepriklausomai nuo jos veiksmų, sutartis su tiekėju, reikalaujančiu žalos atlyginimo, bet kuriuo atveju nebūtų sudaryta. Perkančioji organizacija turi nurodyti objektyvias ir pagrįstas aplinkybes, kuriomis vadovaujantis tiekėjo pasiūlymas turėtų būti atmestas. Pavyzdžiui, vienoje iš LAT nagrinėtų bylų buvo ginčijamas pirkimo procedūrų nutraukimo teisėtumas. Nepriklausomai nuo to, jeigu procedūrų nutraukimas ir nebūtų teismų pripažintas teisėtu, perkančioji organizacija turėjo įrodyti, kad net ir nenutraukus pirkimo procedūrų, jas vykdant toliau, tiekėjo pasiūlymas būtų buvęs atmestas dėl jo trūkumų³⁰³. LAT praktikoje, pirmiausia pažymima, kad priežastinis neteisėtų veiksmų ir žalos ryšys turi būti įrodomas tiekėjo pasiūlymo neatiktimi viešojo pirkimo

²⁹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“, *op. cit.*

²⁹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-656/2013“, *supra note*, 38.

³⁰⁰ *Ibid.*

³⁰¹ *Ibid.*

³⁰² *Ibid.*

³⁰³ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-32/2013“, *supra note*, 76.

konkurso sąlygoms³⁰⁴. Įrodinėjimo našta tenka perkančiajai organizacijai, kuri turi įrodyti, kad tiekėjo pasiūlyme buvo tokio pobūdžio trūkumų, kurie bet kuriuo atveju būtų lėmę, kad viešojo pirkimo sutartis nebūtų buvusi sudaryta, dėl ko tiekėjas nebūtų galėjęs tikėtis gauti bet kokių pajamų³⁰⁵. Reikia pažymėti, kad priežastinio ryšio prezumpcijos įrodymas byloje tiekėjo neatleidžia nuo atsikirtimų pateikimo tais atvejais, kai perkančioji organizacija teikia savo argumentus ir įrodymus dėl to, jog tiekėjo pasiūlymas nebūtų buvęs pripažintas laimėjusiu. Turima vadovautis bendrais reikalavimais, numatančiais, kad argumentus teikianti šalis juos turi pagrįsti – todėl tiekėjo teisės neįrodinėti sau nepalankių aplinkybių negalima sutapatinti su teise neteikti atsikirtimų³⁰⁶. Tiekėjas taip pat turi įrodyti savo reikalavimų pagrįstumą.

Perkančiajai organizacijai įrodinėjant tiekėjų pasiūlymų neatitiktį konkurso reikalavimams, teismas privalo vertinti visas bylai reikšmingas aplinkybes – pavyzdžiui, ar tiekėjo pasiūlymas privalėjo tiksliai atitikti konkurso sąlygas, ar numatyti reikalavimai buvo tik orientacinio pobūdžio³⁰⁷. Toks vertinimas yra svarbus dar ir siekiant nustatyti ar galėjo būti jog pats tiekėjas netinkamai įvykdė konkurso sąlygas ir dėl to jo pasiūlymas buvo atmestas. Iš kitos pusės – tai, kad tiekėjas netinkamai suprato, kokie rodikliai turi būti nurodomi jo pasiūlyme, gali būti lemta netinkamai parengtų konkurso sąlygų ir priskirtina perkančiosios organizacijos atsakomybei. Be to, kaip LAT yra nurodęs, tam tikrais atvejais net ir formaliai tiekėjui neatitinkant konkurso sąlygų, tai nebūtinai reiškia, jog pasiūlymas automatiškai turi būti atmetamas – VPI nurodoma, kad perkančioji organizacija negali atmesti tiekėjo pasiūlymo vien tik dėl to, kad šis nėra identiškas perkančiosios organizacijos nurodytoms techninėms specifikacijoms, jeigu tiekėjas bet kokiomis perkančiajai organizacijai tinkamomis priemonėmis įrodo, kad jo pasiūlyti sprendiniai yra lygiaverčiai ir atitinka techninėje specifikacijoje nurodytus reikalavimus³⁰⁸. Tais atvejais, kai tiekėjas yra atmetamas dėl to, jog pateiktas pasiūlymas buvo didesnis nei neišviešinta perkančiajai organizacijai priimtina kaina, svarbu, kad perkančioji organizacija atmesdama pasiūlymą tinkamai pagrįstų to motyvus. Perkančiajai organizacijai pagrindus tiekėjo atmetimą, nes jo pasiūlyta kaina yra per didelė, yra sprendimo teisėtumo įrodymas ir priežastinis ryšys yra paneigiamas³⁰⁹. Tam tikrais atvejais, net ir esant teisėtiems perkančiųjų organizacijų veiksams, tiekėjai gali reikalauti žalos atlyginimo. LAT nagrinėtoje byloje pasisakyta, kad net ir tuomet, kai

³⁰⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 31 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-12/2014“, *supra note*, 91.

³⁰⁵ *Ibid.*

³⁰⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. kovo 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-128-469/2017“, *supra note*, 90.

³⁰⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 31 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-12/2014“, *op. cit.*

³⁰⁸ *Ibid.*

³⁰⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. kovo 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-128-469/2017“, *op. cit.*

pirkimo procedūrų nutraukimas yra teisėtas, tai nebūtinai lemia, jog tarp tiekėjams kilusios žalos ir perkančiosios organizacijos veiksmų automatiškai nebebus priežastinio ryšio. Pirkimo procedūrų nutraukimo pripažinimas teisėtu iš principo nepaneigia deliktinės perkančiosios organizacijos atsakomybės, kadangi ankstesni perkančiosios organizacijos sprendimai, galėjo būti kliūtimi tiekėjui sudaryti sutartį³¹⁰. Tad net ir nepripažinus perkančiųjų organizacijų veiksmų neteisėtais, tiekėjų teisių apsaugos veiksmingumo principas nėra apribojamas ir tiekėjai gali pretenduoti į žalos atlyginimą. Kitais atvejais, tiekėjų teisėtų interesų pažeidimas nebūtinai implikuoja, kad tiekėjai dėl tokių veiksmų patiria netiesioginius nuostolius – pavyzdžiui, perkančiajai organizacijai nepaskelbus viešojo pirkimo apskritai³¹¹. Nepaskelbus pirkimo ir nežinant, kokie dalyviai jame dalyvaus ir kokie pasiūlymai bus pateikti, objektyviai neįmanoma nustatyti priežastinio ryšio su kilusia žala. Kaip jau ir minėta – tiekėjas turi įrodyti, kad jis būtų tapęs pirkimo laimėtoju, tam, kad pagrįstą teisę į negautų pajamų atlyginimą. Nepaskelbus pirkimo neįmanoma įrodyti, kad konkretus tiekėjas būtų laimėjęs pirkimą, nes nėra objektyvių duomenų apie kitus dalyvius, taigi priežastinis ryšys taip pat negali būti nustatomas.

Taigi, pagal Lietuvos teismų nuosekliai išplėtotą praktiką, besiremiančią ir Europos sąjungos teisės aktais, žalos atlyginimo iš perkančiosios organizacijos gali reikalauti tik tokie tiekėjai, kurie įrodo, jog galėjo būti paskelbti ginčo pirkimo laimėtojais ir tik tokiems tiekėjams atlyginama jų įrodyta patirta žala. Palyginimui, galima įvertinti Jungtinėje Karalystėje taikomą žalos atlyginimo už viešųjų pirkimų pažeidimus, modelį. Kaip savo darbe nagrinėjo S. Šimbelytė, Jungtinės Karalystės praktikoje galioja principas, jog tiekėjams atlyginamas toks žalos dydis, pagal tai, kokio dydžio tikimybę tiekėjas įrodo, kad būtų laimėjęs ginčo pirkimą³¹². Taigi, jeigu tiekėjas įrodo, kad jis turėjo 40 proc. tikimybę laimėti konkursą, jam bus atlyginama 40 proc. patirtos žalos³¹³. Matyti, kad siekiamybė yra atlyginti visiems tiekėjams bent dalį jų patirtos žalos, ką autorė nurodo, kaip labai rimtai apsaugantį tiekėjų teises, principą, kadangi žalos atlyginimas nėra siejamas su teismo įsitikinimu dėl to, ar tiekėjas turėjo pagrįstą tikimybę laimėti konkursą, ar ne, kas geriau išpildo veiksmingos teisių apsaugos principą³¹⁴. Vis dėlto, atsižvelgiant ir į perkančiosios organizacijos interesus bei siekiant tinkamai įgyvendinti viešųjų pirkimų principus, Jungtinės Karalystės modelis neatspindi visiško žalos atlyginimo principo, įtvirtinto Lietuvoje. Lietuvos teismų taikomas modelis, kur tiekėjas turi įrodyti labiausiai tikėtiną aplinkybę, jog būtent jis būtų laimėjęs pirkimą, tinkamiausiai įtvirtina tiekėjų teisių apsaugos veiksmingumą.

³¹⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-247/2013“, *supra note*, 114.

³¹¹ Šimbelytė, *supra note*, 266: 31

³¹² *Ibid*, 32

³¹³ *Ibid*.

³¹⁴ *Ibid*.

Apibendrinant – nors anksčiau darbe analizuotų autorių darbuose akcentuojama, kad sudėtingiausia tiekėjams yra įrodyti priežastinio ryšio buvimą, Lietuvoje yra įtvirtinta priežastinio ryšio prezumpcija, suponuojanti efektyvesnę tiekėjų teisių apsaugos principo įgyvendinimą. Tiekėjui pakanka įrodyti labiausiai tikėtinas aplinkybes, jog šis galėjo laimėti pirkimą ir tuomet jau perkančioji organizacija turi teisę nugincyti šią prezumpciją. Kaip jau minėta šiame darbe, tai, kad perkančiajai organizacijai suteikiama teisė priežastinį ryšį paneigti, galimai apsunkina tiekėjų galimybes reikalauti civilinės atsakomybės. Vis dėlto, manytina, kad tiekėjams ginant savo interesus, užtikrinama daugiau galimybių ir teisių. Tiekėjai bylose dėl žalos atlyginimo vadovaujasi jau pirmajame etape priimtu ir įsiteisėjusiu teismo sprendimu dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, naudojami tais pačiais motyvais ir dėl to neteisėti veiksmai laikytini prejudiciniais faktais. Taip pat priežastinio ryšio nustatymui tiekėjams reikia įrodyti objektyvius ir lengvai nustatomus faktus – įrodyti, kad jų kaina buvo mažiausia. Hipotetinių situacijų paneiginti tiekėjai neprivalo. Visa tai suponuoja, kad tiekėjams yra sudaromos prieinamos galimybės efektyviai pasinaudoti savo teisių gynimo mechanizmu.

IŠVADOS

Atlikus tyrimą daroma išvada, jog ginamasis teiginys pasitvirtino ir Lietuvoje įtvirtintas teisinis reguliavimas tinkamai užtikrina tiekėjų teisių apsaugą. Tai patvirtina šios išvados:

1. Viešųjų pirkimų reguliavimas yra įtvirtintas ES peržiūros direktyvose, kurios nustato minimalius tiekėjų teisių apsaugos standartus. Šios nuostatos į Lietuvos teisinę sistemą perkeltos iš esmės jų neišplečiant. Dalis peržiūros procedūrų elementų į VPI įtraukti nebuvo, tačiau, siekiant užtikrinti tiekėjų teisių apsaugos veiksmingumą, reikalavimai buvo įtvirtinti Lietuvos teismų praktikoje.
2. Perkančiosioms organizacijoms yra keliami aukšti profesionalumo standartai, skirti pirkimo procedūrų teisėtumui užtikrinti. Perkančiosios organizacijos yra atsakingos už pirkimo procedūrų sėkmingą vykdymą, principų įgyvendinimą ir kontrolę, jog būtų pasiekiami viešųjų pirkimų tikslai – racionalus lėšų panaudojimas ir sąžiningos konkurencijos užtikrinimas. Perkančiosioms organizacijoms nesilaikant joms iškeltų imperatyvių elgesio normų ir neužtikrinant įsipareigojimų vykdymo, sukėlus žalą tiekėjams, joms taikoma civilinė atsakomybė.
3. VPI 107 straipsnyje nustatytos sąlygos dėl žalos reikalavimo už viešųjų pirkimų pažeidimus yra nepakankamos ir riboja tiekėjų teises. VPI 107 straipsnio procedūra taikoma retai pasitaikančioms situacijoms, o dažniausiai žalą sukeliančios nėra įtrauktos. Todėl tiekėjai paprastai savo reikalavimus atlyginti žalą grindžia įprastais civilinės atsakomybės pagrindais, nustatytais CK.
4. Lietuvoje teismų praktikoje nustatyta dvipakopė žalos atlyginimo procedūra. Tiekėjai, siekiantys gauti žalos atlyginimą pirmojoje pakopoje privalo įrodyti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus. Antrojoje pakopoje sprendžiama dėl priežastinio ryšio ir žalos fakto nustatymo, o ginčo šalys nebegali remtis naujomis aplinkybėmis dėl perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumo. Tiekėjai bylose dėl žalos atlyginimo vadovaujasi pirmoje pakopoje priimtu ir įsiteisėjusiu teismo sprendimu dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, naudojasi tais pačiais motyvais. Dėl to neteisėti veiksmai antrosios pakopos byloje gali būti laikomi prejudiciniais faktais. Ši procedūra efektyviai užtikrina tiekėjų teisių apsaugos veiksmingumo principo įgyvendinimą. Pirmuoju etapu pripažinus neteisėtais perkančiosios organizacijos sprendimus sudaroma galimybė neprarasti sutarties sudarymo. Kitu atveju tiekėjams palengvinamas civilinės atsakomybės sąlygų įrodinėjimas antrajame etape.
5. Reikalavimus dėl žalos atlyginimo gali reikšti tik tiekėjai, įrodę suinteresuotumą – dalyvavę pirkimo procedūrose ir nebuvo iš jos pašalinti, bei įrodę savo subjektinių teisių pažeidimą –

pagrindę, jog būtent jis būtų sudaręs viešojo pirkimo sutartį, jeigu ne perkančiosios organizacijos neteisėti veiksmai.

6. Bet kurie perkančiosios organizacijos veiksmai, pažeidžiantys imperatyvius viešųjų pirkimų principus ar VPI nuostatas, gali būti pripažįstami neteisėtais. Lietuvoje nėra taikomas pakankamai rimto ir akivaizdaus pažeidimo kriterijus, o tiekėjams užtenka įrodyti, kad dėl susiklosčiusių aplinkybių pirkime, labiausiai tikėtina, jie būtų laimėję pirkimą. Tai sudaro prielaidas prieinamai ir veiksmingai tiekėjų galimybei atgauti jiems padarytą žalą.
7. Tiekėjams atlyginama tiesioginė ir netiesioginė žala. Žalos dydis įrodinėjamas įprastais CK nustatytais pagrindais, įrodinėjant negautų pajamų realumą, pagrįstą tikėtinumą jas gauti. Tai siejasi ir su tiekėjų suinteresuotumu, kur turi būti pagrindžiama, jog tiekėjas galėjo laimėti pirkimą ir sudaryti viešojo pirkimo sutartį.
8. Tiekėjų padėtis įrodinėjant civilinės atsakomybės sąlygas palengvinama taikant perkančiosios organizacijos kaltės prezumpciją. Tiekėjui negalint pateikti perkančiosios organizacijos kaltės įrodymų, tai lemtų jo negalėjimą gauti žalos atlyginimo ir tokiu būdu būtų nepagrįstai ribojamos tiekėjo teisės. Todėl nuostolių atlyginimas laikomas atitinkančiu veiksmingumo principą tais atvejais, kai tiekėjams sudaromos prielaidos reikalauti žalos atlyginimo neįrodinėjant perkančiosios organizacijos kaltės. Perkančiosios organizacijos turi teisę paneigti joms taikomą kaltės prezumpciją.
9. Lietuvoje yra įtvirtinta priežastinio ryšio prezumpcija, suponuojanti efektyvų tiekėjų teisių apsaugos principo įgyvendinimą. Priežastinio ryšio nustatymui tiekėjams reikia įrodyti objektyvius faktus, o hipotetinių situacijų tiekėjai paneiginėti neprivalo. Priežastinis ryšys laikytinas įrodytu, kai tiekėjas įrodo aplinkybes, dėl kurių labiausiai tikėtina, jis būtų laimėjęs pirkimą.
10. Tiekėjams užtikrinamos pakankamos galimybės ir teisės, ginant savo interesus. Lietuvoje suformuota teismų praktika ir aplinkybės lemia, kad tiekėjams yra sudaromos prieinamos galimybės efektyviai pasinaudoti savo teisių gynimo mechanizmu.

LITERATŪRA

Įstatymai ir kiti norminiai teisės aktai

1. „Europos Bendrijos steigimo sutartis“. Eur-lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 27 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12006E/TXT&from=EN>
2. „Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. Direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“. Eur-lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 16 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32004L0018>
3. „Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. gruodžio 11 d. direktyva 2007/66/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo“. Eur-lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32007L0066>
4. „Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. vasario 26 d. direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB Tekstas svarbus EEE“. Eur-lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32014L0024>
5. „Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. kovo 9 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>
6. „Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. kovo 9 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr>
7. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. TAR. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>
8. „Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f82d89d12fcb11e79f4996496b137f39/asr>
9. „Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. kovo 9 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622/asr>
10. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 355 „Dėl prekių (paslaugų) įsigijimo tvarkos biudžetinėse įstaigose““. LRS. Žiūrėta 2022 m. kovo 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.6667/MXIWJcfHPH>
11. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 444 „Dėl valstybinio užsakymo konkurso nuostatų, Valstybinio užsakymo sutarties nuostatų, Valstybinio užsakymo įsipareigojimų nevykdymo nuostolių įvertinimo metodikos patvirtinimo““. LRS. Žiūrėta 2022 m. kovo 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.6756?jfwid=8qkvwlscsm>

12. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 510 „Dėl Valstybinio pirkimo laikinųjų taisyklių patvirtinimo““. LRS. Žiūrėta 2022 m. kovo 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.17373>
13. „Tarybos 1971 m. liepos 26 d. Direktyva 71/305/EEB dėl viešojo darbų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“_. Eur-lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 16 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31971L0305&from=EN>
14. Tarybos 1976 m. gruodžio 21 d. Direktyva 77/62/EEB dėl viešojo prekių pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“. Eur-lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 16 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31977L0062>
15. „Tarybos direktyva 1989 m. gruodžio 21 d. dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo Nr. (89/665/EEB)“. Eur-lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01989L0665-20140417>
16. „Tarybos direktyva 92/13/EEB 1992 m. vasario 25 d. dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių Bendrijos taisyklių taikymą viešųjų pirkimų tvarkai vandens, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose, suderinimo“. Eur-lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0013>

Mokslinė ir kita specialioji literatūra

17. Assis Raimundo, Miguel. „Special Issue on the Legal Remedies and Implications from the Fosen-Linjen Case · Damages in Public Procurement Law: A Right or a Privilege?: Some Thoughts After the Fosen-Linjen Saga.” *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 255–61. <https://search-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=141054735&site=ehost-live>
18. Biliūnaitė, Žydrūnė, Ivanovė Kristina, Jankauskytė Dovilė, Keršytė Karolina, Malijonis Matas, Soloveičik Deividas ir Šimanskis Karolis. *Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymo komentaras*. Vilnius, 2020. <https://vb.mruni.eu/permalink/f/q9ukf4/ELABAPDB72848352>
19. Blažienė, Vilija. „Viešųjų pirkimų ginčai ir jų sprendimas“. Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2018. <https://vb.mruni.eu/permalink/f/q9ukf4/ELABAETD29066204>
20. Caranta, Roberto. „Remedies in EU Public Contract Law: The Proceduralisation of EU Public Procurement Legislation.” *Review of European Administrative Law* 8, 1 (2015): 75–98. <https://search-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=111670771&site=ehost-live>

21. Caranta, Roberto. „Special Issue on the Legal Remedies and Implications from the Fosen-Linjen Case · Damages in EU Public Procurement Law: Fosen-Linjen Can Hardly Be the Last Chapter.” *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 214–21. <https://search-ebshost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=141054730&site=ehost-live>
22. Čepurnaitė, Kristina. „Teisės į žalos atlyginimą ypatumai viešuosiuose pirkimuose“. Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2011. <https://vb.mruni.eu/permalink/f/q9ukf4/ELABAETD1956317>
23. Meškutavičienė, Aistė. „Ar tiekėjų teisių gynimo priemonės, įtvirtintos galiojančiuose ES ir LR teisės aktuose, reglamentuojančiuose viešuosius pirkimus, užtikrina jų įgyvendinimą?“. Magistro baigiamasis darbas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2017. <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20017545/datastreams/MAIN/content>
24. Norkūnas, Algis. „Civilinės teisinės atsakomybės samprata“. *Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų, mokslo studija*, Vytautas Pakalniškis, Gediminas Sagatys, 969-1008. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013. <https://vb.mruni.eu/permalink/f/q9ukf4/MRU01000066986>
25. Plytnikas, Žydrūnas. „Viešųjų Pirkimų Kontrolės Modelis Lietuvoje“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio Universitetas, 2020. <https://vb.mruni.eu/permalink/f/q9ukf4/ELABAETD69983963>
26. Racziewicz, Zbigniew. “Compensation for Damages Incurred in Irregular Public Procurement Procedure: Annotation on the Judgment of the General Court (Third Chamber, Extended Composition) of 28 February 2018 in Case T-292/15, Vakakis Kai Synergates v European Commission.” *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 13, 4 (2018): 344–349. <https://search-ebshost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=133809359&site=ehost-live>
27. Sanchez-Graells, Albert. „Should damages in public procurement hinge on disappointed bidders’ commercial interests? A comment on Energy Solutions EU LTD v Nuclear Decommissioning authority“. *How to crack a nut*. 2015 m. vasario 12 d. <https://www.howtocrackanut.com/blog/2015/02/should-damages-in-public-procurement.html>
28. Schebesta, Hanna. „Community Law Requirements for Remedies in the Field of Public Procurement: Damages.“ *European Public Private Partnership Law Review* 5, 1 (2010): 23–37. <https://search-ebshost-com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=48921906&site=ehost-live>

29. Soloveičik, Deividas. „Naujos taisyklės dėl galimybės reikalauti nuostolių iš perkančiųjų organizacijų“. 2019 m. sausio 3 d. <https://www.cobalt.legal/lt/naujienos-ir-renginiai/naujos-taisykles-del-galimybes-reikalauti-nuostoliu-is-perkanciuju-organizaciju>
30. Šimbelytė, Sigita ir Elena Moščenkova. „Compensation for Damage in Public Procurement: Some Problematic Aspects“. *Challenges & Social Responsibility in Business / Issukiai Ir Socialine Atsakomybe Versle*, 26–35. (2019). <https://search.ebscohost.com.skaitykla.mruni.eu/login.aspx?direct=true&db=asn&AN=141063818&site=ehost-live>
31. Tvaronavičienė, Agnė. „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015. <https://vb.mruni.eu/permalink/f/q9ukf4/MRU01000062154>

Lietuvos Respublikos teismų praktika

32. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 3 d. Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga (II) Nr. AC-39-1“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 27 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/822111>
33. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-583/2008“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 16 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/92072>
34. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos 3 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-182/2009“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 20 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/128892>
35. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-508/2009“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 17 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/141314>
36. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 21 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-119/2011“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 19 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/196642>
37. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės 24 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-249/2011“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 16 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/205342>
38. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-404/2011“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 30 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/331130>

39. „Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-7-32/2013“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 10 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/563026>
40. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 12 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-247/2013“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/662682>
41. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-656/2013“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/776901>
42. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 31 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-12/2014“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/801300>
43. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 22 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-309-248/2015“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 21 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1048346>
44. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 19 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-413-378/2015“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1068163>
45. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. vasario 14 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-23-248/2017“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1427260>
46. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. kovo 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-128-469/2017“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1448684>
47. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. birželio 22 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-279-690/2017“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1492677>
48. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. liepos 5 d. nutartis byloje Nr. 3K-3-314-378/2017“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 30 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1499440>
49. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gegužės 11 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-160-469/2018“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1600035#>

50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gegužės 11 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-190-248/2018. Infolex. Žiūrėta 2022 kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1600033>
51. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gegužės 18 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-202-248/2018“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1601006>
52. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. rugsėjo 7 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-323-969/2018“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1640940>
53. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-325-469/2018“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1644492>
54. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 7 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-406-378/2018“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1654566>
55. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis byloje Nr. e3K-7-359-469/2018“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 10 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1676090>
56. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. vasario 7 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-17-690/2019“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1695747#pa4>
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. kovo 13 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-82-378/2019“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1707473>
58. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. spalio 21 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-296-378/2019“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1770321>
59. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. kovo 9 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-56-248/2020“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1862354>
60. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. balandžio 9 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-78-248/2020“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1872212>

61. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-272-378/2020“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www-folex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1942771>
62. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-345-248/2020“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 10 d. <https://www-folex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1953591>
63. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. vasario 24 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-26-969/2021“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www-folex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1971943>
64. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. gegužės 12 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-94-969/2021“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www-folex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1993382>
65. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. sausio 13 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-185-916/2022“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://www-folex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2053345>
66. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2013 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.270 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai Nr. 43/2011“. LRKT. Žiūrėta 2022 m. kovo 18 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta103/content>

Tarptautinių teismų sprendimai

67. „Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių Teisingumo Teismo 2019 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen As, AtB AS (Nr. E-7/18)“. Eftacourt. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://eftacourt.int/download/7-18-judgment/?wpdmdl=6235>
68. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 5 d. sprendimas byloje Brasserie du Pecheur and Factortame (Nr. C-46/93)“. Eur-lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0046>
69. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2003 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje *Korhonen ir kt.*, (Nr. C-18/01)“. Eur-lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 16 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62001CJ0018_SUM
70. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2004 m. vasario 12 d. sprendimas byloje Grossmann Air Service, (Nr. C-230/02)“. Curia. Žiūrėta 2022 m. kovo 29 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48915&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5884108>

71. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje Komisija prieš Austriją, (Nr. C-212/02)“. Curia. Žiūrėta 2022 m. kovo 16 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49310&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=69305>
72. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Stadt Halle, RPL Recyclingpark Locau GmbH prieš Arbeitsgemeinschaft Thermische Restabfall – unk Energieverwertungsanlage TREA Leuna (Nr. C-26/03)“. Eur-lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62003CJ0026&from=ES>
73. „Europos Sąjungos Teisingumo teismo sprendimas 2009 m. kovo 24 d. byloje Danske Slagterier prieš Vokietijos Federacinę Respubliką (Nr. C-445/06)“. Eur-lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 21 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:62006CJ0445&from=EN>
74. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. gegužės 6 d. sprendimas sujungtose bylose Club Hotel Loutraki AE, Athinaiki Techniki AE, Evangelos Marinakis prieš Ethniko Symvoulío Radiotileorasis, Ypourgos Epikrateias ir Aktor Anonymi Techniki Etaireia (Aktor ATE) prieš Ethniko Symvoulío Radiotileorasis, (Nr. C-145/08 ir C-149/08)“. Curia. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81179&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=95429>
75. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Stadt Graz v Strabag AG and Others (Nr. C-314/09)“. Eur-lex. Žiūrėta 2022 m. kovo 10 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62009CJ0314>
76. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje Combinatie Spijker Infrabouw/De Jonge Konstruktie, Van Spijker Infrabouw BV, De Jonge Konstruktie BV v Provincie Drenthe (Nr. C-568/08)“. Curia. Žiūrėta 2022 m. kovo 10 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83857&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5059155>
77. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje MedEval – Qualitäts-, Leistungs- und Struktur-Evaluierung im Gesundheitswesen GmbH (Nr. C-166/14)“. Curia. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172143&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=459557>
78. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2017 m. gegužės 11 d. sprendimas byloje Archus ir Gama (Nr. C-131/16)“. Curia. Žiūrėta 2022 m. kovo 30 d.

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190585&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5892679>

79. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2018 m. rugpjūčio 7 d. sprendimas byloje Hochtief AG prieš Budapest Főváros Önkormányzata (Nr. C-300/17)“. Curia. Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d.

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=204751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=677895>

80. „Pirmosios instancijos teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje AFCon Management Consultants prieš Europos Bendrijų Komisiją, (Nr. T-160/03)“. Curia. Žiūrėta 2022 m. kovo 30 d.

<https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=54264&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=211258>

Internetiniai šaltiniai

81. „Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. gruodžio 11 d. direktyvos 2007/66/EB, iš dalies keičiančios tarybos direktyvas 89/655/EEB ir 92/12/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo ir Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projekto atitikties lentelė“. LRS. Žiūrėta 2022 m. kovo 19 d. <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/a4d944d0555d11e5a4ad9dd3e7d17706/>

82. „Ketvirtinės ir metinės ataskaitos“. LRV. Žiūrėta 2022 m. kovo 9 d. <https://vpt.lrv.lt/lt/statistika-ir-analize/ketvirtines-ir-metines-ataskaitos-1>

83. „Public procurement“. OECD. Žiūrėta 2022 m. kovo 9 d. <https://www.oecd.org/gov/public-procurement/>

84. „Public procurement“. Europa. Žiūrėta 2022 m. kovo 9 d. https://single-market-scoreboard.ec.europa.eu/policy_areas/public-procurement_en

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Anotacija

Magistro baigiamajame darbe siekiama nustatyti, ar Lietuvoje taikomos procedūros tinkamai užtikrina tiekėjų teisės reikalauti perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės, veiksmingumą. Pirmojoje darbo dalyje nagrinėjama viešųjų pirkimų sąvoka, jų paskirtis, esminiai uždaviniai bei nustatomi viešųjų pirkimų santykių subjektai. Analizuojami taikomi principai bei teisės aktai, reglamentuojantys viešųjų pirkimų procedūras ir juos aiškinanti doktrina. Antrojoje dalyje įsigilinama į viešuosius pirkimus reglamentuojančiuose teisės aktuose įtvirtintas nuostatas, konkrečiai susijusias su civilinės atsakomybės perkančiosioms organizacijoms, taikymo galimybėmis. Siekiama išsiaiškinti, kokios procedūros ir galimybės yra įtvirtintos teisės aktuose ir vėliau jos sulyginant su realiai taikytina praktika. Galiausiai, trečioje dalyje analizuojami visi civilinės atsakomybės taikymo elementai ir jų įrodinėjimo ypatumai, susiję su viešųjų pirkimų procesu. Nustatomi pagrindiniai iššūkiai, kylantys tiekėjams įrodinėjant civilinės atsakomybės elementus ir įvertinama, kaip Lietuvoje įtvirtintas reguliavimas padeda efektyviai užtikrinti tiekėjų teises. Darbo išvadose atsispindi, jog nors Viešųjų pirkimų įstatymas nėra iki galo tinkamai sureguliuavęs civilinės atsakomybės taikymo mechanizmo, ši tiekėjų teisė įgyvendinama veiksmingai. Teisė į žalos atlyginimą yra apsaugota ir užtikrinta teismų praktikoje, kuri įtvirtina tiekėjams realias ir veiksmingas galimybes kompensuoti jiems padarytą žalą. Taigi, iš esmės, nors ir turintis trūkumų ir nevisiškai tinkamai atliepiantis ES direktyvų tikslus Viešųjų pirkimų įstatymas, kartu su teismų praktikoje išplėtotomis taisyklėmis, Lietuvoje iš esmės užtikrina tiekėjų teises į žalos atlyginimą už viešųjų pirkimų įstatymo pažeidimus.

Reikšminiai žodžiai – peržiūros procedūros, žalos atlyginimas, perkančiųjų organizacijų civilinė atsakomybė.

Annotation

The master's thesis aims to determine whether the procedures applied in Lithuania adequately ensure the effectiveness of the right of suppliers to claim the civil liability of contracting authorities. The first part of the thesis examines the concept of public procurement, its purpose, essential tasks and identifies the subjects of public procurement relations. Also, the applied principles and legal acts regulating public procurement procedures with the doctrine interpreting them are analysed. The second part examines the applicability of the provisions of public procurement law, in particular those relating to the liability of contracting authorities, to clarify the procedures and possibilities laid down in the law and subsequently compare them with actual practice. Finally, the third part analyses all the elements of the application of civil liability and the peculiarities of their proof related to the public procurement process. The main challenges arising for suppliers in proving the elements of civil liability are identified and it is assessed how the regulation established in Lithuania helps to effectively ensure the rights of suppliers. The conclusions of the thesis reflect that although the Republic of Lithuania Law on Public Procurement has not fully regulated the mechanism for the application of civil liability, this right of suppliers is effectively implemented. The right to compensation is protected and guaranteed by case law, which establishes real and effective possibilities for suppliers to recover the damage caused to them. Thus, in principle, although the Republic of Lithuania Law on Public Procurement, has shortcomings and does not fully comply with the objectives of the EU directives, together with the rules developed in case law, in principle it ensures the rights of suppliers to compensation for violations of the Republic of Lithuania Law on Public Procurement.

Keywords – review procedures, remuneration, civil liability of contracting authorities.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Darbe analizuota tema „Civilinė atsakomybė už viešųjų pirkimų pažeidimus“.

Viešųjų pirkimų procedūros turi būti vykdomos taip, kad garantuotų teisingą konkursą, sąžiningą tiekėjų konkurenciją bei leistų pasiekti viešųjų pirkimų tikslą – racionalų lėšų panaudojimą. Už šių tikslų gyvendinimą atsakingos yra perkančiosios organizacijos. Jų priežiūros tikslais buvo priimtose ES peržiūros procedūrų direktyvos, kurias Lietuva perkėlė į nacionalinės teisės sistemą. Tokiu būdu buvo įtvirtintos tiekėjų teisių gynimo priemonės, užtikrinančios tiekėjų teisę į žalos atlyginimą. Todėl darbe buvo siekiama nustatyti, kaip veiksmingai perkeltas reglamentavimas į Lietuvos teisę bei kaip efektyviai tiekėjai gali pasinaudoti savo teise reikalauti žalos atlyginimo.

Darbe iškeltas **tikslas** nustatyti viešųjų pirkimų pažeidimus atlikusioms perkančiosioms organizacijoms taikytinos atsakomybės elementus ir išsiaiškinti ar esama tvarka leidžia tiekėjams veiksmingai pasinaudoti teise į žalos atlyginimą. Tyrime siekiama nustatyti, kokie teisės aktai veikia tiekėjams reikalaujant žalos atlyginimo, kokie yra keliami proceso reikalavimai, bei nustatomi įrodinėjimo ypatumai, lemiant viešųjų pirkimų specifikos. Nustatyti pagrindiniai **uždaviniai**, išanalizuoti viešuosius pirkimus reglamentuojančiuose teisės aktuose nustatytos civilinės atsakomybės elementų apibrėžimą, tiekėjų teisės reikalauti žalos atlyginimo momento bei galimos atlyginti kokios žalos rūšių identifikavimas. Taip pat darbe buvo atlikta civilinės atsakomybės elementų – neteisėtų veiksmų, kaltės, priežastinio ryšio, žalos įrodinėjimo analizė bylose dėl VPI pažeidimų, nagrinėta Lietuvos teismų ir Europos teismų praktika, kuri buvo įvertinta tiekėjų teisių apsaugos veiksmingumo aspektus.

Darbe nustatyta, kad peržiūros procedūros taikytinos tik tiekėjams, kaip labiau ginamai viešojo pirkimo santykių šaliai, atsižvelgiant į tai, kad perkančiosios organizacijos yra atsakingos ir privalo užtikrinti teisėtą procedūrų įgyvendinimą. Peržiūros procedūros yra įtvirtintos ES direktyvose, kurių nuostatos perkeltos į VPI. Vis dėlto, VPI 107 straipsnis, konkrečiai nustatantis žalos atlyginimo mechanizmo taikymą, riboja tiekėjų galimybes reikalauti žalos atlyginimo ir to sekoje ne visais atvejais šiuo įstatymo straipsniu galima pasinaudoti. Nesant galimybės pasinaudoti VPI, tiekėjai turi teisę reikšti reikalavimus CK ir CPK numatyta tvarka. Tad pasitelkus šias priemones bendrai – VPI, CK, CPK ir Lietuvos teismų praktikoje suformuotas taisykles, tiekėjams sudaromos prieinamos ir veiksmingos galimybės kompensuoti patirtą žalą.

Darbo struktūra – tyrimą sudaro įžanga, trys dėstymo dalys, išvados.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

The master thesis analyses the topic on "Civil Liability for Violations of Public Procurement".

Public procurement procedures must be carried out in such a way as to guarantee fair procedure, fair competition between suppliers and to achieve the objective of public procurement - the rational use of funds. Contracting authorities are responsible for achieving these objectives. For their supervision, EU directives on review procedures were adopted, which Lithuania transposed into the national legislation. In this way, remedies for suppliers were established to ensure the right of suppliers to compensation. Therefore, the work aimed to determine how effectively the regulation has been transposed into Lithuanian law and how effectively suppliers can exercise their right to claim damages.

The work aims to determine the elements of liability applicable to contracting authorities that have committed violations of public procurement and to find out whether the existing procedure allows suppliers to effectively exercise the right to compensation. The study aims to determine which legal acts are in force when claiming damages from suppliers, what are the requirements of the procedure, and to determine the peculiarities of proof that determine the specifics of public procurement. The main tasks were to identify - the definition of the elements of civil liability established in the legal acts, the moment from which the suppliers acquire the right to claim the indemnification, and the possible types of indemnification. The analysis of the elements of civil liability – breach of duty, fault, causation, proof of the damages was also performed in the work, the practice of Lithuanian and European courts was examined, which assessed the effectiveness of suppliers' rights protection.

It has been concluded that review procedures apply only to suppliers as a more protected party to the procurement relationship, given that contracting authorities are responsible and obliged to ensure the lawful implementation of the procedures. Review procedures are enshrined in EU directives, the provisions of which have been transposed into the Law on Public Procurement. However, Article 107 of the Law of Public Procurement, which specifically provides for the claim of the compensation mechanism, restricts some of the possibilities for suppliers to claim compensation. Consequently, this article cannot be used in all cases. In the absence of access, suppliers have the right to bring claims following the procedure provided by the Civil Code and the Civil Procedure Code. Therefore, by using these measures together - the rules formed in the case-law, Law on Public Procurement, the Civil Code and the Civil Procedure Code, the suppliers

are provided with accessible and effective opportunities to claim civil liability and recover the damage suffered.

Structure of the work – the research consists of an introduction, three parts of body, conclusions.